KLASİK VE NEO-KLASİK İKTİSADIN ELEŞTİRİSİ:

POST OTİSTİK İKTİSAT

Zeynep AFŞAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2018

KLASİK VE NEO-KLASİK İKTİSADIN ELEŞTİRİSİ: POST OTİSTİK İKTİSAT

Zeynep AFŞAR

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2018

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zeynep AFŞAR tarafından hazırlanan "Klasik ve Neo-Klasik İktisadın Eleştirisi: Post Otistik İktisat" başlıklı bu çalışma ..../...../2018 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan …….

Doç. Dr. Levent ERDOĞAN

Üye …….

Prof. Dr. A.Mesud KÜÇÜKKALAY

(Danışman)

Üye …….

Dr. Öğr. Üyesi Ragıp YILMAZ

ONAY
…/ …/ 2018
(İmza)

Prof. Dr. Nurullah UÇKUN
Enstitü Müdürü

...../...../2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zeynep AFŞAR

ÖZET

KLASİK VE NEO-KLASİK İKTİSADIN ELEŞTİRİSİ: POST OTİSTİK İKTİSAT

AFŞAR, Zeynep

Yüksek Lisans- 2018

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. A. Mesud KÜÇÜKKALAY

Neo-klasik ekonomik kuram günümüzde giderek artan bir şekilde ekonomik problemlerin sorumlusu olarak görülmektedir. Bu konuda hatta son zamanlarda ekonomik sorunlara yol açan temel faktörün neoklasik sistem olduğunu ortaya atan birçok görüş çoğalmıştır. Post Otistik iktisat hareketi de bu öğretiye karşıt duruş olarak ortaya çıkmıştır. Bu öğretiye göre Neo-klasik iktisat problemlere çözüm bulamamakta hatta daha da derin yaralar açmaktadır. Ayrıca kullanmış olduğu metotlar iktisadın gerçek hayatla olan bağını koparmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; iktisatçılar arasında yaşanan metodolojik farklılıklar sebebiyle iktisat biliminin somut dünyaya inememesi yönündeki yöntemsel tartışmalara bağlı olarak, Neoklasik iktisada alternatif olarak son yıllarda ortaya çıkan Post Otistik İktisat hareketini incelemektir.

Bu nedenle bu çalışmada Klasik ve Neo-klasik iktisat öğretisi temel varsayımları, öngörüleri ve eleştirileri ile birlikte ele alınmış olup, egemen iktisat öğretisi olan "Neoklasik İktisat" Post Otistik iktisat görüşü çerçevesinde incelenmiş, yapılan eleştirilerin neler olduğu, önerilerinin neler olduğu belirtilerek, sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak da post otistik iktisatın gerçekliği ve uygulanabilirliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Post Otistik İktisat, Neoklasik İktisat, Klasik İktisat.

ABSTRACT

A CRITIC OF CLASICAL AND NEOCLASICAL ECONOMY AND POST AUTISTIC ECONOMICS

AFSAR, Zeynep

Master Degree-2018
Department of Economics

Advisor: Prof. Dr. A. Mesud KÜÇÜKKALAY

Neo-classical economic theory is now increasingly seen as responsible for economic problems. Many opinions have emerged that suggest that the basic factor leading to economic problems in this regard, even in the recent times, is the neoclassical system. The post-autistic economic movement also emerged as an anti-teaching stance. According to this teaching Neo-classical economics problems can not be solved and even more deeply wounded. Moreover, the methods it has used are breaking the link of economics with real life.

The purpose of this study is; depending on the methodological debates about the inability of economics to penetrate into the concrete world due to the methodological differences among economists, the Post Autistic Economics movement that emerged in recent years as an alternative to neoclassical economics.

For this reason, Classical and Neo-classical economics teaching is discussed in this study together with basic assumptions, predictions and criticisms. The Neoclassical Economics, the sovereign economics doctrine, was examined in the framework of the post-autistic economic view, and it was attempted to reach the conclusions by specifying what the criticisms made and what the proposals were. Finally, the reality and applicability of post-autistic economics has been put forward.

Keywords: Post Autistic Economics, Neoclassical Economics, Classical Economics

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..…….....v

ABSTRACT …….....vi

İÇİNDEKİLER vii

EKLER LİSTESİ …….....x

ÖNSÖZ.....xi

GİRİŞ …… 1

1. BÖLÜM

KLASİK İKTİSAT VE NEO-KLASİK İKTİSAT TEORİSİ

1.1. KLASİK İKTİSAT TEORİSİ: GENEL OLARAK.....3

1.2. NEO-KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....10

1.3. NEO-KLASİK İKTİSAT TEORİSİNİN METODOLOJİK İLKELERİ.....23

1.3.1. İktisadi Rasyonalite 23

1.3.2. Bireysel Fayda Fonksiyonu: Atomizm.....26

1.3.3. Sübjektivizm 28

1.3.4. Statik-Kendiliğinden Denge Anlayışı.....30

1.3.5. Matematiksel Yaklaşım.....33

1.4. NEOKLASİK İKTİSADIN TEMEL TEORİLERİ.....37

1.4.1. Değer ve Marjinal Fayda Teorisi.....37

1.4.2. Üretim Teorisi.....41

1.4.3. Bölüşüm ve Ücret Teorisi.....44

1.4.4. Neo-Klasik Fiyat Teorisi.....47

1.4.5. Rant Teorisi.....49

2. BÖLÜM

NEOKLASİK İKTİSADA YÖNELTİLEN ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

2.1. NEOKLASİK İKTİSADIN İDEOLOJİ YÖNÜNDEN ELEŞTİRİSİ.....51
2.2. TARTIŞILAN YÖNLERİYLE "HOMO ECONOMİCUS" KAVRAMI.....56
2.2.1. İktisadi Boyutuyla Homo Economicus.....56
2.2.2. Homo Economicus Varsayımının Gerçek Dışılığı.....59
2.2.3. Akılcı Seçim ve Temel Belirsizlik.....61
2.3. CETERİS PARİBUS VARSAYIMINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER.....63
2.4. TAM REKABET PİYASASININ İMKANSIZ OLUŞU.....64
2.4.1. Tam Bilgilenme Koşulu.....67
2.4.2. Mobilite Koşulu.....68
2.4.3. Atomisite Koşulu.....69
2.4.4. Homojenlik Koşulu.....69
2.5. NEOKLASİK RASYONALİZM VE SÜBJEKTİVİZM VARSAYIMININ ELEŞTİRİSİ.....70
2.5.1. Rasyonalite ve Neoklasik Kuram.....70
2.5.1.1. Rasyonelleşme Süreci ve Birey.....73
2.5.1.2. Bireyselcilik.....74
2.5.2. Neoklasik Rasyonalizmin Eleştirisi.....76
2.6. NEOKLASİK İKTİSAT BÖLÜŞÜM ELEŞTİRİSİ.....78
2.6.1. Emek-Zaman Kavramının Yerini Fayda Kavramının Alması.....79
2.6.2. Sermayenin Ölçülmesi Problemi.....79
2.7. KÂR MAKSİMİZASYONU VARSAYIMININ ELEŞTİRİSİ.....80
2.8. İKTİSATLA MATEMATİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....81
2.9. İKTİSAT EĞİTİMİNE YAPILAN ELEŞTİRİLER.....83
2.9.1. Neoklasik İktisadın Tek Hakim Öğreti Olması.....83
2.9.2. İktisadı Öğretme Tarzından Kaynaklanan Sorunlar.....84
2.9.3. İktisadın Diğer Sosyal Bilimlerle İlişkisizliği.....85

3. BÖLÜM

EGEMEN NEO-KLASİK İKTİSADIN ELEŞTİRİSİ: POST OTİSTİK İKTİSAT

3.1. OTİZM VE İKTİSAT.....86

3.1.1. Otizm Nedir?.....86

3.1.2. Otistik Bilim.....87

3.1.3. Otizmin İktisadi Boyutu.....88

3.2. POST OTİSTİK İKTİSAT HAREKETİ.....89

3.2.1. Post Otistik İktisadın Doğuşu ve Gelişimi.....90

3.2.2. Post Otistik İktisadın Genel Yaklaşımı.....94

3.2.3. Türkiye'de Post Otistik İktisat Hareketi.....96

3.2.4. Post Otizmin Ortodoks İktisada Eleştirileri.....97

3.2.4.1. İktisatta Çoğulculuk Problematiği.....97

3.2.4.2. Matematiğin Aşırı Kullanımı.....99

3.2.4.3. Kuram ve Gerçeklik Arabağlılığında Uyumsuzluk 104

3.2.4.4. Mikro İncelemenin Gerekliliği.....106

3.2.4.5. Neoklasik İktisadın Egemenliği.....109

3.2.4.6. İktisadi Felsefe ve Analitik Düşünce Sistematiğinin Eksikliği.....110

3.2.5. Post Otistik İktisadın Çözüm Arayışları ve Önerileri.....111

3.3. POST OTİSTİK İKTİSADIN UYGULANABİLİRLİĞİ VE GERÇEKLİĞİ...115

SONUÇ.....117

KAYNAKÇA.....119

EKLER.....127

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Post Otistik Hareketi Öğrenci Bildirisinin Orijinal Metni.....127

Ek 2: Profesörlerin Bildirilerinin Orijinal Metni.....129

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında büyük bir sabırla ve titizlikle çalışmayı okuyan, tartışan, yeni fikirleri ile ufkumu aydınlatan, engin bilgi birikiminden faydalanmamı sağlayan çok değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. A. Mesud KÜÇÜKKALAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca varlığını daima hissettiğim kardeşim Serkan AFŞAR'a yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen, Eylül Şahin'e, Gizem Atay'a, Gizem Ercebeci'ye, Ebru Kılıç'a ve eğitim hayatım boyunca her zaman maddi ve manevi olarak yanımda olan babam ve anneme teşekkürü bir borç bilirim.

Zeynep AFŞAR

GİRİŞ

İktisatta metodolojik tartışmalar her zaman önemli bir yer tutmuştur. Sosyal bilimler, doğal bilimler kadar kesin neden-sonuç ilişkisine dayanmamaktadır. İktisat da bir sosyal bilimdir. Bu durum iktisat alanında çok farklı yöntemlerin tartışılmasına yol açmıştır. Analiz edilen konunun, insan ilişkilerinin ve de dünyanın sürekli değişime uğraması tartışılan yöntemlerin de sürekli olarak değişim içinde olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Ekonomi alanında bütün sosyal bilimlerde olduğu gibi, sistem tartışmalarının ön plana çıkmasına izin verilmesi, iktisadın yöntem tartışmalarında çeşitli düşünce sistemlerinin de etkili olmasına yol açmıştır.

Mevcut iktisat teorisi, günümüz dünyasının ekonomik ilişkilerini doğru biçimde algılayabilmemizi sağlayamamakla eleştirilmektedir. İktisatçıların kendi disiplinlerinin niteliklerine yönelik yapmış oldukları tartışmalar günümüzde görülmedik boyutlara ulaşmıştır. Bu tartışmalarda, egemen iktisat öğretisi olarak kabul gören Neoklasik İktisat teorisi uzun zamandır günümüz ekonomilerinin sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı yönünde eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle git gide artan bir şekilde ekonomik sorunların başlıca sebebi olarak görülmektedir. Mevcut iktisat sisteminin toplumun beklentilerini, isteklerini, gereksinmelerini karşılamakta yetersiz kaldığı zamanlarda yöntem ve sistem tartışmaları da artmaktadır. Sorgulamanın başlaması ile beraber yeni bir iktisadi akımın oluşması için zemin hazırlanmıştır. Özellikle son yıllarda egemen iktisat görüşü olan Neo-klasik iktisat teorisine getirilen eleştiriler bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Özellikle mevcut iktisat sisteminin toplumun beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı yönünde tartışmalar artmıştır. Bu çalışmayla amaçlanan, bu tartışmaların aktarılması ve sunulan yeni iktisadın temel çerçevesinin öngörülmeye çalışılmasıdır.

Çalışmada, mevcut iktisat sistemine ve günümüz iktisat biliminde egemen kuram olan neoklasik iktisada post otistik iktisat hareket tarafından yöneltilen eleştiriler göz önünde bulundurularak araştırma konusunu kapsamlı bir biçimde anlamaya ve konuya her açıdan hâkim olarak çözüm önerileri sunmaya çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde egemen paradigma olarak görülen Neo-klasik iktisadın ortaya çıkış süreci ile genel teorileri ele

alınmıştır. Bunu yaparken öncelikle genel olarak klasik iktisat teorisinden bahsedilmiş, Neo-klasik iktisat teorisinin metodolojik ilkeleri incelenmiş ve ardından neoklasik iktisadın temel teorileri izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde Neo- klasik iktisada yöneltilmiş olan eleştirel yaklaşımlar ele alınmıştır. İlk olarak ideoloji yönünün eleştirisi açıklanmaya çalışılmıştır. Homo Economicus kavramının iktisadi boyutlarına ve eleştirilen kısımlarına değinilmiştir. Daha sonra ceteris paribus kavramı ele alınmış olup tam rekabet piyasasının imkânsızlığı varsayımları da aktarılarak açıklanmıştır. Son olarak da rasyonalizm, bölüşüm ve yoğun matematik kullanımına yönelik eleştirilere sırasıyla değinilmiştir. Eleştirilerin odaklandığı konular ele alınırken tepkisizliği ve ilgisizliği de aktarılarak otizme vurgu yapılmıştır. Neo-klasik iktisat teorisinin dayanmış olduğu ilke ve varsayımlarının iktisadı bir toplumbilim olmaktan nasıl uzaklaştırdığı soruları eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise neo-klasik iktisat teorisini eleştiren ve onun yerine alternatif olarak sunulmak istenen düşüncenin fikirlerinin neler olduğu ve savundukları düşünceler tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle Post Otistik Hareketi tanıtılarak tüm detaylarıyla incelenmiştir. Daha sonrasında hareketin çıkış noktasının ne olduğu, neo klasik iktisatta eleştirdikleri yönlerin neler olduğu otizm ve iktisat çerçevesinde değerlendirilmiş, bu hareketin genel yaklaşımı ve eleştirdikleri yanlara ne gibi çözüm önerileri sundukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da post otistik iktisadın uygulanabilirliği ve gerçekliği ifade edilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

KLASİK İKTİSAT VE NEOKLASİK İKTİSAT TEORİSİ

1.1. KLASİK İKTİSAT TEORİSİ: GENEL OLARAK

Klasik iktisatçılar kendilerinden önce gelen temel ilkeleri, düşünceleri prensipleri almışlardır. İktisadi düşünce tarihi Antik Yunan'a kadar gitmektedir. Aristo'da ekonomiden bahsetmektedir ama sistemli bir biçimde iktisadi düşünce Merkantilistler ve Fizyokratlarla başlamıştır ve günümüz modern iktisat kuramı dediğimiz kuramın ilk başlangıcı ve okulu Klasik İktisat okuludur. Klasik iktisadın kurucusu olan Adam Smith için iktisatçıların manevi babası tabiri kullanılmaktadır. Çünkü bilimsel olarak iktisadi sistematik düşünce klasik ekolle oluşmuştur. Adam Smith 18. Yüzyılın birinci çeyreği biterken doğmuş sonlarına doğru bu dünyadan göçmüştür. 18. Yüzyıl yüzyıllar içinde özelliği olan bir yüzyıldır. Aydınlanma çağı da denilen, sanayi devriminin yer aldığı bir dönemdir. Öyle ki hiçbir düşünce sistemi, teori kendiliğinden oluşmamıştır. Her düşünce içinde bulunduğu sosyoekonomik tarihsel süreç içerisinde oluşur ve bunun sonunda da ortaya çıkıp biçimlenir. Bu yüzyılda iki büyük devrim olmuş, bir tanesi Sanayi Devrimi, bir tanesi de Fransız Devrimidir. Biri siyasi kökenli iken diğeri politik bir devrim olarak karşımıza çıkmaktadır (Ardıç, 2001: 40- 43).

Aydınlanma çağı ile beraber geleneksel-dini değerlerin önemini yitirmesinin ardından insan hayatını, siyaset ve toplumu düzenleyip inşa etme iddiasıyla pek çok ideoloji ortaya çıkmıştır. Liberalizm, bunlardan bir tanesidir. İdeolojiler toplum hayatına, siyaset, hukuk ve ekonomiye etkileri olmuşsa da bu, eşit ölçüde gerçekleşmemiştir. Bazı ideolojilerin dünya üzerinde etkileri diğerlerine göre çok daha belirgin düzeyde olmuştur. Etkisi en güçlü ve yaygın ideolojilerden biri de hiç kuşkusuz liberalizmdir. Bu nedenle günümüz dünyasını anlamak isteyen bir insan için liberalizmi anlamak adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Liberal ideoloji, özellikle batı dünyasında egemen olan bir dünya görüşüdür. Francisca Vergara liberalizmi bir toplumsal örgütlenme modeli ve siyasi tasarı olarak tanımlamıştır. Bir ideoloji olarak liberalizm; ifade özgürlüğüne, kişisel, ekonomik ve dini özgürlüğe genişçe yer verilmesini öneren bir toplum modelidir (Başok, Diş, 2012: 132-133).

Liberal iktisadi düşünce veya genel olarak tabir edilen adıyla klasik iktisadi düşüncenin Adam Smith'le başladığı kabul edilmektedir. Öncülüğünü Adam Smith'in yaptığı klasik düşüncenin gelişmesinde ve olgunlaşmasında fizyokratik düşüncenin yeri büyüktür. Ayrıca aydınlanma çağının pozitif bilimlerinin ve felsefe olmak üzere birçok oluşumun katkısı da yadsınamaz bir gerçektir. Ancak Klasik ekolün ortaya çıkmasındaki en önemli etmen, 1750li yıllarda başlayan Sanayi Devrimidir.

Ticari kapitalizm merkantilizmi, Fransa'da tarımın kapitalist hale gelmesi Fizyokrasi oluşumunu meydana getirdiyse İngiltere'de de Sanayi Devrimi klasik iktisadi düşüncenin doğumunu hızlandırmış, oluşumuna en büyük zemini hazırlayan etmen rolünü üstlenmiştir. Fizyokrasi merkantilizmin zıt kavramı olduğu halde klasik okul ile fizyokratlar arasında kurmuş oldukları teorinin temelindeki felsefi görüş açısından büyük oranda benzerlik mevcuttur. Bırakınız yapsınlar ilkesi, serbest dış ticaret ilkesi her ikisinde de hâkimdir. Sanayi devriminin öncülüğünde artık iktisadi birey doğmaktadır. Sanayi Devrimi ile üretim ilişkilerinde yaşanan değişim bireyciliği ve özgürlüğü gerektirmektedir. Merkantilizmden kalan dış ticaretteki ve iş gücü arzındaki tekelci sınırlandırmalara karşı bu yeni sınıfın savunulması bireyciliğin savunulmasını beraberinde getirmiştir. Bunun içinde amaç devlet müdahalesini sınırlandıran laisser-faire'i (bırakınız yapsınlar) benimsemektir (Kazgan, 2000: 70).

Klasik ekolün Adam Smith'in 1776 yılında yayımlamış olduğu 'Ulusların Zenginliği' adlı eseriyle başladığı kabul edilmiş olup sonu da John Stuart Mill'in öldüğü 1873 yılı olarak düşünülürse, bu ekolün bir yüzyıl boyunca öğreti olarak egemenliğinin devam ettiği görülmektedir. Bu ekol iktisadi öğretisini Neoklasiklere devretmiş bir zincir halkası olduğu kadar, bunu tamamen reddetmiş olan Marx ve devamında gelen ekolleri besleyen ve büyüten esas bir kaynak olarak karşımıza çıkar (Öztürk, 2009: 70).

Klasik okul, fizyokratların laisser- faire ilkesini sürdürürken bunu destekleyecek bir iktisat teorisini ortaya koymuşlardır. Bu ilkeyi devam ettirirken geliştirdikleri ekoller ve araçlarla kapitalist sisteme karşı kullanacak olan Marx'ı ve ingiliz sosyalistlerini büyük ölçüde etkilemişlerdir (İslatince, 2009: 26-28).

Bu ekolün dayandığı temel varsayımları ve bu ekolün içinde yer aldığı tarihsel sürecin özelliklerini göz önünde bulundurursak bu ekolün ne gibi yenilikler

getirdiğini, neleri vurguladığını ve bunlardan nasıl sonuçlar çıktığını çok daha rahat bir şekilde anlamamız mümkündür. Klasik ekolü çerçeveleyen ve alt yapısını oluşturan koşullara baktığımız zaman ilk göze çarpan yukarıda da belirttiğimiz gibi nasıl ki ticaretin gelişmesi ve zenginleşmesi, ticari kapitalizmi, Merkantilizmi ortaya çıkarmışsa, nasıl ki kıta Avrupa'sında tarımın kapitalistleşme süreci ve tarımdaki birikim, sermaye birikimi Fizyokrasiyi çıkarmışsa, işte sanayi devriminin ürünü olarak da karşımıza Klasik İktisat Ekolü çıkmaktadır (Ardıç, 2001: 42).

Klasik ekol değer ölçütü olarak yarar ilkesini veya doğal hukuk öğretisini benimsemiş, toplumsal kurum, yasa ve devlet uygulamalarını bu ölçütlerden birine başvurarak değerlendirmiştir (Başok, 2012: 133).

Klasik iktisat arz ağırlıklı olup modern iktisat bilimine dayanak oluşturan bir teoridir. Bireysellik, girişimcilik, yenilikçilik kavramlarının üzerinde durmuşlardır. Bireye ve bireysel girişimciliğe önem verdikleri için bu faaliyetleri kısıtladıklarını düşündükleri devlete çok az görev yüklemişlerdir. Bu nedenle devlete az görev düşmüştür (Öztopcu, 2016: 371).

Klasik ekolü betimleyen en önemli özellik olarak klasik iktisatçılar tarafından insanların bencil ve son derece çıkarcı oldukları varsayımı görülmüştür. İnsanlar kendi çıkarları peşinde koşarken toplumun çıkarını da en yüksek düzeye çıkarmaktadırlar. İnsanlar kendi çıkarları peşinde koşarken faydalarını tüketici olarak, karlarını üretici olarak maksimize etmeye çalışırken, içinde yaşadıkları toplumu da rekabet süreci içinde – "çünkü tam rekabet, temel bir varsayımı, rekabet süreci, serbest piyasa ekonomisi- ekonomide kendiliğinden otomatik olarak tam istihdam düzeyinde yani ekonomideki mevcut kıt kaynakların tam olarak kullanılıp kendiliğinden genel olarak bir dengeye, bir maksimizasyona ve genel dengeye ulaşacağı tezi" klasik iktisatçıların temel tezidir. Buna otomatik tam istihdam teorisi adını vermişlerdir. Yani emek piyasalarındaki ücret ve fiyat esnekliği temel varsayımıdır (Ardıç, 2001: 43).

Klasik ekole göre piyasa ekonomisi içerisinde müdahale olmadan işleyen fiyat mekanizması kendiliğinden piyasaların temizlenmesini yani tam istihdam dengesini sağlayacaktır. Tam istihdam dengesinin sağlanması, ekonomideki tüm üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanıldığı anlamına geldiğinden işsizlik gibi bir sorun meydana gelmeyecek, ayrıca üretim de en yüksek düzeye ulaşacaktır. Bu

durum piyasa ekonomisine herhangi bir müdahaleyi gereksiz kılacaktır. Klasikler iktisatçılar fiyat mekanizmasının işleyişini sağlayan rekabetin ekonomide denge sağlayan ana unsur olduğunu kabul etmişlerdir. Ekonomide rekabetin sağlanması piyasa mekanizmasının dengeyi kendiliğinden sağlamasına olanak sağlayacaktır (Yasa, 2017: 285).

Devlet müdahalesine karşı olduklarından dolayı girişimci gücü kuracak olan piyasaya herhangi bir müdahaleye izin vermemişler devletin görevlerini sınırlı düzeyde belirlemişlerdir. Klasiklerin devlete yükledikleri görev 'jandarma devlet' görevidir. Zorunlu bir fena olarak gördükleri devlet, güvenlik, savunma, adalet diplomasi gibi görevlerini yerine getirmek için vardır. Bu görevlerini yerine getirip kenara çekilecek, hiçbir zaman piyasaya müdahale etmeyecektir. Devlet sınırlı bir çerçevede mal ve hizmet üreteceğinden dolayı harcamaları da sınırlı olacak ve bu harcamaların finansı için özel kişi ve kurumlardan az miktar vergi alacaktır.

Genel olarak ifade edecek olursak, Klasik iktisatçılar bütün iktisadi meseleler için bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler felsefesini benimsemiş; devletin ekonomiye müdahalesinin piyasa mekanizmasının işleyişini bozacağını öne sürerek, devlet müdahalesine karşı çıkmışlardır. Bu bağlamda klasik iktisatçılar devlete belirli görevler yüklemiştir. Bu görevler farklı iktisatçılar arasında çeşitlilik gösterse de genel olarak müdahalenin karşısında durmuşlar ancak piyasa mekanizmasının fonksiyonunu sürdürebilmesi için devletin var olduğunu da kabul etmişlerdir (Yasa, 2017: 285).

Adam Smith, ekonomik hayatın rekabetçi modelinde her şeyin kendiliğinden dengelenebilmesini görünmez el kavramıyla açıklamıştır. Görünmez el, serbest piyasa ekonomisi ile bireysel ve toplumsal faydaların birbirine uyarlandığını, bu noktadan hareketle, devletlerin ekonomiye müdahalesinin gerekli olmadığını ifade eden soyut bir kavramdır (Yasa, 2017: 285).

Görünmez el Smith'den zamanımıza kadar uzanan ve hala inanılmaz derecede iktisadi düşünceye egemen olan bu anlayış kişisel çıkarı için çalışan bireylerin farkında olmadan toplumun yararına hizmet edeceklerini öne sürmektedir. Felsefi kökenleri eski Yunan ve Roma çağına kadar giden bu düşünce doğal düzen kavramının laik versiyonu olarak adlandırılır. Smith Newton'un doğal düzen ve doğa düzeni kavramından yola çıkmıştır. Newton mekaniğinin temel kavramı olan yer

çekimi kavramı yerine kişisel çıkar dürtüsü konmuş ve ekonomik düzenin bu kavram etrafında şekilleneceği görüşü benimsenmiştir. Görünmez el kavramının iki önemli sonucu vardır. İnsan hırsı onu zenginliğe yönlendirir ve içgüdüleri sayesinde toprağı sürer, devletler kurar doğayı yaşanabilir hale getirir (Savaş, 2007: 5-17).

Adam Smith devletin yerine getirmesi gereken işlevleri mülkiyet haklarının güvence altına alınması, ulusal savunmanın yerine getirilmesi ve bazı bayındırlık işlerinin yürütülmesi ile sınırlandırmıştır. Adam Smith'in rekabetçi anlayışı ise son durum değil süreç anlayışıdır. Bu sistem sermaye birikimini ve gelir artışını teşvik için güçlü bir motor olması sebebiyle savunulmuştur (Blaug, 2014: 75-76).

Klasik iktisat, iktisat politikası aracı olarak sadece para politikasına önem vermekte, ekonomik istikrarsızlıkla karşılaşıldığında mali politikalar yerine para politikaları tercih edilmelidir. Çünkü onlara göre mali araçlar aslında para politikasının bir aracıdır. Örneğin devlet harcamalarının artırılması aynı zamanda para arzını artırmak demektir. Maliye politikası aracı olarak denk bütçeden yararlanırlar. Bütçe açığı kadar bütçe fazlası da olumsuz karşılanmaktadır. Onlara göre bütçe fazlası özel tasarrufların kısılmasıyla sağlanır bu da yatırım hacmini azaltarak ekonominin uzun dönemde gelişimini olumsuz etkilemektedir. Onlara göre, tam rekabet, ücret esnekliği ve faiz esnekliği varsayımları gerçekleştiği takdirde ekonomi daima ve kendiliğinden tam istihdama ulaşacak, üretilen her mal satılacağı için stok artışı ve üretim yetersizliği gibi sorunlarla karşılaşılmayacak ve dolayısıyla fiyatlar genel seviyesi hem enflasyonist hem de deflasyonist baskılara sebep olmadan istikrarını koruyacaktır. Yani onların tabir ettiği biçimde piyasanın görünmeyen eli, ekonomiyi istenen yönde düzeltmekte yeterli olacaktır (Güngör: 6).

En kabul görmüş klâsik iktisatçılar, Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Nassau Wiliam Senior, Jean Baptiste Say ve John Stuart Mill'dir. Bu altı iktisatçıdan beşi İngiliz sadece Say Fransızdır. Klasik ekolün beş büyük iktisatçısının beşinin de İngiliz olması ve İngiltere'de bu ekolün ortaya çıkması tabikii de bir raslantı değildir. Çünkü Sanayi Devrimi'de burada başlamıştır. Fransız devrimi ile birlikte de özgürlük, bireycilik kavramları gün ışığına çıkmış oldu. Aydınlanma felsefesinin getirmiş olduğu bu iki temel kavram Klasik İktisat Ekolü için son derece önem arz etmektedir (Ardıç, 2001: 43).

İsimlerini saydığımız iktisatçılar birkaç küçük noktada çatışmış olsalar da birbirleri ile uyumluluk çerçevesinde ortaya koymuş oldukları teorileri ile iktisat bilimindeki pek çok konunun temellerini atmışlardır, fizyokratların düşüncelerini göz ardı etmemiş ve bu doğrultuda çalışmalar yapıp, liberalizmin temellerini atmışlardır. Adam Smith, bir ahlak felsefecisi olup, klasik iktisadın kurucusu olarak kabul görmüştür. Başlıca eserleri şunlardır: Ahlaki Duygular Teorisi ve Ulusların Zenginliği'dir. Fizyokratların ekonomik servetin tek kaynağı olarak gördükleri tarım sektörüne karşın, Smith emeğin verimliliğine ve imalat sanayinin gelişimine önem vermiş, değer ölçüsü olarak emeği kabul etmiştir. Sermayenin birikmiş emek olduğunu ortaya koymuştur. Devletin klasik görevlerini savunma, adalet, bayındırlık, eğitim ve güvenlik olarak belirlemiştir. İdeal ekonominin doğal düzen içerisinde kendiliğinden oluştuğunu vurgulamıştır (Kazgan, 2004: 69).

Smith ayrıca hükümetlerin parasal sistemle oynanmasından da endişe duymuştur. Bir ülkenin zenginliğinin yalnızca altın ve gümüşten ibaret olduğu fikrini reddetmekle beraber, altın ve gümüşe dayalı bir para sisteminden yana olup, serbest bankacılık öğretisini desteklemiştir (Skousen, 2003: 36).

Klasik iktisadın diğer önemli temsilcisi de J. B. Say'dir. Üniversite hocası ve imalatçı olup, fayda konusundaki görüşleriyle, Neo-klasik Okulun öncülüğünü yaptığını söylemek mümkündür. Klasik ekolün Fransız temsilcisi J.B. Say'e göre; "devlet, kötü bir girişimci, kötü bir aile reisi ve kötü bir aşçıdır". Bu nedenle iktisadi kaynakların devlet elinde kullanılması bu kaynakların tüketimi ile sonuçlanır. Devlet, üreten değil tüketen bir unsur olduğu için vergi mükelleflerinden iktisadi değerler alır, bunları onlara iade etmez (Yasa, 2017: 285).

Bugün, daha çok klasik teorinin temel taşlarından biri olan Say Kanunu ile tanınır. Bu kanuna göre her arz kendi talebini yaratır. Bu nedenle ekonomiye ve özellikle dış ticarete müdahale edilmemelidir. Piyasaya çıkan her ürünün kendi üretim değerine eşit bir de talebi mevcut olur. Say Kanunun gerçekleşmesi için fiyatlar maliyetlere eşit olmalı maliyetler de gelire eşit olmalı ve bütün gelirler harcanmalıdır. Bu teori çerçevesinde üretilen malların maliyeti faktör gelirlerine eşit olacağı için ve tüm gelirler harcanacağından dolayı üretilen tüm mallar satılmış olacaktır (Ekonomist, 14 Ocak 2017).

David Ricardo, meslek hayatına borsa komisyoncusu olarak başlamış ardından İngiliz parlamentosuna seçilerek politikaya dahil olmuştur. Ricardo'nun klasik iktisada en önemli katkısı Mukayeseli Üstünlükler Teorisini ortaya koymasıdır. Bu teoriye göre; serbest ticaret ilkeleri çerçevesinde her millet kendine en uygun malların üretiminde uzmanlaşacaktır. O dönemde serbest ticaret, bir ülkenin kendi üretemediği ya da diğer ülkelerden daha ucuza üretemediği malları ithal etmesi durumunda fayda sağlayacağı düşüncesine dayanmaktaydı. İşte Ricardo, mutlak üstünlük diye tabir edilen bu görüş yerine "mukayeseli üstünlük" kavramını getirmiş ve ülkeler arası uzmanlaşma ve ticareti bu yönde açıklamıştır. Böylece dış ticaret bütün taraflar için fayda sağlamış olacaktır. Mukayeseli üstünlükler teorisi liberalizm ideolojisinin yaygınlaşıp kuvvetlenmesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu teorinin ortaya konulmasıyla "laissez faire" ilkesi bütün dünya için geçerli bir ilke halini almıştır (Güngör: 8).

Malthus rahip ve üniversite hocasıdır. Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme adlı çalışmasıyla iktisat biliminin unutulmazları arasında yerini almıştır. Senior Oxford Üniversitesi hocalarından bir İngiliz'dir. Fayda konusunda yapmış olduğu analizleriyle, Neo-klasik Okula geçiş aşamasında önemli rol oynamıştır. Politik İktisat İlminin Ana hatları adlı eseri ile daha çok adından söz ettirmiştir. Mill, felsefe, mantık, politik felsefe, politik iktisat konularında pek çok değerli eser vermiştir. Başlıca iktisat eseri, Smith ve Ricardo geleneğini sürdüren, Politik iktisadın İlkeleri'dir (Kazgan, 2004: 69).

Klasik geleneğin son temsilcisi olarak kabul edilen Mill'in iktisat yasaları hakkındaki yorumu öncüllerinden farklılık taşımaktadır. Mill, kesintisiz ekonomik büyümenin ekonominin önemli amaçlarından biri olduğu şeklindeki klasik görüşe karşı çıkmış, ancak liberal iktisadi sistemi savunarak "laissez faire" prensibinden hareket etmiştir. Mill bu görüşüne paralel olarak devletin demokratik sistem içinde kişilerin iktisadi meselelerine müdahale etmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Mill, devlet müdahalesinin toplumsal refahı azaltıcı sonuçlarına dikkat çekmiş, zorunlu devlet görevleri ile istemli devlet görevlerini birbirinden ayırmıştır. Mill'e göre zorunlu devlet görevleri, devletin hukuksal alandaki görevlerini kapsamakta ve bu görevlerin kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır. Bireysel özgürlüklerin savunucusu olarak gösterilen Mill, toplumsal çıkarların genellikle uyum içinde olduğuna inanmakla beraber liberalizm ilkelerinin istisnaları olduğunu kabul etmiş, büyük bir

sosyal reformcu olmuştur (Yasa, 2017: 286). Özetleyecek olursak klasik iktisadın felsefi temelini doğal düzen ve faydacı felsefe oluşturur. Fakat fizyokratlardan farklı olarak Klasikler doğal düzeni egoizmle yani kişinin çıkarıyla serbest piyasa ile yorumlamışlardır (Özgüven, 2001: 75).

Klasik okulun temel ilkeleri şu şekilde özetlenebilir:

- Piyasada tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Ücret faiz haddi ve mal fiyatları esnektir.
- Her arz kendi talebini oluşturmaktadır.
- Ekonomi daima tam istihdamdadır.
- Klasikler teorilerini kurarken akılcı, tümdengelimci yöntemi kullanmışlardır.
- Parayı sadece mübadele aracı olarak görmüşlerdir. Üretimde fizyokratların net hâsıla kavramını benimseyip güncellemişlerdir (Aktan, 15 Mart 2018).

Genel olarak Aydınlanma Çağının doğal düzen mirasından etkilenen ve bir ulusun zenginliğinin üretimi ile bölüşümünü düzenleyen doğal yasaları ortaya koymaya yönelmiş olan klasik iktisadi analizin temelini, esas olarak Adam Smith, David Ricardo ve ilk bakışta klasik iktisada yönelttiği eleştirilerle onlara karşıt gibi görünen Karl Marx tarafından geliştirilen çerçeve kapsamının oluşturduğu görülmektedir (Kaya, 2007: 32).

1.2. NEO-KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Neoklasik iktisadın kökenlerini incelemeye geçmeden önce, bu kavramın ne ifade ettiği açık bir biçimde ortaya konulmalıdır. Çünkü neoklasik iktisat nitelendirmesi, hem barındırmış olduğu "neo" ve "klasik" terimlerinden dolayı, hem de neoklasik iktisat bünyesine hangi iktisatçıların dâhil olduğunun net olmamasından dolayı oldukça belirsiz bir görünüm arz etmektedir; bu nedenle öncelikle bu ifadenin kavramsal ve tarihsel arka planına değinmek gerekmektedir. Bu çerçevede, ilk olarak neoklasik iktisadın ortaya çıkış sürecine göz atılarak, genel özelliklerine ve temel varsayımlarına değinilecektir.

Neoklasik iktisatçılar kendilerinin neoklasikçi olarak adlandırılmalarını istememektedirler. Çünkü onlara göre tek bir iktisat bilimi mevcuttur. Bu da kuşkusuz kendilerinin temsil ettikleri iktisattır. Bu nedenle ona ayrıca bir isim

vermek manasızdır. Klasik iktisat okulunun benimsediği liberal ekonomiyi savunan Neoklasik iktisatçılar, farklı bir yaklaşımı benimsedikleri için yeni anlamına gelen "neo" kelimesi ile birlikte Neoklasik olarak adlandırılmışlardır. Neoklasik iktisat terimi yirminci yüzyılda akademik iktisat söylemine hakim olan yaklaşımı tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu nedenle genel olarak iktisat teorisi denildiğinde insanların aklına neoklasik iktisat gelmektedir (Guerrien, 1999: 15).

18. yy'ın üçüncü çeyreğinde iktisat düşüncesinde ortaya çıkan değişiklikler modern iktisadın doğuşunu haber vermiştir. Bu değişiklikler iktisadın klasik özelliklerinin terk edilmesi için uğraş veren iktisatçılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ortaya koydukları kuram "marjinalist kuram" ya da "neo klasik kuram" olarak adlandırılmıştır. Neoklasikler 1870'lerden 1920'ye kadar geçen yarım asırlık dönemde, klâsik değer teorisinde köklü değişiklik yapan ve geçimlik ya da doğal ücret anlayışından marjinal verim anlayışına geçen, aynı zamanda liberal ideolojiyi sürdüren iktisatçılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Yasa, 2017: 286).

1890'lı yıllar Neo klasik İktisat Okulunun tarihinin en parlak dönemini yaşadığı yıllar olarak ileri sürülmüştür. Bu dönemde politik ekonomi ilk kez Jevons'un dile getirmesiye ekonomiye dönüşmüştür. Marshall'ın İktisadın İlkeleri ve Keynes'in Politik İktisadın Alanı ve Metodu adlı çalışmaları iktisatta yeni bir uzlaşı döneminin başlangıcı olarak kabul görmüştür (Kaymakçı, 2013: 145).

İktisat literatürüne baktığımızda, 1890 yılından beri iktisat "bilimi"nin neoklasik iktisat anlamına geldiği, daha doğrusu klasik ekonomi politik adının neoklasik iktisat olarak değiştirildiği görülmektedir. "Neoklasik" nitelendirmesi ilk olarak Thorstein Bunde Veblen (1900) tarafından, özellikle Marshall'ın iktisadını klasik ekonomi politiğin bir devamı esasında ele almak üzere kullanılmış ve daha sonra Hicks ve Stigler tarafından tüm marjinalist iktisatçıları kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Neoklasik teriminin anlamının belirsiz olmasının yanında, neoklasik iktisatçıların kimler olduğu konusu da tartışma yaratmaktadır; öyle ki neoklasik olarak nitelendirilen iktisatçıların sayısının da oldukça fazla olduğu görülmektedir. Örneğin, neoklasik iktisatçılar arasında Léon Walras, William Stanley Jevons, Alfred Marshall, Hermann Heinrich Gossen, Arthur Cecil Pigou, Francis Ysidro Edgeworth, John Bates Clark, Irving Fisher, Vilfredo Pareto, Carl Menger, Friedrich von Wieser, Eugen Böhm von Bawerk ve Knut Wicksell sayılabilmektedir. Ancak neoklasik

iktisadın temel figürleri olarak Léon Walras, William Stanley Jevons ve Alfred Marshall ilk akla gelen isimlerdir (Bilir, 2017: 9- 10).

İktisadi düşüncenin 19.yy'da temel kaygısı, temel sorunların muhakeme edilmesi, yani fiyatların, ücretlerin, faiz ve kârların nasıl belirleneceği üzerinde yoğunlaşmıştır. İktisat düşüncesinde makro iktisat içerisinde bahsedilen uzun dönemli değişim ve gelir bölüşümü analizleri yerini piyasa analizine yani mikro analize bırakmıştır. Büyüme ve bölüşüm konuları gözden düşmeye, fiyat teorisi giderek önem kazanmaya başlamıştır. Klasik İktisat'ın temelleri üzerine kurulan Marjinalizm, Klasiklerden farklı olarak kullandıkları mikro analiz yöntemiyle piyasanın işleyişini farklı bir yaklaşımla açıklamaya çalışmışlardır. Neoklasik iktisatçılar bireylerin tam bilgiye sahip olduğu ve tam rekabet şartlarının geçerli olduğu bir durumda, piyasanın kaynak dağılımını optimum seviyede gerçekleştirerek iktisadi etkinliği temin edeceğini belirtmiştir. Bu durumda devlete çok fazla görev düşmemektedir. Müdahaleler piyasanın işleyişinde etkin kaynak dağılımı ve aksaklıkların ortaya çıkması durumunda söz konusu olmalıdır. Bu görüş iktisat literatüründe piyasa başarısızlığı teorisi olarak bilinmektedir. Neoklasik iktisatın devlet müdahaleciliği ile ilgili olarak ortaya koyduğu temel fikir müdahaleciliğin, ideal piyasadan uzaklaşıldığı durumlarda ortaya çıkan, kamusal malların varlığı ya da dışsallıklar ile somutlaşan sorunları çözümlediği sürece kabul edilebileceğidir (Yasa, 2017: 286-287).

Marshall'ın, Walras, Pareto, Menger'in geliştirmiş olduğu öneriler dahilinde sentezlediği "Neo-klasik" iktisat 20. yüzyılın başlarında iktisadın "bağımsız" bir disiplin olarak doğmasına sebep olmuştur. Bu dönemde sosyoloji, toplumlarda üretim, değişim ve bölüşüm ilişkilerini inceleyen iktisadi analiz dışında bağımsız yeni bir disiplin haline gelmiştir. Diğer taraftan, ilerleyen yıllarda giderek ekonomik antropoloji, iktisat tarihi, politik ekonomi, sosyal psikoloji gibi yeni alt disiplinlerin oluşması bir anlamda toplumun atomize edilmesine hizmet etmiştir (Candan, Hanedar, 2005).

Neoklasik teorinin tarihsel gelişimini açıklamadan önce neoklasik iktisadi düşüncenin ortaya çıkışına neden olan tarihi koşulları ve felsefik gelişmeleri aktarmak gerekmektedir. 1870li yıllarda Avrupa çok ciddi bir iktisadi ve siyasi bunalımın tam ortasında yer almaktadır. Kapitalist sistemin hızlı ve sınır tanımayan büyümesi, hemen hemen tüm piyasalarda oligopolistik ve tekelci yapıların ortaya

çıkmasına yol açmıştır. Bu durum üretim teknik ve ilişkilerinin hızlı bir biçimde değişime uğramasına yol açarak toplumsal düzende ciddi bir sarsıntı meydana getirmiştir. 1870'lere gelindiğinde, özellikle Avrupa'da, yukarıda bahsedilen bunalım bütün ulusların tüm sınıfları tarafından derin bir şekilde hissedilmiştir (Dudu, 2014: 31-34). Bu anlamda Neo klasik iktisadın tarihsel gelişimi üç aşamada incelenebilir. Bunlardan birincisi "Marjinalist Devrim Dönemi" diyebileceğimiz 1871-74 arasında yaşanan gelişmelerdir. Marshall, Marjinalist Devrim'in neoklasik iktisat olarak somutlaşmasında en kritik rolü oynayan iktisatçı olarak anılır. Daha önce belirtildiği üzere, neoklasik iktisatçıların kimler olduğu konusu tartışmalı olsa da, temel neoklasik iktisatçılar arasında marjinal analizin kullanılması bakımından bir görüş birliği bulunduğu söylenmektedir (Acar, 2005).

Neoklasik okula dar bir çerçeveden baktığımız zaman tarihsel olarak 1870'lerden 1920'lere kadar hâkimiyetini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Özellikle klasik okulun emek-değer teorisini eleştirmesiyle ve birçok iktisadi faktörü de marjinal yasalara dayalı olarak açıklamasıyla iktisadi düşüncede köklü değişiklikler olmasına yol açmıştır. Diğer yandan da liberal düşünceye sıkı sıkı tutunup klasik okulla ideolojik bağlarını koparmamıştır. 1970'li yıllarda ise, "Keynesyen Ayaklanma" ile birlikte neoklasik iktisada yönelik eleştiriler artmaya başlamıştır. Bu bakımdan, 1970'li yıllar iktisat disiplininde önemli bir kırılmayı temsil etmektedir. İktisatta Keynes'in düşünceleri hâkim olurken neo-klasik iktisat tarihsel olarak dönemini tamamlamış gözükmekte fakat analitik açıdan döneminin bittiğini söylemek oldukça güçtür. Çünkü zamanla neo-klasik iktisat kendisine karşı en büyük devrimi yapan Keynes'in düşüncelerini de kendi içinde eritip yeni bir okul olan neo-klasik sentezi ortaya çıkarmış ve uzun yıllar neo-klasik iktisat ve onun türevleri diyebileceğimiz okullar iktisat biliminde hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Yani 1980'li yılların başından itibaren yeni teoriler ile dünyanın geniş bir bölümüne yayılarak bu hâkimiyetlerini geri kazanmışlardır. (Eren,Uysal, 2017: 137).

Neoklasik iktisadın ortaya çıkış koşullarına geniş bir çerçeveden bakmadan önce 19.yüzyıldaki tarihsel koşullar ele alınarak klasik iktisadı işlevsizleştiren ve yeni bir teori kurulması ihtiyacını doğuran nedenler incelenmesi gerekmektedir. Daha sonra bu koşullar üzerine ortaya çıkan marjinalist devrim neo-klasik iktisadın üç temel okulu ele alınarak aktarılacak ve son olarak da neo-klasik iktisadı klasik iktisattan ayıran temel farklar özetlenmeye çalışılacaktır.

Neoklasik iktisadın ortaya çıkış sürecini biçimlendiren dinamiklerin doğru biçimde analiz edilebilmesi için öncelikle 19.yüzyıl Avrupa'sında yaşanan gelişmelerin ve bilimsel, sosyal, kültürel değişimi incelememiz gerekmektedir. Yüzyılın ilk yarısı boyunca egemen teori olarak güvenilirliğini koruyan Klasik iktisadın zaman içinde geçerliliğini kaybetmesine ve toplumsal problemlere çözüm üretememesine yol açan gelişmeler 1870'den sonra marjinalist bir "devrimin" ortaya çıkmasına ve yeni bir teorinin yavaş yavaş egemen konuma yükselmesine yol açmıştır. Klasik iktisadın ilk yıllarında Avrupa'da ortamın son derece stabildir. Eski rejim ile 1789 ideolojisi arasındaki çatışma sürmektedir ama burjuvazinin varlığını sürdürmesi için tüm koşullar mevcut konumdadır. Liberal sanayi ekonomisinin başarıya ulaşmaması için hiçbir neden yokmuş gibi görünmektedir. Kent burjuvazisi, artık iktidarını kesinlikle ortaya koymuştur ve henüz karşısında durabilecek bir güç yer almamaktadır. Liberal söylemler de ekonominin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sanayi hızla gelişimine devam etmektedir ve rekabetin büyük payı vardır. Toplam üretim, yüzyılın ilk yarısında iki katına çıkmıştır. 1890'larda krizlerden çıkan Avrupa büyük bir iktisadi büyüme süreciyle karşı karşıya kalmıştır. Artan teknoloji ve alt yapı yatırımları Avrupa'da bir üretim patlamasıyla sonuçlanmış, artık iyice gelişen ve altın standardı uygulamasının kurlara getirdiği görece istikrarla canlanan uluslararası piyasalar tüm Avrupa ülkelerinin dış ticaretini çok geliştirmiştir. Bunların yanı sıra 1870-1890 krizlerinden ders alan Avrupa burjuvazisi sömürgelerden elde ettikleri nimetleri işçi sınıfıyla da bölüşmeye başlamış, bu durum toplumsal barışı sağlamada görece etkili olmuştur. I. Dünya Savaşı'na kadar gelişen ulaşım ve iletişim olanakları da iktisadi canlanmayı körükleyen etmenler arasında yer almıştır. Bu hızlı gelişme döneminde, neo-klasik iktisatçılar tutarlı bir yapı oluşturmaya başlamışlardır (Dudu, 2014: 27)

Ülkelerin zenginliği gerçekten artmaktadır ve bu artışla birlikte servetler arasındaki eşitsizlik de yükselmeye başlamıştır. 1850'lerde toprak sahipleri artık toprağın büyük bir kısmını ele geçirmişlerdir. Yönetimler ise varlıklı sınıfın çıkarları doğrultusunda hareket eder hale gelmiştir. Mülkiyet otorite kazanmıştır. Fabrikalar daha çok kırsal bir ortamda varlığını sürdürürken patronlar buraları kendi mülkü gibi yönetmektedir. Devletin müdahale gücü dahi sınırlı hale gelmiştir. Bu otoriteye karşı sesler emeğini satarak geçimini sağlayan kesim tarafından yükselmeye başlayacaktır (Dowletow, 2008 : 54).

Klasikler sanayi kapitalizminin başlangıcında var olmakla beraber, süreçte hız kazanan sanayileşme ve kentleşme, pek çok toplumsal soruna da sebep olmuştur. Klasik teorinin temel taşı olan laissez-faire ilkesi, ortaya çıkan toplumsal sorunlar sonucunda devletin giderek ekonomiye daha fazla müdahale etmesi sonucu zedelenerek 19.yy'ın sonunda, kapitalizme yöneltilen şiddetli eleştiriler, toplumsal düzen konusunda tarafsız kalmayı imkânsız hale getirmiştir (Eren, 2011: 14).

19.yüzyıl, proletaryanın zafer kazanmış burjuva sınıfı karşısındaki sınıf olarak sesini yükseltmeye başladığı ve -özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren- gücünü ciddi biçimde gösterdiği bir dönem olarak adlandırılır. Yüzyılın ilk yarısında el emeğinin çok fazla olması sayesinde kapitalistler ücretleri baskı altında tutma imkanı bulmuştur. Kırsalda işçiler fabrika gelirlerine bir yan gelir kaynağı olarak baktığı için büyük bir sorun olmamış ama sanayinin yoğun olduğu yerlerde tek gelir kaynağı fabrika olunca bol miktarda emeğin ve makinelerin rekabeti ücretleri çok düşük seviyelere çekmektedir. Reel ücret oranları bu süreç içinde sürekli düşme eğilimi göstermiştir. Ayrıca işçilerin çalışma ve yaşama koşulları da korkunç bir hal almıştır. İş güvenliği diye bir kavram neredeyse yoktur. İş kazalarında binlerce insan hayatını kaybetmiştir (Dowletow, 2008 : 55).

Bu güvensizlik ve korkunç koşullar sebebiyle işçi sınıfı örgütlenip direnmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak ilk sendikalar ortaya çıkmakta ve sınıflar arası çatışmalar giderek artmaktadır. Aynı dönemde sosyalist düşünce de büyük bir gelişim göstererek toplum örgütlenmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Marx, Engels bütün proleteryanın birleşmesi için bir manifesto yayınlayıp dayanışmaya çağrı yapmışlardır. İşçi sınıfının sorunu öyle bir hal almıştır ki artık onları görmezden gelmek mümkün değildir. Artık bırakınız yapsınlar görüşünün çözüm üretmekte yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Dönem düşünürleri sağlık sorunları, fakirlik ve oy hakkı gibi konularda düşüncelerini ortaya koymakta ve bütün bunlar devlet müdehalesini gerekli kılmaktadır. Aslında tüm bunlar klasik öğretiye başkaldırı niteliğinde gelişmelerdir ve klasik iktisadın ciddi bir biçimde sorgulanmasını gerektirmiştir (Acar, 2005: 2).

19.yüzyıl içinde bilimsel yöntemlere duyulan saygı artmaya başlamıştır. Bilimin insan yaşamına yaptığı katkı, sanayide görülen atılım, yeni keşiflerin yapılması, kimyada ve diğer alanlarda yaşanan gelişmeler bilimin cazibesini artırmıştır. Bilimin kendine olan güveni arttıkça yöntemleri ve örgütlenişi de gelişme

göstermiştir. Özelikle matematik alanındaki ilerleme, bilimsel bir yöntem olarak büyük bir saygınlık kazanmasını sağlamıştır. Matematik tümevarımsal düşünce biçimi yaygınlaşmıştır. Matematikteki bu ilerleme Walras ile birlikte iktisatta da yansımasını bulmuştur (Örs, 2016).

Klasik teorinin temel özelliklerinden biri, objektif olmasıdır. Temel ilgi alanı mal üretimi, bu üretimi etkileyen fiziksel çevre koşulları ve bu üretimin maliyetleri olmuştur. Değerlendirmelerini objektif maddi koşulları çerçevesinde yapmıştır. 1850'lerden itibaren ise düşünce alanında sübjektivist görüş, yani var olan her şeyin ancak düşünen bir özneye, ona gerçeklik veren bir bilince göre gerçeklik ve değer kazandığını öne süren anlayış ortaya çıkmaya başlamıştır (Dowletow, 2008: 57).

Avrupa'da sübjektivist düşünceye yakın bir anlayışa sahip olan Katolikliğin yükselişe geçmesinin yanında, psikoloji gibi bilimlerdeki gelişmeler de ilerlemeye destek olmuşlardır. Weber ve Fechner ilk orijinal dürtü ne kadar güçlü olursa ortaya çıkan tepkinin artması için bir sonraki dürtünün daha yoğun olması gerektiğini gözlemlemiş ve "bir duygu yoğunluğunun aritmetik oranda artması için dürtünün geometrik oranda artması gereklidir" sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, iktisatta azalan marjinal fayda ilkesine temel oluşturma niteliğindedir. İktisatta kişinin düşünceleri, değer yargıları, alışkanlıkları, içgüdüleri gibi kavramlar ele alınmaya başlanmıştır. Bu değişimde klasik iktisadın değişik yer ve zamanlara uyum sağlayamaması ve güvenilirliğini kaybetmesinin payı büyüktür. Birey iradesine daha fazla önem verilmesi artan sayıda iktisatçı tarafından savunulmuştur. Bu düşünceden iki ayrı yaklaşım çıkmış, bir grup değerin sübjektif tarafına yönelerek fayda değer kavramını kurmuş, diğer grup ise insanın doğa güçleri üzerindeki kontrol yeteneğini ön plana çıkartıp kurumların önemine dikkat çekmiştir (Acar, 2005: 3).

Acar'a göre (2005), Sübjektivist yaklaşımı benimseyen iktisatçılar tarihsel süreç içinde daha sonra matematiksel yöntemi belirleme ve maliyet kavramına verilen önem konusunda da fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Jevons, Walras, Fisher'in başı çektiği ve matematiksel yaklaşımı benimseyen grup iktisadi olayların kantitatif olarak ifade edilebileceğini kabul ederken Menger, Wieser, Böhm-Bawerk, Clark gibi isimlerin temsil ettiği matematiksel olmayan ve psikolojik okul olarak isimlendirilen grup ise sübjektivizmi ilgilendiren psikolojik etkenler üzerinde durmayı yeğlemişlerdir.

Klasik ekolün, hemen hemen hepsi İngiliz düşünürlerden oluşmasına rağmen, Neo klasik Ekol, bu ulus yeknesaklıktan uzaktır; kapitalistleşen bütün Batı Avrupa ulusları ve onun uzantısı içinden çıkmıştır. Neo-klasik okulun değer ve bölüşüm teorisi günümüzde, pek az batılı iktisatçı tarafından reddedilmektedir. Bunun yanında Neo-klasik iktisat ekolünün, daha sonra köklü biçimde değiştirilen teorileri de mevcuttur (Kazgan, 2004: 114).

Neoklasik olarak adlandırılan iktisatçıların mühendis kökenli olmaları da şaşırtıcı gelmemektedir. O dönem fizik biliminin çok büyük bir saygınlığı mevcut ve zirvede olduğu için çözemeyeceği problem olmadığı savunulmuştur. Bunun sağlanmasında da matematiksel yöntemlerin kullanımı çok büyük bir kolaylık sağlamış ve mühendis kökenli insanlarda böyle bir dönemde ortaya çıkarak iktisadı fiziğin ulaştığı kesinlik düzeyine ulaştırmaya çalışmaktadırlar (Çakır, 2001: 99).

Yukarıda bahsedilen gelişmeler varlık koşullarını zorlasa da, klasik iktisat 1850'lere kadar egemen iktisadi düşünce olarak kalma yolunda başarıyla devam etmiştir. Bu tarihten sonra ise klasik teorinin söylemleri ciddi biçimde sorgulanmıştır. Bilimsel anlamda yaşanan gelişmeler yeni bir teori yaratmaktan uzak olsa da, klasik iktisadın birçok teorisinin çökmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemlerde büyük kopuşlar meydana gelmiştir.

1850'den itibaren Avrupa nüfusunun hızla artmasıyla beraberinde tarım üretiminin de iyileştirilmesi, Malthus'un nüfus teorisine duyulan güvenin bütünüyle yok olmasına yol açmıştır. Bu teori en çok eleştirilen kavramlardan biri haline gelmiştir. Malthus'un nüfus geometrik olarak artarken yiyecek maddelerinin aritmetik olarak arttığını ve bu yüzden nüfus artışının insanlığı çıkmaza sokacağını söylemesi, hem nüfus ile ilgili karamsar öngörülerinin doğru çıkmaması dolayısıyla, hem de asıl suçluyu gizlediği iddiasıyla eleştirilere uğramıştır. Yaşanan problemlerde zenginliğin eşitsiz dağılımının ve mülkiyetin küçük bir azınlığın elinde toplanmasının asıl suçlu olduğu yönünde sesler de yükselmiştir. Klasikler Malthus'u savunmaya çalışırken sosyalist yazarlar eleştirmişlerdir. Karl Marx'a göre Malthus işçiyi bir yük hayvanı gibi düşünmektedir. Tüm bu gelişmeler Malthus'un Klasik teorinin bölüşüm alanındaki temel taşlarından biri olan teorisinin geçerliliğini yok etmiştir. Aynı dönemde Mill'in daha önce kabul etmiş olduğu "ücret fonu" teorisini reddetmesi klasik teorinin bir başka alanda daha çöküntüye uğramasına neden olmuştur (Acar, 2005: 4-5).

Klasiklerin iyimserliğine rağmen ekonominin durumu da liberal söylemleri her zaman haklı çıkartmamıştır. Sismondi ve daha sonra Marx, yaşanan duraklamanın kapitalizmin içsel bir özelliği olduğunu ilan etmişlerdir. Kapitalizmin bunalımları sosyalist düşünürler tarafından kapitalizmin sonunu getirecek işaretler olarak görülürken liberaller gelişmenin zorunlu sonuçları ve sistemin gelişmesini durduramayacak etkenler olarak olaya bakmışlardır. Yine de bu durum başta ABD olmak üzere bazı ülkelerde sanayiyi koruyan politikaları desteklemektedir. Karl Marx kapitalist karın kaynağı olarak ücretli kesimin sömürüsünü gösterir. Liberal sistemin savunusu yapılırken yanıtlanması gereken en önemli sorulardan biri işte bu karın kaynağı meselesi olacaktır ve bu konuda yapacağı çalışmalar Eugen Böhm-Bawerk'e büyük prestij sağlamıştır (Dowletow, 2008: 59).

Ricardo'nun toprak rantı teorisi emek değer anlayışının temelini oluşturmuştur ve 19. yüzyılın ikinci yarısında biçimlenen emek değer teorilerinin hareket noktasıdır. Büyük saygınlık gören Ricardogil iktisadının tahminlerinin tutmaması yani iktisat kuramının krizi ve fizik biliminin 1860'lardan itibaren değişkenler kalkülüsü etrafında bütünleşen bir yapıya dönüşmesi kopuşun meydana gelmesine sebebiyet veren iki önemli durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 2001: 100). Klasik teorinin bir diğer önemli dayanağını oluşturan bu teori Jevons'un marjinalist devrimi başlatan 1871 tarihli "Theory of Political Economy" isimli kitabıyla yıkılmıştır. Jevons bu kitabında değeri marjinal fayda kavramıyla açıklamış ve emek değer teorisini şiddetle eleştirmiştir (Örs, 2016).

Özetleyecek olursak 1870'lere gelindiğinde artık liberal düzen tutucu güçlerle sosyalizm arasında sıkışmış haldedir. Klasik iktisadın rant teorisi dışında tüm teorileri eleştirilere maruz kalmış ve var olan problemlere çözüm öneremedikleri yönünde büyük eleştiriler almışlardır. Liberalizmin geleceği, devletin ekonomideki rolü, iktisadın yöntemleri ve klasik teorinin geleceği en çok tartışılan konular arasında yerini almıştır.

İşte tüm bunlar olurken marjinalist gelişim kendini göstermiştir. Marjinal devrimin genel olarak 1870'lerde ortaya çıktığı kabul edilmekle birlikte marjinal fayda kavramının kullanılması 1850'lerde Gossen'a, hatta 1940'larda Bentham ve Dupuit'e kadar geri götürülmüştür. Günümüzde bazı iktisatçılar marjinalizmi Gossen ile başlatmayı yeğlemektedirler. Ayrıca 1871'den önce bu kavramları Bernoulli, Antoine Augustin Cournot ve Thunen gibi isimler de kullanmıştır. Tüm bu isimleri

marjinalist devrimin öncüleri olarak sayabiliriz ama yaptıkları çalışmalar, yapıldıkları tarihlerde bilimsel ve toplumsal koşulların uygun olmaması nedeniyle etkili olamamıştır. Bu kavramın analitik bir çerçeve oluşturacak, hatta yeni bir paradigma ortaya koyacak kadar bütünsel bir ifadesi ancak 1870-1900 yılları arasında mümkün olabilmiştir. Bu zaman dilimi içinde önce talep teorisine uygulanan marjinal fayda kavramı daha sonra üretim ve gelir dağılımı konularında da yerini almıştır. Böylelikle marjinallik kavramı mikro iktisat olarak bilinen her alanda kullanılabilir hale gelmiştir. Bu tarihsel süreç içinde "marjinal fayda" kavramını bulan iktisatçılar "birinci kuşak" olarak isimlendirilirken marjinal üretkenlik kavramını bulan iktisatçılar "ikinci kuşak" olarak adlandırılmışlardır (Savaş, 2000: 521) .

Birinci kuşak marjinalistler 1871–1874 yılları arasında birbirlerinden habersiz olarak ayrı ayrı ülkelerde görüşlerini biçimlendirmiştir. İngiltere'de William Stanley Jevons (1835–1882) "Politik Ekonomi Teorisi" ve Avusturya'da Carl Menger (1840–1925) "İktisadın İlkeleri" kitaplarını 1871 yılında, İsviçre'de Leon Walras (1834–1910) ise "Ekonomi Politiğin Unsurları ve Toplumsal Zenginlik Teorisi" isimli kitabını 1874–1877 yıllarında yayınlayarak marjinal fayda kavramını açıklmaıştır. Bu çalışmaların ortak noktası değişim değerini belirleyen etkenin üretim maliyeti değil marjinal fayda olduğunu ortaya koymalarıdır. Bu çıkışla birlikte hem klasik teoriden, hem de Marksist teoriden kesin bir kopuş yaşanmıştır. Bu iktisatçıların çalışmaları ilerleyen yıllarda sırasıyla, Lozan okulu (matematikçi okul), Cambridge okulu, Avusturya okulu (psikolojik okul) ve isveç okulu olarak tanınmıştır. Matematikçi okul marjinal faydayı matematiksel formüllere bağlamaya çalışırken psikolojik okul son birimin yararını tüketicinin ruhsal eğilimlerine göre ölçmeye yönelik çalışmalar yapmışlardır (Dowletow, 2008: 61).

Klasik iktisattan neoklasik iktisada geçişi temsil eden Marjinalist Devrim'le beraber bireylerin davranışları analiz edilmeye başlanmış ve fayda sübjektif bir olgu olarak ele alınmıştır. Bu bakımdan iktisat literatüründe neoklasik iktisatçılar genellikle "marjinalistler" olarak adlandırılmakta ve neoklasik iktisadın kökenleri Marjinalist Devrim'e kadar gitmektedir. Çünkü Smith, Ricardo, Mill'in klasik teorisi mübadele değeri olarak emek (maliyetlerine) odaklanırken, neoklasikler fayda ve tüketiciyi ön plana çıkarmışlardır (Bilir, 2017: 11).

William Stanley Jevons, Carl Menger ve Léon Walras'ın yaptığı çalışmalarda "azalan marjinal fayda" kavramı ilk defa kullanılmaya başlanmıştır. Kuşkusuz bu üç düşünür arasında en önemlisi Walras'dır. Çünkü ekonomide genel denge sorununa ilk kez şekil veren kişi odur. O günümüz matematiksel iktisatçılarının babası sayılmaktadır. Modern Neo-klasik teorinin genel hatlarını Walras'ın çizdiği söylenmektedir. Walras ile aynı dönemin bilim adamı olan Marshall, Adam Smith geleneğini devam ettirerek kısmi denge analizini kullanmış ve tek piyasalarda kısmi denge üzerinde durmuştur. Ayrıca analizinin zaman aralıklarını içermemesi, genel bir denge modeline ulaşabilmesini engellemiştir. Walras bu zorluktan kaçınmak için statik bir model kullanmayı tercih etmiştir. Bu gerçekçi bir model değildir, ancak Walras analizi bu yöntemleriyle matematiksel analizin de önünü açmıştır. Statik bir modelin tıpkı fizik gibi matematiksel bir yapı üzerine kurulması çok daha kolay olmuştur. Bu yüzden bu statik model iktisadın "doğal bilimler gibi bir bilim" olma yolundaki ilerleyişinde büyük bir rol oynamıştır. Pareto, Hicks ve Samuelson gibi isimlerin ürettiği kavramlar ve uyguladıkları zekice yöntemler tam rekabet ve pareto optimumu gibi bazı göz alıcı kavramların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır (Eren, 2011: 14).

Bu yaklaşım zaman içinde Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill ve Karl Marx tarafından biçimlendirilmiş olan klasik değer kavramının yerini almıştır. Bu bir devrim olmasına rağmen neo klasik teorinin egemen teori halini alması uzun bir süreçte gerçekleşmiştir. 1890-1894 yılları arasında John Bates Clark, Phillip H. Wicksteed ve Knut Wicksell tarafından marjinal üretkenlik teorisinin kurulması, yani marjinalci anlayışın üretim alanına sokulması neoklasik iktisadın gelişimindeki ikinci sıçramayı oluşturmuştur. Son olarak 1934-1947 dönemi neoklasik iktisatta "Paretocu diriliş" dönemi olarak bilinmektedir. John Hicks, Harold Hotelling, Oskar Lange, Maurice Allais ve Paul Samuelson'un çalışmalarıyla ordinal fayda kavramının ortaya koyulmuş ve neoklasik değer teorisinin yerine oturtulması sağlanmıştır (Acar, 2005).

Bu arada neoklasik ekolün Avusturya Ekolü diye adlandırılan kısmı da mevcuttur. Öncüleri ise Menger'in izinden giden Eugen von Böhm-Bawerk ve Friedrich von Hayek gibi Avusturyalı iktisatçılardır. Bunlar da zaman unsuru üzerinde durmuşlardır (Guerrien, 1999: 16).

Neoklasik okul, marjinalci ekonomi ve bölüşüm anlayışında birleşen iktisat okullarının oluşturduğu bir bütündür. Klasik temele dayanan çeşitli iktisat okullarını

kapsamakta ve bunları marjinalcilik çevresinde toplamıştır. Klasiklerin nesnel bir ekonomi anlayışına sahip olmalarına rağmen neo klasikler özneldirler. Klasikler ülkelerinde o sırada var olan toplumsal gruplara analizlerinde önemli yer ayırmış olduğu halde ve özellikle toprak sahiplerine yoğunlaşmalarına rağmen neo klasikçilerin dikkati birey üzerinedir (Guerrien, 1999: 15).

Ana akım iktisat neoklasik iktisattan devraldığı marjinalist değer kuramına dayanmaktadır. İsviçreli Leon Walras, Avusturyalı Karl Menger ve İngiliz Stanley Jevons'un öncülük ettikleri marjinalist devrimle başlayan neoklasik iktisat ya da subjektivist okul, liberalizmin genel varsayımlarını kabul etmekle beraber özellikle ortaya attığı öznel değer kuramıyla klasik okuldan ayrılmaktadır. Marjinalist değer kuramı, öznel değer kuramı olarak da bilinmektedir ve değerin oluşumunu üretim alanında değil, tüketim ve fayda alanında kuramsallaştırmıştır. Öznel değer kuramına göre bir malın değeri o maldan sağlanan marjinal faydaya ve malın her bir biriminin maliyetine göre belirlenir. Değerle fiyat arasında bir ayrım yapılmaz ve böylelikle herhangi bir mal veya hizmetin değeri değerin biçimi olan fiyatlarla ölçülür. Neoklasik iktisattaki fiyat teorisi ya da değer teorisinin mübadeleyi ve mübadelenin tanımladığı ilişkileri analiz etmesine karşılık, Marx'a göre değer teorisinin görevinin sömürünün maskesini düşürmek olduğunu belirtmektedir. Daha net bir ifadeyle, öznel değer kuramının değeri üretim alanından tüketim alanına çekerek artı değer sömürüsünü gizlemek gibi bir işleve sahip olduğu söylenebilmektedir. Marjinalist değer kuramı faydacılık felsefesine dayanır ve iktisadî alandaki aktörler fayda maksimizasyonu peşinde koşmak gibi temel bir iktisadî davranış gösterirler. Neoklasik iktisatta bireyin iktisadî davranışının fayda olgusu tarafından belirlendiği varsayılmaktadır. Fayda kavramı, Jeremy Bentham, James Mill ve Stuart Mill tarafından kuramlaştırılmış ve liberal iktisata uyumlu hale getirilmiştir. Faydacılığın ilk sistematik teorisini ortaya koyan Bentham, insanın hazzı arayan, elemden kaçan bir varlık olduğu yolundaki psikolojik aksiyomu teorisinin temel taşı yapmıştır. Neoklasik iktisat tarafından kabul edilebilir tek etiğin kişisel çıkar etiği olduğu ifade edilmiştir. Bireysel çıkar etiğinin, faydacı etiğin bir alt versiyonu olarak belirtilmiştir (Abalı, 2011: 51-52).

Neoklasik iktisadın en ayırt edici özelliklerinden birisi, kabul edilen faydacı felsefedir veya ahlaktır ve klasik iktisatta değerin kaynağı emek iken, neoklasik (marjinalist) iktisatta değerin kaynağı "fayda"dır. Jevons' a göre, "Değer tamamen

faydaya bağlıdır. Hâkim düşünceye göre, değerin kaynağı faydadan ziyade emektir ve hatta değerin sebebinin emek olduğunu iddia edenler bile vardır. Ben ise, aksine, sahip olduğumuz metanın miktarına bağlı olduğu için, faydadaki değişimlerin doğal yasalarını dikkatli bir biçimde ortaya çıkarmak zorunda olduğumuzu gösteriyorum. Emek, değeri belirleyebilir ancak sadece dolaylı olarak, yani arzı kısıtlaması ya da artırması yoluyla metanın fayda derecesini değiştirerek"(Jevons, 1879, c:1-2 Aktaran: Bilir).

Klasikler devrimci olduğu halde neo klasikler mevcut düzenin savunucusu ve tutucu yapı içerisindedirler. Aralarındaki farklara rağmen bunlara klasik denmesinin sebebi, liberal ekonomi anlayışını sürdürmüş olmalarındandır. Ortak amaçları değerin insan emeğinden doğduğunu yadsımaktır. Günümüzde egemen iktisat görüşü neo klasik temele dayanmaktadır. Bu yüzden neo klasik teorinin ana hatlarının bilinmesi, yapılan tartışmaların doğru biçimde değerlendirilebilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir (Acar, 2009: 2).

Neo klasik iktisadın temel kalkış noktası şöyledir: Veri zamanda kaynakların etkin dağılımı, faydacılık; ekonomiyi anlamada faydacılığın temel bir rolü olduğunu kabul eder. Marjinalizm, rasyonellik, yöntemsel bireycilik: Faydacılık ve rasyonellik varsayımlarıyla yakından ilişkilidir. Bireysel özgürlüklere önem verir. Son olarak da genel dengeden bahsedilebilir (Erkan, 2016: 27).

Neoklasik iktisadi düşünce tahlillerini yaparken çıkarlarını düşünen ve tamamen rasyonel kararlar alabilme yetisine sahip ekonomik ajan olarak adlandırdıkları bireylerden yararlanmıştır. Bu bireyler serbest piyasada seçimleri doğrultusunda hareket etmektedir. Neo klasik iktisadı bu yönüyle egemen öğretinin bağımlı, irrasyonel kararlar alan duygusallığından kurtararak iktisat biliminin konusu dışına çıkardığını söylememiz mümkündür (Şahin, Çakmak, 2010: 1).

Neoklasik iktisadın diğer bir özelliği de, iktisadi analizlerde matematiğin yoğun biçimde kullanılmasıdır; hatta matematiğin ve matematiksel muhakemenin kullanımının, sübjektif (marjinal) fayda teorisiyle birlikte, neoklasik iktisadı Smith ve Ricardo'nun klasik döneminden ayıran en önemli karakteristik özelliklerden birisi olduğu söylenir. Genel olarak, neoklasik iktisadın ortaya çıkışında etkili olan ve Jevons, Walras, Fisher gibi neoklasik iktisatçılara ilham kaynağı olan fiziğin etkisinin 1930'lu yıllarla birlikte azaldığı ve bu dönemde meydana gelen önemli matematiksel gelişmelerin üstünlüğünün ortaya çıkmıştır (Bilir, 2017:16-17).

Neo-klasik tahlilde yöntem, akılcı, soyutlayıcı, tümdengelimci, matematiksel, statik denge tahlili özellikleri ile nitelendirilir. Değer ve bölüşüm teorisi dışında neoklasik okul, tümdengelim yanında, Jevons, Fischer, Casser gibi iktisatçıların tümevarım yöntemini de kullanmalarına rağmen mantıksal analizin egemen niteliğinin tümdengelimsel olduğu söylenmesi mümkündür (Candan ve Hanedar, 2005).

Neo-klasik iktisat kuramının başarısının sebeplerini iki başlık altında toplamak mümkündür: İçsel Sebepler, Neo-klasik iktisat teorisi, klasik kuramın açıklayamadığı, piyasada fiyat oluşumu, gelir dağılımı düzeneği, kaynakların verimli kullanılması için gerekli olan şartlar gibi konuları tutarlı bir şekilde açıklamaktaydı. Dışsal Sebepler ise, en önemli dışsal sebep klasik kuramın ortaya koyduğu kavramlar ile kapitalizmi eleştiren sosyalistlere karşı, Avrupa egemen çevrelerinin tutarlı bir iktisat kuramı arayışı içerisine girmiş olmalarıdır (Dowletow, 2008: 66).

1.3. NEO-KLASİK İKTİSAT TEORİSİNİN METODOLOJİK İLKELERİ

1.3.1. İktisadi Rasyonalite

Geleneksel iktisat teorisinin temel varsayımlarından biri bireyin davranışlarında akıl kurallarına uyduğu yani akılcı (rasyonel) davrandığı varsayımıdır. 1970'li yıllara kadar rasyonellik kavramı sadece neoklasik fiyat teorisinin temel varsayımlarından biri iken daha sonra makro iktisadın da önem taşıyan bir varsayımı halini almıştır (Savaş, 2007: 29).

Rasyonalite, toplumu birbirinden bağımsız atomların toplamı olarak adlandıran bireyci felsefe ile birleştiğinde bunları kendine örnek alan iktisat bilimi hem kendi alanına girmiş olan sorunları hem de diğer sosyal bilimlerin sorunlarını çözebileceği tezini taşımaktadır. Kaynakların kıt oluşuna karşılık isteklerin, ihtiyaç ve arzuların sonsuz oluşu modern iktisadi analizin temel taşını oluşturmuştur. Tüm bunlar ister istemez neyin, nasıl, kim için ve ne miktarda üretilmesi gerektiği sorularını da beraberinde getirmiştir. Bu sorulara iktisatçılar rasyonel çözümler bularak özgürlüğüne ve kendi kendine yetmeye programlanmış ben merkezli insanın tatminlerini maksimum yapmak için gerekli olan araçları, yöntemleri bularak cevap vermişlerdir. Homo economicus kimliği çerçevesinde somutlaşan bu rasyonel birey neoklasik iktisadın temel çekirdeği görevini üstlenmiştir. İktisadi rasyonalite

kavramıyla somutlaşan homo economicus, iktisat biliminin ve diğer sosyal bilimlerin baş aktörü olmayı başarmıştır (Sarfati, 2005: 103-130).

İktisatçının "rasyonalite" ölçütü sıradan insanın bu terimi anladığından farklıdır. Onun için rasyonalite tam ve geçişli bir tercih sıralamasına uygun bir biçimde, mükemmel ve bedelsiz edinilen bilgiye bağlı olarak seçmek demektir, gelecekteki sonuçlar hakkında bir belirsizlik olması durumunda rasyonalite beklenilen faydanın diğer bir ifadeyle bir sonucun sağlayacağı faydanın onun gerçekleşme olasılığıyla çarpımının maksimum seviyeye yükseltilmesi demektir (Blaug, 2009: 255).

Adam Smith'den rasyonalitenin neoklasiklerde ulaştığı tanımını beklemek anlamsızdır. Ama bireyin analizin temeline yerleşmesi ve bu bireyin kendi çıkarları peşinde koşan bir birey olması daha sonra subjektivist atılımı kolaylaştıracaktır. Yani Smith'de olgunlaşmış bir araçsal rasyonalite tanımına henüz ulaşılmamıştır. İktisatta rasyonalite, Batı düşüncesinin aklının araçsallığa doğru seyrinin radikalleşmesini ifade etmektedir. Bu yüzden rasyonel seçim teorisi olarak formüle edilen kavram, iktisadın matematiksel bir dile evrilmesinin de öyküsünü kendi içinde barındırır. Matematik, iktisat için bir araç değil bizzat iktisat biliminin dili haline gelmiştir. İşte bu, aklın araçsal formunun radikalizasyonudur (Yılmaz, 2009: 63).

Neoklasik iktisadın üzerinde durduğu konulardan biri klasik iktisattan ödünç aldığı rasyonellik ilkesidir. Bu ilke ile insanların acı ve zevklerinde, farklı malların kendisine sağladığı faydanın ölçülmesinde ve gelecek ihtiyaçlarının karşılanmasında rasyonel olduğu kabul edilmiştir. Bu bakış açısı bir bakıma Bentham'ın faydacı felsefesinden alınmıştır. Rasyonel bakışın bir uzantısı, iktisadi karar birimlerinin kısıtlı birer en çoklaştırıcı oldukları sonucuna varmaktadır. (Küçükkalay, 2011: 255)

Buradaki rasyonellik ile kastettiğimiz şey ekonominin işleyişi içerisinde bireylerin yapmış oldukları tercihlerdir.Yani bireylerin amaçlarına uygun araçları seçme politikasıdır. Rasyonel davranış, ekonomik birimlerin yani iktisadi olan bireyin tercih ve kararlarında düşünerek hesap yaparak belirli olan kaynağıyla optimal sonucu elde etmesi anlamına gelmektedir. Yani kısaca şöyle söylemek mümkündür: Ekonomik davranmak rasyonel davranmaktır. Bireyin rasyonel maksimizasyonu ekonomi biliminin temel unsuru olmuştur. Bireyin rasyonel

davranmasının arkasında onların tam bilgiye sahip oldukları görüşünü benimsemeleri yatmaktadır (Baloğlu, 2000: 217- 226).

İktisadi rasyonellik ilkesi yalnızca faydayı maksimum yapmak amacıyla değil; iktisadi birim olarak adlandırılan bireylerin ve teşebbüslerin bulunduğu üretim dünyasında devamlılıklarını sürdürebilmeleri için birer zorunluluk halini almaktadır. Çünkü sürekli yaşanan rekabet sebebiyle bu ilkeyi devam ettiremeyen firmaların piyasanın dışına itebilmesine sebep olacaktır. Rasyonellik ilkesi Oscar Lange' e göre:

"Ekonomik rasyonellik ilkesiyle yön alan davranış, demek oluyor ki, tarihsel gelişmenin ürünü, ekonomik ilişkilerdeki gelişmenin belirli bir tarihsel düzeyinin karakteridir. Kimilerinin yanlış olarak öne sürdükleri gibi bu, insanların ekonomik çabalarının evrensel bir özgüllüğü değildir. Tam tersine, insan tarihinin uzun bir dönemi süresince ekonomik çaba töresel ve geleneksel bir tarzda oluşur... Ekonomik çabanın bir kısmının rasyonelleştiği... koşulların... meydana geldiğini görebilmek için ticaret ve para ilişkilerinin ve kapitalist üretim tarzının gelişmesini beklemek gerekir... Demek, uzun süren tarihsel bir gelişme sonundadır ki, ekonomik rasyonellik ilkesine uygun hareket böylece kurulmuş ve bu pratiğin sonucu olarak insan zihnince bu ilkenin bilincine varılmıştır"(Alp, 2011: 23 - 48)

İktisat kuramında rasyonel davranış kişinin çıkarını bildiği, bu çıkarı maksimuma ulaştırmak amacıyla gerekli hesapları, değiş- tokuşları yetkiyle yaptığı ve bu çerçeve doğrultusunda hareket ettiği anlamına gelmektedir. Birey böyle davranmasa dahi piyasa onu rasyonel olmak zorunda bırakmaktadır. Gündelik yaşamda rasyonel kavramı iyi düşünülmüş davranışı, sağduyulu davranmayı simgelerken iktisatta ise ençoklaştırıcı olması yeterli, davranışın süreç ve öz olarak rasyonel olmasına gerek yoktur (Bulutay, 2004: 61).

Yani iktisat bilimi kendisine konu edindiği insan davranışlarının iktisadi yönünü kavramaya çalışırken çalışma alanını, fayda, tercih, rasyonalite, çıkarların tatmini, kar zarar hesaplaması gibi kavramlardan oluşturmuştur. Rasyonel birey, çıkarını maksimize eden, bencil insan doğasını, öbür yandan bireyin sıradan özelliklerini temsil ederken, diğer yandan iktisat teorisinin temel dayanaklarını oluşturduğundan sözü edilen riski disiplin kuramsal bir soyutlamaya başvurarak aşmaya çalışmış, "rasyonel davranışın" süreç içinde gerçekle veya pratikle olabildiğince uyumlaştırılması hedeflenmiştir (Sarfati, 2017).

1.3.2. Bireysel Fayda Fonksiyonu: Atomizm

Metodoloji bireycilik kavramı ile ekonomik olayların, karar ve tercihlerin açıklanmasında birey davranışlarına bakılması gerektiği savunulmaktadır. Metodolojik bireycilik ilkesine göre toplumdaki bütün ekonomik ve sosyal kararlar bireyin tercihlerine göre belirlenir. Bireycilik bir analitik metot olmasının yanında aynı zamanda sosyal düzeni oluşturan bir sistemdir.

Atomistik metot olarak da ifade edilen bu ilkeye göre, bütün sosyal fenomenler bireysel davranışların analizi ile açıklanabilir. Yani sosyal sınıflar, devlet ve diğer topluluklar karşılıklı ilişkiler açısından bireyler düzeyine indirgenerek incelenebilir (Sarıçoban, 2012: 163).

Neoklasik iktisat teorisi tek tek bireylerden oluşan atomisite bir toplum tasarlamıştır. Nasıl ki bir fizikçi atomu, bir biyolog genleri araştırmasının temel ögesi olarak görüyorsa iktisatçı da bireyi temel ögesi olarak görmektedir. İçinde yaşanılan toplum bireylerin yanında sınıflardan gruplardan etnik toplulukları da barındırmaktadır. Yani şöyle tanımlamak gerekirse, bireyi toplumsal bir varlık haline getiren bazı unsurlar mevcuttur. Değer yargıları, yaşı, kimliği, cinsiyeti, siyasi görüşü ve inançları bunlardan bazılarıdır. İşte neoklasik iktisat tüm bu çoğulcu yapıyı göz ardı etmiş tek tip insan algısı yaratarak yalnızca rasyonel bireyin davranışlarını gözlemleyip konu edinmiştir (Candan - Hanedar, 2005).

Bütüncül toplum tasarımının yani bireyin davranışlarının onun ait olduğu tarihsel toplumsal konum tarafından belirlenmesi fikrinin karşısına yöntemsel bireycilik çıkmıştır. Bu varsayıma göre toplumdaki tüm davranışlar mümkün olduğu kadar bireyden itibaren açıklanmalıdır. Birey tanımı gereği öznelliğin dünyasıdır. Yöntemsel bireyciliğe uygun olarak insanların amaçlarının bütünüyle onlara özgü olduğu kabul edilmektedir. İşte faydacılık kuramı burada devreye girmektedir. İktisatçılar kişisel çıkar dürtüsünü temel davranış ilkesi olarak kabul etmektedirler. Daha sonra ise çıkarlarını maksimize eden insanı tanımlarlar. Bu kavram işlevini fayda – değer kavramı içinde gösterecektir (İnsel, 2012: 65- 68). Bazı düşünürler faydacılığın gerekli bir topluluk anlayışı ve kamu sorumluluğu duygusu ile liberalizmi sağladığını savunmuşlardır. Diğerleri ise fayda kavramını demokratik bir vizyonun temeli olarak görmektedirler (Anderson, 1991: 357).

Klasiklerdeki değer teorisi yerini fayda kavramına bırakmıştır. Fayda, tanımlanması son derece güç, metafiziksel bir kavramdır; Fayda malların tüketicilerde onları satın alma arzusu yaratacak kalitesidir ve fertlerin malları satın almak istemeleri onların bir faydaya sahip olduklarını gösterir. Fayda, arzu ve isteklerin karşıtı gibi ele alınmıştır. Şimdiye kadar isteklerin doğrudan doğruya ölçülemeyeceği fakat yarattıkları dış görüntüye göre dolaylı şekilde ölçüleceği öne sürülmüştür. İktisatın başlıca uğraşı olan bu gibi durumlarda, ölçü, bireyin isteğinin yerine getirilmesi veya tatmini için ödeyeceği fiyat olarak bulunmuştur. Bireyin bilinçli bir biçimde tatmin edilmesini öne sürmeyeceği arzuları ve özlemleri olabilir. Sonsuz çeşitte istek vardır fakat her isteğin de bir sınırı mevcuttur. İnsan doğasının bu bilinen temel özelliği azalan fayda kanunu ile şöyle açıklanabilir. Bir malın bir kişiye olan toplam faydası (yani, bir malın o kişiye sağladığı toplam zevk veya diğer bir yararı) o maldan sahip olunan miktar arttıkça artar. Fakat bu artış, miktardaki artış kadar hızlı değildir. Eğer sahip olunan mal miktarı sabit bir hızla artarsa ondan elde edilen yarar azalan bir hızla artar. Bir başka deyişle, bir bireyin sahip olduğu mal miktarının belli bir artışından sağlayacağı ek fayda, mal miktarının her artışında azalır (Robinson, 1984: 46-47).

Neoklasik teori sınıflı toplum yapısını terk ederek toplum anlayışını sınıflar üstü bir konuma getirmiş ve atomistik bir yaklaşımla bireyleri karar birimleri olarak ele almıştır. Homo economicus yani iktisadi akılcı- rasyonel insan varsayımı, neoklasik iktisadın en tartışılan fakat en önemli varsayımıdır. Rasyonel bireyin mallar, piyasalar ve diğer ekonomik konularda tam bilgiye sahip olduğu kabul edilir. Burada tüketiciler faydalarını maksimize ederken üreticiler de karlarını maksimize ederler. Homoeconomicus için tutarlılık varsayımı geçerlidir. Çünkü o karşı karşıya kaldığı seçenekler arasında değerlendirme yaparak karar veren, çoğu aza tercih edebilen bireysel faydasını düşünen kişidir (Akyıldız, 2006).

Mill'e göre fayda çoğu kez kendisine çıkarcılık ismi verilerek ahlaka aykırı bir öğreti olarak damgalanmıştır. Fakat çıkarcıya doğru olan kelime karşılığına baktığımızda kişinin kendisine uygun olan özel çıkarı manasına gelecek şekilde kullanılmıştır. Eğer ki fayda ahlaki yükümlülüğün nihai kaynağı ise talepleri uyuşmaz olduğunda bunlar arasında karar vermek için yardıma çağrılabilir. Ölçütün uygulanması zor olsa da hiç olmamasından iyidir (Mill, 2017: 47-52).

Neoklasik iktisatçılar mikro ekonomik analize vurgu yapmışlardır. Onlar toplulaştırılmış değerler yerine bireysel karar vericiler, tek bir firma, tek hane halkı ve tek bir malın piyasa koşulları gibi mikro konular üzerinde inceleme yapmayı tercih etmişlerdir (Küçükkalay, 2011: 256).

Neoklasik iktisada göre bireyler faydalarını her daim maksimum düzeyde tutmaktadırlar. Pazarlık süreçlerinde de rasyonel bir tavır içerisinde girmektedirler. Klasik iktisadın kurucusu olan Adam Smith'den beri süre gelen birçok iktisatçı insanoğlunu rasyonel ajan olarak betimleyip bunun fiyat teorisi için şart olduğunu varsaymaktadırlar. Neoklasik teoriye göre bireyler her zaman kendi çıkarlarını düşünür ve kendi faydalarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar (Erkan, 2006: 29).

1.3.3. Sübjektivizm

Sosyal bilimlerde iki temel yöntem vardır. Bunlardan ilki, bireyden yola çıkmaktır ve neo-klasik iktisadın yöntemini oluşturmaktadır. Diğeri ise, sosyal yapılardan ve tarihsel koşullardan hareket etmeyi ve bireyi bunların pasif bir yansıması olarak görmeyi kabul etmiştir. Marksist, radikal ve kurumsalcı iktisat da bu yöntemi benimsemiştir. Neo-klasik iktisat, bireyin otonom davranışlarının bir sonucu olarak toplumun uyumlu bir biçimde işleyeceğini ve bu durumun herkesin yararına olacağını kanıtlamak amacıyla ortaya koyulmuş bir teoridir. Bireyden yola çıkarak toplumu açıklaması, metodolojik bireycilik olarak adlandırılmıştır (Dudu, 2014: 33-34).

Sübjektivizm yani öznelcilik kavramı, bir felsefi bakış açısı olarak değişik alanlarda kullanılmaktadır. Genel manada özneyi her şeyin ölçüsü yapma olarak tanımlanırken, ekonomik anlamda bireye ve onun egolarına, diğer bir ifade ile kişiselliğine vurgu yapmak amacıyla incelemenin merkezine bireyin konulması şeklinde tanımlanabilir. Sübjektivizm iktisadi anlamda bireye ve onun egolarına önem atfetmek suretiyle incelemenin merkezine bireyi konuşlandırmaktadır. Bu sayede bir yandan klasik iktisadın genelleşememe handikabı giderilirken bir yandan da analiz objesini küçültmek suretiyle iktisadı bilimselleştirmek istemiştir (İktisadi Analiz, 28 Mayıs 2018).

Sübjektivizmin iktisat bilimine girmesiyle iktisatta ne gibi durumlar meydana gelmiş bunları inceleyecek olursak, 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde meydana gelen bazı durumlar sübjektif düşüncenin gelişmesine katkı sağlamıştır. Öncelikle

klasik iktisat dar ve dogmatik kalıplar içerisinde sıkışıp kalmış, toplumsal ve sınıfsal farklılıklar göz ardı edilmiştir. Bireyci düşüncelerin de hızla yükselmeye başlamasıyla birlikte ekonomiye sübjektif faktörlerde dâhil olmuştur. Neoklasik iktisadi düşünce sonuçlara mikro odaklı gittiği için sübjektif unsurların öne çıkmasına sebep olmuştur. Sübjektif iktisatçılar ihtiyaçları ekonomik hayatın ana hedefi olarak görmekte ve fayda unsurunu da eşyanın karşıladığı ihtiyaçlar arasındaki ilişkinin belirtisi olarak kabul etmişlerdir. Weber ve Fechner azalan marjinal fayda teorisini şu şekilde tanımlamışlardır: "bir dürtü aynı oranlarda tekrarlanırsa dürtünün verdiği haz gittikçe azalacaktır." Bu iktisatçıların analizlerinde zevkçi düşünceye daha yatkın olduklarını söylemek mümkündür (Küçükkalay, 2011: 259-260).

Sübjektivizm, iktisatta insana ve insan davranışlarına önem verilmesini ve ekonomik kıymetlerin insan isteklerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Buna göre kıymet, herhangi bir şeyin asli unsuru olmayıp, insan istek ve tercihleri tarafından yaratılmaktadır. Bu nedenle fayda, mallar ile insan arasındaki bir ilişkiyi yansıtır. Sübjektif iktisatçılar, objektif değeri reddetmemekle beraber objektif değerin geri planda kaldığını ve sübjektif faydaya bağlı olduğunu vurgulamışlardır. Sübjektivist değer teorisi marjinal kavramına bağlı olarak gelişmiştir. Sübjektivist görüşe göre malların objektif ve ölçülebilir bir değeri mevcut değildir. Değer, bireylerin mallarda buldukları tatmine göre değişen relatif bir kavramdır. Dolayısıyla aynı mala atfedilen değerler kişiye göre değişiklik göstermektedir (Dowletow, 2008: 69).

Sübjektivizm kavramı, iktisat literatürüne 1870lerin marjinal fayda devrimi ile birlikte girmiştir. Ancak, Menger ve Avusturyalılar dışında, kavram tüketicilerin zevkler alanını ifade etmektedir. Amaç ise bu kavramın iktisattaki kullanım alanını genişletmektir. Onlara göre sübjektivizm, iktisadi açıklamanın temellerini oluşturan boyutlardan biri ve bir iktisat metodolojisidir. Bu metodoloji sayesinde, zaman, belirsizlik, girişimcilik, kurumlar gibi iktisadi açıklamanın önemli ögeleri analiz edilmiş olur (Yay, 2004: 10).

Menger'in sübjektivist devrimi, piyasa düzeninin işleyişini açıklamak için çıkış noktası olarak, bireylerin sübjektif tatminlerini alıp, emek-değer teorisinin yerine fayda değer teorisini koymuştur. Piyasa ekonomisinde gerçekleşen tüm ekonomik aktiviteler en nihayetinde sübjektif değer teorisine dayanmaktadır (Sarıçoban, 2012: 163).

Sübjektivist iktisadın uzantısında insan vurgusu yapılmıştır. İnsan ve onun etrafında dağınık bir biçimde duran objelerle insan arasındaki ilişki dikkate alındığında insan vurgusu ön plana çıkmıştır. Değerleri belirleyen insani arzu ve isteklerdir. Ekonomik anlamda ise malın değerinin onun doğasında yer almadığı ve mutlak bir ölçüt ile malın değerinin tespit edilemeyeceği düşüncesi hakimdir. Emek zamanı veya emek miktarı gibi mutlak ve genel kabullerin bir malın değerini belirlemede rol oynaması kabul edilememektedir. Bu açıdan bakıldığında sübjektivist iktisatçılar ihtiyaçları, iktisadi hayatın nihai hedefi, faydayı eşyaların tatmin ettiği ihtiyaçlar arasındaki ilişkinin bir tezahürü olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda, objektif değerin varlığını inkar etmemekle birlikte onu arka plana atmışlardır. Son tahlilde, sübjektivist iktisatçıların analizlerinde hedonist düşünceye yakın oldukları gözlenmektedir. Bu bağlamda zevk ihtiyacın yani arzunun önemli bir unsuru olarak değerlendirilir ve insanlarında arzularını tatmin etmek amacıyla hareket ettikleri kabul edilmiştir (İktisadi Analiz, 28 Mayıs 2018).

Neo-klasik teoride herhangi bir sosyal olgunun açıklanması için ilk olarak bireyin davranışını sınırlayan gelir ve fiyat dışsal veri olarak alınmaktadır. Seçim davranışı içsel, bireyin fayda fonksiyonu ise dışsaldır. Boland, fiyatlar ve gelirin ekonominin tümü için dışsal olamayacağına dikkat çekmiştir. Çünkü analizin asıl hedefi bunları açıklamaktır. Yani dışsallık ya da içsellik, seçilen modele göre değişim göstermektedir. Bu yüzden tek bir bireyin seçimini açıklamak, ekonominin bütününü açıklamaktan çok daha kolaydır. Fiyatı ve geliri dışsal kabul ettiğinizde bu değerler kolayca hesaplanmaktadır. Ekonominin tamamını açıklamak için ise tüm bireyleri ve diğer fiyatları da açıklamak zorunda kalmak gerekmektedir. Herkesin aynı şekilde davrandığı düşünüldüğünde bireysellik diye bir şey ortadan kalkar. Bu durumda iktisatçının asıl yanıtlaması gereken soru belki de, insanlarının seçimlerinin neden farklı olduğu sorusudur. Bireyin fayda fonksiyonu aslında sosyal geleneklerle belirlenir. Bütünsel bir çerçeve çizmek için psikolojiden de yardım almak gerekir. İrrasyonelliğin açıklanması da önem arz edebilir (Dowletow, 2008: 99).

1.3.4. Statik –Kendiliğinden Denge Anlayışı

Denge kavramı James Steuart tarafından ilk defa kullanıldığı 1769'dan günümüze kadar iktisadın temel kavramlarından biri olmuştur. En basit anlamda denge karşı kuvvetler arası eşitlik olarak anlaşılmıştır yani arz ve talep arasındaki denge olarak yorumlanmıştır. Diğer kullanımında kendi içinde değişme eğilimi

göstermeyen durum anlamını kazanarak durağan veya sürekli hal olarak nitelenen ve zaman içerisinde değişmeyen durumlar denge hali diye nitelendirilmiştir. Son olarak da herhangi ekonomik sürecin yöneleceği son durumdur. Adam Smith denge kelimesini kullanmamakla birlikte denge halini ekonomik sistemin çekim merkezi olarak düşünmüştür. Bu anlayışa göre bütün ekonomik büyüklükler fiyat, ücret gibi.. belli değerlere dönme eğilimi gösterecektir. Bu değerler olağan ve doğal değerleri gösterecektir. Klasik iktisat teorisi Smith'in açıkladığı bu kendiliğinden dengeye dönüş esasına dayanmaktadır. Yani klasik iktisatçılar ekonomik sistemde doğal koşulların sistematik ve düzenli bir şekilde işlediğine inanmışlardır (Savaş, 2007: 57-58).

Neoklasik iktisatta denge konusunda iki yaklaşım mevcuttur. Bunlardan ilki Marshall'ın öncülük etmiş olduğu kısmi denge yaklaşımı, diğeri ise Walras'ın çalışmalarına dayanan genel denge yaklaşımıdır. Kısmi denge yaklaşımı sadece bir piyasada olup bitenleri incelemekte ve diğer piyasalarda bir değişim yaşanmadığını kabul etmektedir; yani burada ceteris paribus varsayımı yapılmaktadır. Genel denge yaklaşımı ise, tüm piyasalarda rekabetçi arz ve talep miktarlarını birbirine eşitleyen bir fiyat mekanizması olduğunu varsaymaktadır. Yani genel denge kavramı ekonomiyi bir bütün olarak ele almaktadır. Fakat ekonominin dengeye gelebilmesi için rasyonel davrandığı varsayılan homoeconomicus'un tam bilgiye sahip olması, diğer bir ifadeyle karar birimlerinin ekonomiyle ilgili bir belirsizlikle karşılaşmaması şartı vardır. Yani piyasa düzeninin, dış müdahaleye gerek kalmadan ürün ihtiyacını dengeli bir biçimde karşılayabilmesi fikri başka ifade ile kendiliğinden düzen fikri insanların yalnızca sistematik olarak maddi çıkar dürtüsüyle hareket etmelerini değil, aynı zamanda bunu amaçlarla ve bu amaçlara ulaşmak için kullancakları araçlarla ilgili tam bilgiye sahip olarak yapmalarını da gerektirmektedir (Bilir, 2017: 34).

Marshall dengenin durgunluk halini ele alarak bu kavramı ünlü bir hayal olarak nitelendirmiştir. Marshall'ın amacı üretim maliyeti ile fiyat arasındaki ilişki üzerinde zamanın etkisini incelemektir. O bu durumu incelemenin yararlı olacağını savunmaktaydı. Ona göre, durgunluk üretim, tüketim, bölüşüm ve değişim genel koşullarının hareketsiz kalmasından kaynaklıdır. Öyle gözükmektedir ki klasik ekol de Marshall'da ekonominin bir durgunluk hali içinde bulunabileceği olasılığını kabul etmişlerdir (Savaş, 2007: 60- 61).

Neoklasik yaklaşımın, piyasa sisteminin işleyişine dair bakış açısı, esas anlamda Adam Smith'in ünlü "Görünmez El" kavramına uzanmaktadır. Toplumdaki herkes kendi çıkarı doğrultusunda davrandığında, bireyler fayda ya da kazançlarını artırmak için birbirleriyle mübadele ilişkisine girmek durumunda kalacaklardır. Bu da onları, değiş tokuş yapmadan önceki durumdan daha çok fayda ve kazanç sağlayabildiği bir konuma getirmiş olacaktır. Toplumdaki tüm bireyler bu şekilde davrandığı zaman, hiç kimse böyle bir şeyi beklemese ya da istemese dahi etkin bir kaynak dağılımı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Smith'e göre, kendi çıkarı peşinde koşan birey, "görünmez bir el tarafından, hiçbir biçimde kendi aklında olmayan bir hedefe doğru yönlendirilir". Buradaki temel güdü de, bireylerin kendini sevmeleridir; kendilerini düşünmeleridir (Özel, 2009: 50-51). Smith, bireylerde bazı duyguların ötekilerin mutluluğuna hizmet edeceğini söylemektedir. Kendimi başkasının yerine koyabilir ve onun karşılaştığı durumda benzer tepkiler vereceğimi bilebilirim. İşte bu durumda karşımdakinin tepkisini onaylayabilir veya reddedebilirim. İşte bu hayal etme sürecine Smith "sempati" adını vermektedir. Ona göre neşeli hislere sempati göstermek, nefret, hınç, öfke veya yas gibi daha zorlu hatta saldırgan hislere sempati göstermekten daha kolaydır (Ashraf, Camerer ve Loewenstein, 2005: 131-145).

Smith'in Mübadele ilişkisinin temelinde bana istediğim şeyi ver; sen de senin istediğin şeyi benden alacaksın mantığı vardır: "yemeğimizi kasabın veya fırıncının merhametine değil, onların kendi çıkarlarını düşünmelerine borçluyuzdur. Herkesin kendi çıkarını gözetmesinin sonucunda, değiş tokuş yoluyla fayda ve kazançları artacağından, sonuçta herkesin memnun olacağı, genel bir mutluluk düzeyi ortaya çıkmış olacaktır. Bu hipotez, hala çağdaş iktisat teorisinin, özellikle de genel denge teorisinin temelini oluşturmaktadır (Özel, 2009: 50-51).

Genel denge analizinin bilimsel biçimde ortaya konulması Walras tarafından başarılmıştır. Walras'a göre fiyatlar daima piyasayı dengeye getiren fiyatlardır. Yani fiyatlar her piyasada talep ve arz eşitliğini sağlayan fiyatlardır. Onun bu yaklaşımı genel denge kavramını iktisat literatürüne sokmakla kalmamış, aynı zamanda denge kavramına bir piyasada arz-talep eşitliği olarak yeni bir tanım kazandırmıştır. Özetlersek genel denge modeli piyasalar arası etkileşimi araştıran bir yaklaşımdır. Genel denge teorisi durgun yani statik olup zaman boyutundan yoksundur (Savaş, 2007: 63-64).

Neoklasik iktisatta modellere zaman unsuru dâhil edilmeden zamansız modeller oluşturulduğu için modeller statik yapıdadır. Bu teoride zaman boyutu ihmal edilmiştir. Walras'ın ve Pareto'nun birbirlerinden etkilenerek genel denge analizine, Marshall ise kısmi denge analizine yönelmesine rağmen zaman boyutu konu olunca hiçbiri dinamik analizi tercih etmemiştir. Bunun nedeni olarak da ilişkideki değişimin incelenmesinin zorluğu yatmaktadır. Bu nedenle daha çok statik analiz kullanılmaktadır (Küçükkalay, 2011: 258).

Genel denge analizinin statik olmasının bir nedeni tüketici tercihleri, üretim teknolojisi ve üretim faktörlerinin miktar ile kalitesi, belli zaman anındaki durum ve değerleri ile ele alınmaktadır (Savaş, 2007: 64). Ekonomik ilişkilerin işleyişinin zaman kavramından soyutlanması, iktisadın gerçek dünyanın varlığından yoksun hayali senaryolar üretmesinin temel sebeplerinden biri olarak görülmüştür (Evranos, 2004: 21).

Genel olarak, Neoklasik iktisatta her daim dengeye yönelim mevcuttur. Yani ekonomide zaman içerisinde her daim dengeye yönelen bir hareket olduğu varsayılmıştır.Bu çerçevede, neoklasik iktisatçılar bireylerin rasyonel davrandıklarını kabul etmişlerdir. Daha sonra fayda fonksiyonları ve de bilgiye dair varsayımlarını gerçekleştirdikten sonra dengede ne tür davranış beklenmelidir? sorusuna cevap aramışlardır. Dolayısıyla rasyonel bireylerin kişisel çıkarları peşinde koşmaları neticesinde iktisadi sistemde denge; Walrasyan anlamda "genel denge", Marshallyan anlamda ise "kısmi denge" analizi ortaya çıkmıştır. Bu süreçte meydana gelen dengesizlikler ise, dengeye yönelim sürecinde ortaya çıkan geçici durumlar olarak adlandırılmıştır (Bilir, 2018: 666).

1.3.5. Matematiksel Yaklaşım

Neoklasik iktisadın kökenlerinin anlaşılabilmesi için bu ekolün ortaya çıktığı dönemin toplumsal, kültürel, bilimsel ve sosyal ortamı hakkında fikir sahibi olmak gerekmektedir. Bilim ortamının anlaşılması ise bahsedilen zaman diliminde fizik kuramının ulaşmış olduğu saygınlıklarının nedenlerinin kavranmasını bir ön şart haline getirmektedir. Bundandır ki neoklasik iktisadın gelişimini anlayabilmek adına neoklasik iktisatla 19. yüzyıl fiziği arasında ilişki oluşturulmalıdır (Eren, 2011: 23).

Bu ilişkiyi neoklasik ya da genel olarak ortodoks iktisadı benimsemeyen insanların da kavraması gerekmektedir. Çünkü egemen öğreti ortodoks iktisat içeren

hiçbir eleştiriyi göz önüne almamakta ve hariçten gazel okuma statüsüne indirgeyerek tamamen gözardı edilmesine yol açmaktadır. Eleştiri yapabilmek ve ortodoks iktisadın yanlışlarını söyleyebilmenin tek yolu da bu iktisatçılarla aynı dili konuşmaktan geçmektedir. Bu nedenle marksist iktisatçılar da dahil olmak üzere tüm iktisatçıların egemen iktisadın dilini oluşturan neoklasik iktisattan haberdar olmaları gerekmektedir. Aynı dili ve teknikleri kullanmadan diyalog kurmak mümkün görünmemekte ve bunu yapmamanın bedeli de dışlanmak demektir. Bu nedenle tamamen farklı bir bakış açısı hatta farklı bir ideoloji benimseseniz dahi neoklasik iktisadın kullandığı tekniklere hakim olunması gerekmektedir. Aynı durum ortodoks iktisatçılar içinde geçerli olmuş, Böhm-Bawerk ile Wieser, Marksist emek-değer kuramının Almanya'da yayılmasını engellemek için büyük çaba göstermişler ve bunlara daha sonra Pareto da eklenmiştir. Örneğin Wieser, kendisinin sosyalistlere karşı sürekli konuşma yapmak zorunda kaldığından ve bunu da ortak bir dil kullanmadan yapmanun olanaksız olduğundan şikayet etmiştir. Neoklasik iktisat bağlamında ortak dil konuşmanın yolu ise fizik ile iktisat arasında bu dönemde kurulan ilişkiyi iyi kavramaktan geçmektedir. Bu dönemden sonra fizik ile iktisat arasında kurulan ilişki süreklilik taşıyan bir ilişki değildir. Dahası, Marshall'dan sonra kendilerini neoklasik olarak adlandırılan okulun kurucuları ne ortodoks iktisatçılar, ne de klasiklerin devamı olarak görmüşlerdir. Bu dönemde iktisat kuramında bir kopma meydana gelmiş ve bunların ardından gelen Marshall Ricardo'ya geri dönerek, bir nevi bu iktisatçılarla Ricardo'nun sentezini yapmıştır. Bu sentez de bir daha fizik ile ilişki kurulmasını engelleyecek şekilde iktisat bilimine hakim olmuştur (Evranos, 2004: 23).

Ayrıca bu ekolün öncüleri ideolojik olarak da homojen değildir. Örneğin bu ekolün kurucularından biri olan Walras özellikle toprak dağıtımı konusundaki görüşleri ile sosyalizme yakınlık göstermektedir. Buna rağmen Pareto ise italyan faşizmi ile yakınlık içerisindedir. Bu kurucuların temel amacı, matematiksel bir iktisat okulu kurarak, iktisadı fizik bilimi kadar saygın ve keskin bir bilime dönüştürebilmektir. Bunu klasiklerin yapamadıklarının farkında oldukları için ve bu yüzden de onları reddedip, farklı epistomolojik ve ontolojik arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu süreçte kurucuların mühendis kökenli olmaları da önemli rol oynamaktadır. Meslekten iktisatçı olup da iktisada katkı yapan neredeyse yoktur. Mill felsefeden ekonomiye kadar bir dizi alanda bir şeyler yazmış, Marx felsefe

doktoru, Marshall ve Keynes ise Cambridge matematik mezunudur. Jevons, Walras, Pareto mühendislik kökenli iken, Walras'ı izleyerek genel denge kuramını geliştiren iktisatçılar ise ağırlıklı olarak fizik ve matematik kökenlidir (Çakır, 2001: 96).

Bu bağlamda Neoklasik olarak anılan iktisatçıların mühendis kökenli olmaları da hiç şaşırtıcı değildir. Fakat mühendis kökenli olmaları birtakım şeyleri beraberinde getirmektedir. O dönem fizik biliminin çok büyük saygınlığa ulaştığı ve artık fizik biliminin daha fazla geliştirilmesinin mümkün olmadığı zirveye ulaştığı ve çözemeyeceği problem olmadığı savunulmaktadır. Yani fizik bilimi büyük bir kesinlik ve açıklayıcılık düzeyine ulaşmıştır. Bunun sağlanmasında matematiksel yöntemlerin kullanımı çok büyük bir kolaylık sağlamış ve mühendis kökenli bu insanlar da böyle bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bunların iktisadı, fiziğin ulaştığı kesinlik düzeyine ulaştırmaya çabalaması da çok normaldir. Bu adamlar bu amaçla iktisadı matematikselleştirmeye yönelmişler ve matematik kullanılmadan iktisadın fizik kadar saygın bilim olmayacağını söylemişlerdir. Fakat bir toplumsal bilim olarak iktisatta matematikselleştirilemeyecek bir yoğun unsur bulunmaktadır. Bu durum ise yalnızca matematikselleştirilebilir olanların iktisadın kapsamına alınmasını ve kalanın iktisadın dışına itilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Yani iktisadın kapsamı, iktisadın öncülleri ile kıyaslandığında büyük ölçüde daraltılmıştır. Bu çok ciddi bir dönüm noktasıdır; iktisadi düşünce tarihinde ve emek değer kuramı bir kenara itilirken, toplumsal ürünün toplumsal sınıflar arasında nasıl dağıtılacağı gibi sorunlar da iktisadi analizin dışında kalmaktadır. İktisattan geri kalan da ne olduğu belirsiz bir fayda değer kuramına dayanan ve üretimi dışlayarak, tüketim ve denge kavramı üzerinde odaklanan statik, belirsizliklere yer vermeyen, mekanik ve determinist bir yapı olmuştur. Böyle bir yapının varlığı da, her şeyden önce, bu iktisatçıların yaşadığı dönemin fiziğine, daha doğrusu, bunların anlayabildikleri kadarı ile 19. yüzyıl fiziğinin kötü bir karikatürüne borçlu çıkış noktasını göstermektedir (Eren, 2011: 25- 26).

Fiziğin meşruluğunun ve kesinliğinin kaynağı da matematiksel yöntemlerin kullanımı olarak algılandığı için, mühendis kökenli bu iktisatçılar da ekonominin kesin ve meşru bir bilim olmasının temelinde fizik gibi nicel büyüklüklerle ilgilenen matematiksel bir bilim olmasının yattığını düşünmüşlerdir. Bu doğrultudaki görüşleri de çok açıktır. Örneğin Jevons "Eğer bir bilim olacaksa iktisadın matematiksel bir bilim olacağı açıktır" deyip, eklemiş ve "bu çalışmada (The Theory of Political

Economy) politik iktisadı zevk ve acının kalkülüsü olarak ele almaya çalıştım". Walras da farklı bir konumda değil ve şöyle demiştir: "Bu kuramın tamamı matematikseldir. Yalnızca matematiğin yardımı ile maksimum fayda koşulu ile neyin ifade edilebileceğini anlayabiliriz". Jevons daha da ileri giderek, iktisadın fayda ve kişisel çıkarın mekaniği olduğunu ve bu yaklaşımı benimsemeyenlerin çağdaşlarının gerisinde kalacağını vurgulamıştır (Evranos, 2004: 28).

Bu noktadan hareketle ancak böyle bir yaklaşımla kavramların ve ilişkilerin ifadesinde kullanılan matematiğin mükemmel bir dil işlevi göreceğini ve iktisadın konu aldığı miktarlar arasındaki karmaşık ilişkilerde önemli bir anlama kolaylığı sağlayabileceğini vurgulamıştır. Walras ise, değişim değeri matematiksel bir büyüklük olduğu için, değişim kuramının matematiğin bir dalı olduğunu ifade etmiş ve matematiksel yöntemi deneysel değil, akılcı bir yöntem olarak belirlemiştir. Walras'a göre aralarında iktisadın da yer aldığı fiziksel-matematiksel bilimler, deneylerden yalnızca örnek kavramları alıp, bunlardan kendi soyut ideal örneklerini tanımlamaktadırlar. Walras'ın geliştirdiği genel denge kuramının özünü oluşturan ve daha sonraları iktisadı matematiksel olarak biçimlendirecek olan bu anlayışa göre iktisat, tek ölçütün deney olduğu gerçek bir bilim değil, gerçeğin mantıksal ölçüt haline geldiği mantıksal-matematiksel bir bilimdir. Walras da matematiğin kullanımı konusunda Jevons ile aynı fikre sahiptir. İktisadın her anlamda matematiksel fiziksel bilimlere benzediğini ve bu bilimlerde kullanılan bütün tekniklerden iktisatta yararlanabileceğine vurgu yapmıştır. Kurduğu genel denge analizinden hareketle kendi çözümlemesinde kullandığı tekniklerin fiziksel matematiksel bilimler kullanıldığını ispatlamaya çalışmıştır (Eren, 2011: 28).

Genel olarak ifade edecek olursak neoklasik iktisadın yöntemi söz konusu olunca matematiğin kullanımı belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Klasik iktisatçılarla başlayan fiziksel bilimlerden etkilenip açıklamalar yapma fikri neoklasik iktisatta son safhaya ulaşmış ve matematiğin kesinliği ile iktisat bilimini fiziki bilimlere benzetme çabası zirveye ulaşmıştır (Küçükkalay, 2011: 254).

Neo-klasik iktisatta matematiğe başvurmak önemlidir. Çünkü ekonomik olaylarla alakalı soyutlamayı yoğun bir biçimde matematik kullanmadan açıklamak mümkün görünmemektedir. Onlar çok boyutlu bir gerçekliğin tahlil edilip kavranması için matematiksel araçların büyük önem taşıdığını vurgulamaktadırlar. Anlatım yoluyla etkinlik sağlamak zor olduğu için tıpkı bir fizikçi gibi ölçüp biçip

beklentilere cevap vermek durumundadır. Onun fizik kuralları ile olan bu benzerliğinin onu sosyal bilimlerin kraliçesi yapacağını söylemektedirler. Fakat bu çalışma disiplini onu sosyal bilimlerden uzaklaştırıp daha çok doğa bilimlerine yaklaştırmaktadır. Walras kendi ideolojik çizgisinin şekillendirdiği toplum ve düzen varsayımını matematiksel olarak ispat etmeye çabalamıştır. Böyle yaparak matematiksel analize ideolojik bir görev yüklenmiştir. Aslında iktisatta matematiğin kullanımı Walras'tan çok öncelere dayanmaktadır. Fakat asıl gelişme 1950 sonrasında ortaya çıkmış ve matematiğin iktisatta kullanımı tahmin edilenden de hızlı bir ilerleme göstermiştir. Öyle ki günümüz dünyasında matematik, iktisat öğretiminin önemli bir parçası haline gelmiştir (Durusoy, 2008:10-11).

1.4. NEOKLASİK İKTİSADIN TEMEL TEORİLERİ

1.4.1. Değer ve Marjinal Fayda Teorisi

İktisat teorisinde değeri belirleyen faktörün ne olduğu Adam Smith, David Ricardo, Jean Baptiste Say, William Nassau Senior, William Stanley Jevons ve Carl Menger tarafından analiz edilmiştir. Özel mülkiyetin ve sermaye birikiminin bulunmadığı ilkel toplumlarda değerin tümüyle emek tarafından yaratıldığı fikrini ortaya atan Adam Smith'in görüşü, David Ricardo ve Karl Marx tarafından genişletilmiş ve tüm zamanlarda değeri yaratan tek faktörün emek olduğu ilkesine dönüştürülmüş adı da emek-değer teorisi olmuştur. Emek-değer teorisi, öz itibariyle sermayeye dayalı olan kapitalizmin kar teorisine meydan okuduğu için, Jean-Babptiste Say ve William Nassau Senior tarafından daha yumuşak hale getirilmeye çalışılmıştır. Marjinalist Devrimin öncülerinden William Stanley Jevons ve Carl Menger tarafından yıkılarak yerine marjinal fayda teorisi konmuştur. Emek-değer teorisinde değerin asli kaynağı olan emek, marjinal fayda teorisinde tüketici tercihlerine göre şekil alan türev bir üretim faktörü haline dönüşmüştür (Bocutoğlu, 2012:127).

Diğer bir deyimle marksizmin gelişmesi, neoklasiklerin, değeri yeni bir açıdan izah etmesine neden olmuştur; nesnel reel maliyet 1870'lerden itibaren yerini sübjektif reel maliyete bırakmıştır. Yeni teori psikolojik etkenlere dayandırılmış; "fayda" ön plana çıkartılarak, değerin belirleyicisi olarak emek-zaman yerini sübjektif zahmete bırakmıştır. Bu çerçevede neoklasik iktisat, marjinal değer ve

bölüşüm anlayışında birleşen iktisat okullarının oluşturduğu bir bütündür (Dowletow, 2008: 68).

İktisat biliminin babası olarak kabul edilen Adam Smith, değerin kaynağı olarak aslî üretim faktörü olarak ifade ettiği emeği kabul etmiştir. Smith'e göre sermaye, emeğin verimliliğini artıran tali bir üretim faktörü statüsündedir. Ardından David Ricardo, Smith'in bu yaklaşımını emek-değer teorisi adı altında formüle etmiş ve herhangi bir malın değerini, o malın üretiminde harcanan emek miktarının belirlediğini söylemiştir. Ricardo'ya göre sermaye birikmiş emektir. Bir başka ifade ile sermaye, emek cinsinden tanımlanması gereken bir üretim faktörüdür. Harcanan emek miktarı, Smith'in de söylediği gibi, malın değerini belirleyen tek unsurdur. Arkadan gelen Marx ise, Ricardo'dan aldığı ilhamla, emek sahibinin yarattığı değer ile elde ettiği gelir arasındaki farka dikkat çekmiştir. Marx, artı değer olarak isimlendirdiği bu farkın, sermaye birikiminin beslendiği ana kaynak olduğunu ifade etmiştir. Smith ile başlayıp, Ricardo'nun elinde derinlik kazanan ve Marx tarafından da son şekli verilen emek-değer teorisinin arka planında, kapitalizmin toplumsal uyumdan çok çıkar çatışması doğuran bir sistem olduğu ön şartı yatmaktadır. Daha sonra kapitalizmin herkes için zenginlik yaratan ve toplumsal uyum temelinde gelişme gösteren bir sistem olduğu ön kabulünden hareketle, en az emek-değer teorisi kadar içsel tutarlılığı olan fayda-değer teorisi geliştirilmiştir. Faydacı geleneğin öncüleri olarak bilinen Bentham ve Say değerin kaynağının emek değil, fayda olduğunu düşünmektedir. Buna mukabil emek-değer teorisi ile fayda-değer teorisinin sentezini oluşturmaya çalışan Mill'e göre emek, sermaye ile birlikte ele alınır ise değer'i o zaman açıklayabilmektedir. Nihayet Jevons, Menger ve Walras, klasik emek-değer teorisini dışlayıp fayda ile değer arasında ilişki kuran bakış açısını, marjinal fayda kavramı üzerinden tutarlı bir teorik çerçeve içine almışlardır (Aydın, Aydınlar, 2011: 2).

Neo-klasik teori Smith'in kullanım-değer teorisinin yerine daha niceliksel bir teori olan fayda-değer teorisini benimsemiştir ve bu sayede kullanım değerini, malların değişim (mübadele) değerini belirleyen unsur haline getirmiştir. Kullanım değerinin niceliksel hale gelmesi marjinal fayda kavramıyla mümkündür. Fayda-değer teorisinin temel aksiyomu, Marshall'ın doygunluk yasası adını verdiği azalan marjinal fayda yasasıdır. Bir malı tüketiminden sağlanan fayda, o malın tüketilen miktarı ile birlikte artar, ancak bu artış azalan bir şekilde olur. Böylece tüketim

miktarı artarken toplam fayda artmakta, ancak her ek birimin sağladığı fayda (marjinal fayda) azalmaktadır. Fayda-değer teorisinde malların değerleri, içerdikleri toplam faydaya değil marjinal faydaya veya nihai birimin faydasına bağlı olmaktadır. Marjinal fayda bir malın tüketilen miktarıyla ters orantılı olduğu için, bir mal ne kadar kıtsa o malın marjinal faydası ve değeri o ölçüde yüksek olacaktır. Böylece neoklasik iktisada göre kıtlık, malların marjinal faydalarını ve değerlerini belirleyen temel unsur olmaktadır (Dowletow, 2008 : 68).

Şöyle ifade etmek gerekir ki klasik okuldaki emek değer teorisi yerini neoklasiklerde fayda değer teorisine bırakmıştır. İktisatçılar, marjinal fayda ilkesinin tam rekabet piyasalarında mübadele değerini belirlemeye yeterli olduğu tezini ortaya atmışlardır. Mübadele değerinin kaynağının emek değil, fayda ya da kullanım değeri olduğunu söylemişlerdir. Bireylerin ekonomik davranışlarının bir kalıp içinde olmasını belirleyen, toplum ve toplumdaki nesnel koşullar değil, fakat bireyin varsayılan psikolojik tutumu olduğunu savunmuşlardır. Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak, toplum bireyi belirlememekte, tersine bireyin değişmez davranışları toplumu belirlemektedir. Neoklasik iktisat fayda değer kuramı ile klasik ekonomi politiğin emek değer kuramına bir alternatif getirerek 1870'lerden itibaren gelişmeye başlamıştır (Öztürk, 2009: 75).

1870'li yıllarda birkaç büyük firmanın piyasayı yönlendirdiği yeni bir aşama (tekelci kapitalizm) baş göstermiştir. Tam da bu aşamada, yukarıda da değinildiği gibi kapitalizmin herkes için zenginlik yaratan ve toplumsal uyum temelinde gelişme kaydeden bir sistem olduğu ön kabulü üzerinden fayda-değer teorisi geliştirilmiştir. 1871-74 döneminde gerçekleştirilen Jevons'un politik ekonomi teorisi, Menger'in iktisadın ilkeleri ve Walras'ın soyut iktisadın unsurları adlı çalışmalarıyla temelleri Bentham tarafından atılmış olan faydacı yaklaşıma teorik düzeyde ciddi katkılar yapılmıştır. Bu çalışmaların ortak özelliği, gerek Smith'in ve Ricardo'nun gerekse Marx'ın fazlaca önem vermediği mübadele değerini fayda üzerinden açıklama amacı taşıyor olmalarıdır. Marjinalist devrimin başlangıcı kabul edilen bu çalışmalar, klasik emek-değer teorisini dışlayarak fayda ile değer arasında ilişki kuran Benthamcı bakış açısını tutarlı bir teori haline getirmişlerdir (Aydın, Aydınlar, 2011: 8- 9).

Bu gelişmeler ışığında farklı aşamalarda farklı düşünce tarzlarının ve ekollerin ortaya çıkmıştır. Bu ekoller fayda değer teorisine birçok katkı sağlamışlardır. Walras ve Pareto'nun Lozan Ekolü, Marshall'ın egemen olduğu

İngiliz Ekolü, Menger, Wieser ve Böhm-Bawerk'in Avusturya veya Viyana Ekolü, Clark ve Fisher'in Amerikan Ekolü bunlar arasındadır (Öztürk, 2009: 75).

Öyle ki Bentham'ın düşüncelerinden etkilendiğini belirten William Stanley Jevons, değerin kaynağı olarak faydayı göstermiştir. Jevons'a göre bireylerin üretim faaliyetine nasıl katıldığı emeğiyle mi, sermayesiyle mi ya da üretim araçlarının mülkiyetinin kime ait olduğu önem arz etmemektedir. Bentham'ın ve diğer faydacıların da ifade ettiği gibi, bütün bireyler minimum çabadahilinde ihtiyaçlarını en yüksek düzeyde gidermenin, yani tüketimden sağlayacağı faydayı maksimize etmenin peşinde koşmaktadırlar. Jevons, faydacı geleneğe tam da bu noktada katkıda bulunmuş ve bireyin tüketim sonucu elde ettiği toplam fayda ile en son tükettiği birimden elde ettiği fayda birbirinden farklı şeylerdir. Tüketimin artması, toplam faydayı da artırıyor olmakla beraber, en son tüketilen birimden elde edilen faydayı azaltmaktadır (Aydın, Aydınlar, 2011: 9-10).

Jevons iktisadın, ilim olarak şanslı olduğu yön uğraştığı birçok büyüklüğün ölçülebilir olmasından kaynaklı olduğunu söylemiştir. Bu yüzden matematiğin ve istatistiğin iktisadın gelişiminde önemli katkılar sağlayacağına inanmıştır. Bu düşüncelerine rağmen, teorisinde "sübjektif fayda" kavramına en önemli rolü vermiştir. Faydanın niteliğini ve koşullarını araştırmanın iktisat problemi için gerçek anahtarı sağlayacağını vurgulayan Jevons malı zevk veren veya acıyı defeden herhangi bir nesne veya herhangi bir hareket veya hizmet olarak görmüştür. Jevons sahip olunan mal miktarı ile marjinal faydası arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu vurgulamıştır (Dowletow, 2008: 73-74).

Ne fayda ne de zarar bir malın içinde mevcuttur. Ancak her ikisi de insanın gereksinmeleri ile olan ilişkilerden kaynaklanır. Bu nedenle Jevons bir malın marjinal faydasını, o maldan tüketicinin sahip olduğu miktarın azalan bir fonksiyonu olarak düşünmüştür. Mesela X ve Y mallarının marjinal faydaları bu mallardan ne kadarını elimizde bulundurduğumuza bağlıdır. Ua = f(x), Ub= f(y) gibi. X malının faydası tüketicinin elinde bulunan X malı miktarına bağlıdır. Burada bir malın miktarı ile faydası arasında böyle bir ilişki kurulurken diğer bütün mallar, analizin dışında tutulmuştur. Ayrıca sözkonusu mal miktarı küçük miktarlar halinde arttırılırsa "toplam fayda" eğrisi elde edilir. Burada TU, Toplam Faydayı, MU ise marjinal faydayı temsil etmektedir. Buna göre sözkonusu malın miktarı X_0'a kadar artırılırsa toplam fayda maksimum olur ve sonra azalmaya başlar. Ancak ufak

miktarlar halinde eklenen X malının faydası ise azalır. İlave malın faydasını du/dx şeklinde gösterir ve bu ifadeyi "faydadaki küçük değişmenin X malındaki küçük değişmeye oranı" şeklinde açıklar. Marjinal fayda eğrisi, X malı miktarı arttıkça, her yeni ilave malın marjinal faydasının azalacağını göstermektedir (Dinler, 2000: 109-110).

Viyana Okulunun kurucusu olarak bilinen Carl Menger de, aynı Jevons gibi, bir mala yönelik talebi, bu malın fiyatı ile tüketicinin elde ettiği marjinal fayda arasında kurduğu ilişki üzerinden aktarmıştır. Ona göre, fiyatı belirleyen unsur arz ve taleptir. Arz ve talebi belirleyen de faydadır. Menger, marjinal fayda kavramından yola çıkmış ve miktarla fiyat arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koyan talep yasasını geliştirmiştir. Diğer faydacılar gibi kapitalizmin sınıf çatışması doğurmadığını ve sömürülecek bir artık değer olmadığını belirten Menger, bölüşüm sürecinde her bir faktörün üretime yaptığı verimli katkının karşılığını aldığını düşünür. Fayda-değer teorisine bir diğer önemli katkı Lozan Okulu'nun kurucusu olan Leon Walras'dan gelmiştir. Walras da, diğerleri gibi üretim sürecinde yaşanan sınıfsal çatışmayı görmezden gelmiştir. Fiyat ile miktar arasında sebep-sonuç ilişkisinden ziyade karşılıklı bağımlılık ilişkisi olduğunu düşünmüştür. Walras, farklı piyasalar arasında cereyan eden çoklu ilişkiler temelinde belli bir dönemin fiyatları ile miktarlarını açıklayan bir genel denge modeli geliştirmiştir. Walras'a göre faktör arzını, faktör fiyatlarının yanı sıra tüketim mallarının fiyatları da etkilemektedir (Aydın, Aydınlar, 2011: 9-10).

1.4.2. Üretim Teorisi

Üretim sürecinin oluşması için birtakım kararların alınması gerekmektedir. Bu kararlar, fiyat ilişkilerine ve kişi ve kurumların bu fiyat ilişkilerine karşı gösterdikleri tepkilere bağlıdır. O zaman serbest bir fiyat mekanizması neoklasik iktisat düzeninin üretim sürecinin oluşmasında esas göreve sahiptir diyebilmemiz mümkündür.

Üretim teorisi, malların maliyeti ve arzı ile ilgili analizlerin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca faktör fiyatlarının nasıl belirlendiğini ve faktörlerin çeşitli kullanım yerlerine nasıl dağıtıldığını açıklama yönünden de önem arz etmektedir. Neoklasik üretim teorisi iki ana mesele ile uğraşmıştır. Birincisi, herhangi bir üreticinin üretim faktörlerini bir araya getirme tarzı, ikincisi ise piyasa koşulları

değiştiğinde bir üreticinin gerçekleştirmesi beklenen düzenlemeleri ele almasıdır. Bu iki meselenin birincisinin hâlihazırdaki analitik aletlerin yardımıyla oldukça kolay bir şekilde çözümlenmesi mümkün ve firmalar birer birey olarak kazançlarını azamileştirmeye çalışan rasyonel hesapçılar olarak görülmekteydiler. Rekabet koşulları var olduğu sürece kendi ürünlerinin fiyatlarını etkileme hususunda ellerinden bir şey gelmemektedir. Böylece kârı azamileştirme hedefi maliyeti asgariye indirme teşebbüsünde ifadesini bulmuştur. Değişik üretim faktörlerinin, olası çok sayıda farklı bileşiminin arzu edilen çıktı miktarını üretmesi teknik açıdan mümkündür. Çünkü rasyonel yönetici doğal olarak maliyeti en düşük bileşimi seçmektedir (Dowletow, 2008: 75).

Marshall, iktisat ilmine en büyük katkılarından birini ekonomik analize zaman boyutunu getirerek kazandırmıştır. Marshall'a göre zaman boyutu özellikle üretim ve arz miktarı yönünden büyük önem arz etmektedir. Marshall bu açıdan dört önemli zaman dilimini birbirinden ayırmıştır. Bunlar piyasa dönemi, kısa dönem, uzun dönem, ve çok uzun dönemdir. Bu dört ayrı dönem içinde üretimin dolayısıyla arzın tabi olduğu koşulları Marshall ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Piyasa dönemi Marshall'dan günümüze kadar gelen tanımıyla üretimin yapılmış ve malların piyasaya mevcut miktarlarıyla gelmiş olduğu hali yansıtmaktadır. Bu dönemde söz konusu malın miktarı da ya satarak ya da imha ederek azaltılabilir. Kısa dönemde ise bir malın arzı üretim için gerekli faktörlerden bazılarının miktarını artırmak suretiyle çoğaltılabilir. Uzun dönemde ise mal arzı üretim faktörlerinin tümünü artırmak suretiyle çoğaltılabilir (Güngör, 8).

Mevcut ve hâkim ekonomik düzende ekonomik mal ve hizmetlerin ne miktarda üretilmesi gerektiğini tespit eden denetleyen bir mekanizma olmadığı için bu sistem içerisindeki kişi ve firmalar mal ve hizmetleri istedikleri miktarda üretme kararlarını fiyat ilişkilerine göre almaktadırlar. Örneğin tüketicilerin bir mala karşı talepleri o malın arzından fazla ise kısa dönemde bu malın birim fiyatı maliyetinin oldukça üstünde oluşacak yani kar marjı yüksektir. Girişimciler için böyle bir fiyat - maliyet illişkisi onlar için üretimi daha da arttırması yönünde teşvik etmektedir. Böyle bir durum diğer girişimcileri de o malı üretmeye özendirecektir. Uzun dönemde rekabet koşulları altında o malın üretimi tüketicilerin toplam taleplerine ayarlanmakta ve fiyat- maliyet ilişkisi denge noktasında istikrar bulur. Bu durum uzun dönemde ters yönde de meydana gelebilir. Çünkü eğer bu malın üretimi toplam

talebin çok üstünde gerçekleşirse fiyat maliyetin altına düşecektir. Böyle olunca da doğal olarak üretim kısılacak ve bir kısım firmalar piyasadan da çekilebileceklerdir. Uzun dönemde arz ve talep arasında denge kurulup fiyat- maliyet ilişkilerini genel denge noktasına ulaştıracaktır. Bu sistemin devamlılığını sağlayan en önemli olgu kârdır. Kâr düzeyi üretimde bulunan kişileri bu üretim için teşvik etmektedir. Bu halde fiyat- maliyet ilişkisine bağlı olarak oluşan kâr hem teşvik edici hem de düzenleyici bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır (Evranos, 2004: 19-20).

Marshall'a göre, yüksek teknolojilerin uygulanmasıyla ortaya çıkan ölçek getirilerinin artışı zorlu bir sorun oluşturmaktaydı. Ölçek ekonomileri, az sayıda büyük üreticinin aynı miktarda çıktıyı çok sayıda küçük firmadan daha düşük maliyetle üretebilmeleri anlamına gelmekteydi. Bu nedenle, tam rekabet piyasasının ön koşullarından biri -yani, aynı ürünleri üreten firmaların sayısının herhangi bir satıcının piyasa gücünü ortadan kaldırmaya yetecek kadar geniş olması koşulu- gerçekleşmemektedir. Büyüklük rekabet sisteminin temelini gerçekten çökertebilir ve tehlikeye sokabilirdi (Dowletow, 2008 : 77).

Fiyat oluşumu için arz yönünü belirleyen piyasa şartları da önem arz etmektedir. Sanayi girişimcileri artan talep ve elverişli fiyatlara tepki olarak üretimlerini artırabilirler bu artış fiyatların ancak marjinal kâr sağlayacak düzeye düşüşüne kadar devam eder. Belirli bir malın üretiminin denetimini ellerinde bulunduran tekelci firmalar ile tekelci rakipler de kendi mallarına karşı olan talebe dikkat etmek mecburiyetindedirler. Fakat her zaman üretimlerini maliyetin üstünde bir fiyata satmaya teşvik edecek bir durum her talep arttığında söz konusu olmayabilir. Devletin ekonomik faaliyetlere denetim ve müdahalesi, neoklasik bir ekonomik sistem içinde toplam üretime ve öteki oluşumlara etki yapmaktadır. Gerçekten de kapitalist bir sistemde devlet bazı malların ve hizmetlerin üretimi ve satışını yasaklayabilmektedir. Bir kısım malların üretim ve satışını, ücretleri ile çalışma koşullarını düzenlemektedir. Devletin bu müdahalesinden sonra, üretim ve dağılım yeniden fiyat ilişkisi esasına göre yeni duruma göre ayarlanmaktadır. Fakat bu ayarlamadan doğan toplam sonuç, devlet müdahalesi olmaması durumunda meydana gelecek toplam sonucun aynısı değildir (Evranos, 2004: 19-20).

Üretim girdileri fiyatları, arz ve talebin karşılıklı etkisiyle piyasada belirlenmekte; fakat "zaman" dönemlerine göre, arz veya talep, fiyat oluşumunda daha önemli bir rol oynamaktadır. Kısa dönemde, bütün üretim girdilerinin arzı, tıpkı

toprak ve tabii kaynaklar gibi, sabittir. Dolayısıyla, fiyatların belirlenmesinde, talep, hakim etkendir; üretim maliyeti rol oynamaz. Talep fonksiyonu hakim olduğuna göre, girdinin getirisi, toplam ürüne yaptığı katkıyla belirlenir. Aynı girdinin türdeş birimleri arasındaki rekabet yoluyla her birim, marjinal biriminkine eşit getiri sağlamaktadır. Talebin düzeyine göre, kısa dönemde, girdilerin her biri, kendi üretim maliyeti üzerinde getiri sağlayabilir; getirisine, rant girebilmesi mümkün olabilir. Emek de, kapital de, toprak gibi rant elde edebilir (Dowletow, 2008 : 78).

1.4. 3. Bölüşüm ve Ücret Teorisi

İktisadi düzenin analizinin belli bir sistem içerisine konulmasından itibaren iktisatçıların ana görevlerinden biri de toplumsal ürünün üretime katılan insanlar arasında nasıl bölüşüldüğünü açıklamaktır. Bölüşümün önemi üzerinde duran ilk okul olan Fizyokratlar tarımı ekonominin baş tacı yapmışlar ve artık ürün yaratan tek üretim dalı olarak onu kabul etmişlerdir. Diğer uygulama alanlarını ise kısır olarak değerlendirmişlerdir. Quesnay İktisadi Tablo adını verdiği eserinde yaratılan net gelirin nasıl bölüştüğünü incelemek için toplumu toprak sahipleri, çiftçiler, ticaret ve sanayi gibi meslek sahipleri olmak üzere üçlü bir yapıya ayırmıştır. Adam Smith'den beri bölüşüm konusu iktisat kitaplarında kendine yer bulmayı başarmıştır. Klasikler gelir dağılımının önemini kabul edip, bölüşüm kavramını emek değer kuramı ile açıklamaya çalışmışlardır. Neoklasik iktisatçılar ise fayda değer kuramı kapsamında üretim faktörlerinin fiyatlandırılması şeklinde bir sorun olarak ele almışlardır. Marjinalist analiz çerçevesinde üretim faktörleri piyasasında fiyat oluşumunu açıklanmaya yönelip üretilen çıktıdan üretim faktörlerinin ne kadar pay alması gerektiğini açıklamaya çalışmışlardır (Öztürk, 2009: 60).

Kapitalist sisteme bağlı iktisatçılar, gelir dağılımı olayını, çok sade biçimde ele almaktadırlar. Üretim mallarına ve hizmet sunma olanaklarına sahip her kişi, belirli bir dönem içinde ürettiği mal ve hizmetleri ortak olan bir fona, yani toplam üretime katılmaktadır. Herkes getirmiş olduğu mal ve hizmetler karşılığında ve ölçüsünde istediği, ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri bu fondan karşılamaktadır. O halde, bu düzen içinde sosyalist düşüncenin dediği gibi herkese ihtiyacına göre ve herkesten yeteneğine göre ilkesi söz konusu değildir. Kapitalist sistem ya da bir pazar ekonomisi içinde herkes toplam üretime katkısı ölçüsünde bir pay sahibi olacaktır. Bu sistem içinde üretim malları, genellikle özel kişilerin şirket ve derneklerin mülkiyeti altındadır. Bu durumda, yukarıda ulusal fon diye adlandırılan

toplam üretim veya hâsıla, kişilerin çalışmalarının yarattıkları değerlerden, üretim araçlarına sahip olanların üretici çalışmalarının sonuçlarından oluşmaktadır. Böylece, her kişi bu toplam üretimin doğmasına katkısı ölçüsünde bir pay, hisse almaktadır. Dolayısıyla, daha çok pay alabilmek için kişi daha çok çalışmak, daha etkili olmak gereksinimini duymaktadır. Kapitalist sistemin bu dağılım ve bölüşüm ilkesi kişiyi böyle olmaya özendiren, mecbur eden bir unsurdur (Eren, 2011: 19-20).

Bu gelir dağılımı kuramı içinde bir ekonomik mala, bir üretici araca sahip olan kimsenin sağlayabileceği gelir, serbest piyasa ekonomisi içinde arz ve talep durumu tarafından belirlenmektedir. Sonunda, sağlanan gelir, söz konusu olan üretici aracın marjinal verimliliğine eşit olmaktadır. Ancak bu dağılım kuramının modele uygun bir biçimde işleyebilmesi için, serbest piyasa, diğer bir ifadeyle tam rekabet koşullarının bir arada bulunmasına ihtiyaç vardır. Belli bir ölçü içinde de olsa, gelir dağılımı, kapitalist sistemler içinde de başıboş ve herkes ne alabilirse alsın biçiminde değil, bir dizi ekonomik, sosyal ve siyasal düşüncelerin etkisi altında kalarak oluşmaktadır. Ama ne var ki, kapitalist sistemde, gelirin kişiler arasında eşit olarak dağılımı söz konusu olmamaktadır (Evranos, 2004: 18).

Çünkü kapitalist sistemin kurumlarına karşı yapılan davranışsal ve yasal karışımlar, genellikle bu kurumları yok etmeyi düşünmemektedir, bunun doğal sonucu gelirin, eşit olmayan bir şekilde dağılımıdır. Kapitalist sistemin dağılım felsefesinin temel kuralı budur. Geliri, ürettiği malın maliyeti ile bu malın pazardaki satış fiyatının arasındaki farka bağlı olan kişi, talebin yüksek olması durumundan daha çok, az olması durumunda daha az bir gelir sağlayacaktır. Yeni bir malı piyasaya süren kişi veya firma aynı malı üretecek rakiplerinin rekabetine uğrayıncaya kadar yüksek bir gelir sağlama imkânı bulacaktır. Serbest piyasanın, bu tür sayısız görünümleri hem gelir eşitsizliğini hem de gelirin yüksek veya düşük olmasını beraberinde getirmektedir (Eren, 2011: 20).

Üretime katılan üretim faktörlerinin yarattığı değer artışlarının kendi aralarında nasıl bölüşecekleri teknik ekonomik ve siyasal boyutları olan çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Fizyokratlardan Neoklasiklere kadar birçok okul bu olgu üzerine tartışmışlardır. Fakat bu kavramın normatif bir niteliğinin olması evrensel ve tutarlı bir bölüşüm kuramının gelişmesini engellemiştir. Gelir farklılıklarının azalması ve gelirin adil bir biçimde paylaşılması için nasıl bir ölçü kullanılması gerektiği hususunda kesin bir fikir birliği sağlanamamıştır (Öztürk, 2009: 75).

Marx, kapitalizmin mübadele kanunlarının, emek ürününün tümüyle emeğe gitmesini engellediğini, artı değeri kapitalistin ele geçirdiğini vurgulamıştır. Bölüşümün bu niteliği kapitalizmin kanunlarından doğduğu için bu sistemde reformun mümkün olmadığını öne sürmüştür. Neo-klasik iktisatçılar ise bu iddialara karşı rekabet varsayımı altında her üretim girdisinin, ürüne yaptığı katkıya eşit getiri sağladığını ve bunun adil olduğunu; belirli varsayımlar altında, toplam ürün bütün girdiler arasında paylaşıldığında geriye hiçbir şekilde artık kalmadığını, toplam ürünün tükendiğini gösteren bir bölüşüm teorisi kurmuşlardır. Neoklasik okulda toprak sahipleri, ekonomide artık önemsenmeyecek bir sınıf statüsünü oluşturmuştur. Rant kavramı bütün üretim girdilerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir Böylece, kapitalist düzenin, adil bir iktisadi sistem olduğu vurgusu yaratılmak istenmiştir. Bölüşümün tamamıyla piyasa şartlarInda belirlendiği, kurumsal ve toplumsal yapıdan, şartlardan bağımsız olduğu varsayımı sonucunda, marjinal verime göre bölüşümün evrensel olduğu yargısına varılmıştır (Kazgan, 2004: 145).

Neo-klasik ücret teorisine göre, emeğin fiyatı, işgücünün müteşebbise sağladığı marjinal faydaya göre belirlenmektedir. Başka bir deyimle, üretime yeni katılan her birim emek üretiminin belli oranda artmasını sağlayacaktır. Ancak her yeni emek biriminin üretime katkısı bir önceki emek biriminin katkısından daha az olacaktır. Buna azalan verimler yasası adı verilmektedir. Müteşebbis, işe alınan en son işçinin üretime katkısı verilen ücrete eşit oluncaya kadar, işçi almaya devam eder. İşte, ücreti saptayan üretim sürecine katılan bu en son işçinin verimi veya emeğin marjinal verimliliğidir. Diğer işçiler de en son işçinin aldığı ücreti alacaklardır, çünkü son alınan işçi diğerlerinin yerini almaya hazırdır (Dowletow, 2008: 80).

Neoklasik iktisadın en önemli yapı taşlarından olan marjinal verimlilik teorisinde işgücünde azalan marjinal verimliliğin geçerli olduğu kabul edilmiştir. Her ilave işgücü kullanımının, üretimi azalan bir oranda arttırdığı ifade edilmiştir. İşgücü talep fonksiyonu bu varsayımlar çerçevesinde ücret düzeyleriyle negatif bir ilişki biçiminde belirlenmiştir. İşgücü arzı, azalan marjinal fayda yasasının geçerliliği altında bireyin boş zaman ve gelir arasında yaptığı tercihlerden yararlanarak ücret düzeyleri ile pozitif eğilimli bir biçimde bulunmuştur. Ücret düzeyi, tam rekabette, işgücü arz ve talebinin kesiştiği noktada oluşmaktadır. İşgücü fazlası olması durumunda ücretler aşağı, işgücü kıtlığı durumunda ise yukarı doğru hareketlenerek

denge ücret düzeyi oluşacaktır. Ücret düzeyi, piyasada değil, sendikalar, asgari ücret ve yoğunlaşma oranı gibi bir dizi karmaşık sosyal ve siyasal faktörler tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, sanayi kuruluşları öyle karışık bir hâl almıştır ki, ek bir işçi istihdamının işletmeye sağlayacağı ek kazancı belirlemek mümkün değildir. Bu nedenle teori, ücretleri açıklamada yetersiz kaldığı için eleştiri almaktadır (Öztürk, 2009: 56).

1.4. 4. NeoKlasik Fiyat Teorisi

Neo-klasik sistemde şüphesiz, fiyat mekanizması temel kuramlardan birisidir. Fiyat, üretici ve tüketicinin karşılaştığı piyasada oluşmaktadır. Fiyat mekanizması da denilen piyasa mekanizması, düzgün çalıştığı sürece temel ekonomik sorunların, en sağlıklı bir şekilde çözümünün sağlanacağı ileri sürülmektedir. Hangi tür malların ne miktarda üretileceği, mevcut sermaye, emek ve doğal kaynakların hangi üretim kesimlerinde kullanılacağı, tüketim biriktirim ve yatırımlar için ayrılacak paranın miktarı serbest fiyat mekanizması içinde kararlara konu olmuştur. Arz ve talep ancak serbest bir fiyat sistemi içinde işlemektedir (Evranos, 2004: 15-16).

Fiyat kurumu genellikle kişilerin ekonomik uğraşılarının uyumunu sağlama görevi üstlenir. Fiyat, fiyatın anlatımının bir aracı olan para aracılığı ile ekonomik sorunların devlet karışımı olmadan yani bir merkezi plana gerek kalmaksızın çözülmesini mümkün kılmaktadır. Diyelim ki tüketiciler fiyatının yüksekliğinden ötürü A malı yerine B malını tercih etmeye başlasınlar, böyle bir durumda şu olacaktır. Daha ucuz olduğu için B malına karşı olan talebin çokluğu, bu malı üreten alanda yatırımların ve doğal olarak istihdam hacminin de artmasını da sağlayacaktır. A malını üreten kesim, tüketicilerin isteklerine uymak yani fiyatının yüksekliğinden ötürü azalan talebini çoğaltmak için fiyatlarını ayarlamayı gerekli görecek ve karını da, marjinal kar düzeyi dolayında tutmaya çalışarak, talebini arttırmak için çaba sarfedecektir. Fiyatlar, ekonomik kararların alınmasına esas olan bilgiyi, yani piyasa durumunu, bu kararları alacak kişilere sağlamaktadır (Eren, 2011: 53).

Neoklasik iktisadın birinci kuşağına gelindiği zaman artık fayda kavramından, bir malın değerine ve oradan da piyasaya açılan yol açıkça netlik kazanmıştır. Jevons, marjinal faydayı ve toplam faydayı netleştirmiş ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Ona göre, malın tüketilen miktarı arttıkça her ek birimin faydası azalmaktadır. Ek birimin faydası sıfır olana kadar toplam fayda

artacaktır. Tam o noktada maksimuma ulaşmaktadır. Örneğin a ve b gibi iki mal için, marjinal faydaların eşitlendiği MUa= MUb durumunda tüketici dengeye gelmiş olacaktır. Menger'e göre, tüketici elindeki parayı, yani bütçesini, birim fiyatları farklı olan bu iki mal arasında öyle dağıtmalıydı ki; bu mallara harcadığı paraların son liralarının, yani mallara ödenen her liraların faydaları birbirine eşit olsundu. MUa/Pa= MUb/Pb Walras ise Jevons ve Menger'in teorisine ek olarak buradan bireysel talep eğrisine ulaşmaktadır. Talep kanununa göre tüketici, fiyatı düşen bir maldan daha fazla, yükselen bir maldan daha az satın almaktadır. Bireysel talep eğrisinin eğiminin negatif olması, o maldan elde edilen ilave birimlerin tüketici için faydasının gittikçe azalması anlamına gelmektedir. Talep eğrisi hangi fiyattan, tüketicinin hangi miktar satın alacağını gösterir. Buradaki bir başka incelik mübadele değerini vermesidir. Bir malın mübadele değeri o mala kişilerin duyduğu ihtiyacın şiddeti ile ilgilidir. Yani toplumdaki bireylerin elindeki a malı az ise bu malın marjinal faydası bireyler için yüksek olduğundan toplum bu malın alımına yönelerek malın fiyatı mübadele değeri belirlenmiş olacaktır (Küçükkalay, 2011: 263-267).

Bu yaklaşımlar aslında önem arz etmektedir. Çünkü bir yandan bir malın mübadele değerini ilk kez kesin bir biçimde fayda ile açıklamaya bir diğer yandan da marjinallik aleti ile ekonomideki karar birimlerinin nasıl dengeye gelecekleri ile bu denge ve piyasa arasında ilişki kurmaya yönelinmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi talep eğrisi fiyat(P) ile miktar(Q) arasındaki ilişkiyi göstermektedir. P dikey eksene Q ise yatay eksene yazılmaktadır. Bu yazım tarzı günümüze Marshall'dan miras kalmıştır.Çünkü o miktar ayarlamaları ile dengeye gelineceğini düşünmektedir. Örneğin; Qx miktar malın talep fiyatı P_1 ve arz fiyatı P_2 ise $P_1 > P_2$ ise üreticiler arz miktarını azaltıp tam tersi durumunda ise artıracaklardır (Küçükkalay, 2011: 267).

Bununla beraber fiyat mekanizması kurumunun, kendisinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için ekonominin rekabet koşulları içinde işlemesi, başka bir deyimle rekabetçi niteliğe sahip olması gerekmektedir. Yukarda belirtmeye çalıştığımız gibi, eğer piyasa, rekabet koşullarından yoksun bulunur, bir malın alıcı ve satıcısı tekel durumunda olursa, fiyatlar üzerine etki yapabilecek bir güce ulaşabilmektedir. Böyle bir durumda fiyatlar aynı zamanda değişime de çok olmayacaktır. Arz ve talep, azalıp çoğalmalarına hemen yanıt vermez. Oysa; fiyat esnekliği, değişen arz ve talep karşısında üretim kaynakları veya etkenlerinin tahsislerinin ayarlanabilmesi bakımından önemli bir role sahip bulunmaktadır.

Fiyatlardaki katılık bu işlevin yerine getirilmesine engel olmaktadır. Bu durum, fiyatların kamu makamları tarafından, daha çok sosyal amaçlarla saptandıkları zamalarda da kendisini göstermektedir. Savaş yıllarında ve diğer olağanüstü durumlarda hükümet makamlarının kurdukları fiyat denetim mekanizmaları da, fiyat kurumunun, rekabetçi bir piyasa kolaylığı içinde görevini yerine getirmesiyle yani üretim etkenlerinin akılcı tahsislerinde bir düzenleyici rol oynaması tabiatıyla söz konusu olmamaktadır (Evranos, 2004: 16).

1.4.5. Rant Teorisi

Klasik ekonomistlere göre çoğaltılabilen nitelikte bir malın hem mübadele değeri, hem de mutlak değeri onun içerdiği emek miktarı ile ölçülmektedir. Buna göre değeri yaratan emektir. Çoğaltılamayan malların değeri ise, kıtlıktan ve onları satın alanların istemi ile gelirlerinden doğmaktadır. Toprağın değeri (rant) ise mübadele değerinin dışında tutulmaktadır. Rant sözcüğü, kira anlamına gelmektedir. Kavram olarak ise bir monopol durum veya üretimde bir doğal varlığın kullanımı söz konusu olduğunda elde edilebilen fazla kâr olarak adlandırılmaktadır. Elde edilen fazla kâr için herhangi bir yatırım yada katlanılan ek bir maliyet söz konusu olmamaktadır. Bu ek kârı elde edenin kendi dışında doğan üstünlük sağlayıcı unsurlardan kaynaklanan bir fazladır. Geniş anlamı ile rant kavramı, kârın özel bir biçimini yansıtmaktadır (Önal, 2004: 92-93).

Üretim faktörü olan toprağın fiyatı olarak, rant; bu faktörden belirli bir süre yararlanabilmek için ödenen bir bedeldir. Ancak bu bedelin toprak üzerinde yapılan yatırımların maliyetlerini kapsamaması gerekmektedir. Çünkü rant, toprak faktörüne orjinal durumunda kullanılması karşılığı ödenen bedeldir. Bu bağlamda rant, toprak sahiplerinin hiçbir çaba göstermeden üretimden aldıkları paydır. Bu nedenle rantın belirlenebilmesi için; toprak parçası üzerinde üretilen bir ürünün üretiminde diğer faktörlerde (emek, sermaye, girişim) kullanılmış ise, bu faktörlerin paylarının elde edilen toplam gelirden ayrılması gerekmektedir . Klasik ekonomistlerden bu yana, toprak sahiplerinin hiçbir çaba harcamadan üretimden pay almaları ekonomik analize konu olmuştur. Bu analizlerde genellikle rantın kaynağının ne olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu konuda ilk kapsamlı ve tutarlı kuram, D. Ricardo tarafından geliştirilmiştir. Sonra Neo-klasikler Seniour'un öncülüğünde rantın diğer üretim faktörleri gelirleri içinde geçerli olduğunu göstermişlerdir (Ekodialog, 17 Mayıs 2018).

Neoklasikler rant ilkesini genelleştirmişlerdir. Neoklasiklere dahil olmamakla beraber bu gelişmenin öncülüğünü, Mill yapmıştır. Emeğin, kapitalin ve müteşebbisin üretim faktörleri olarak verimlilikleri farklıdır. Verimlilikteki bu farklar, prodüktivitesi fazla olanların rantı olarak kabul edilebilirler. Bu nedenle toprak rantı dışında, üretici rantı, tüketici rantı, emek rantı, kapital rantı, müteşebbis rantı vb. kavramlardan söz etmek mümkündür. Ancak bunlar geçici durumların sağladığı yararlar oldukları için rant değil rant benzeri olarak adlandırılmaktadır. Arazi rantı ile ilgili teorik görüşler, özellikle Ricardo'nun teorisi, pek çok iktisatçı ve sosyal bilimciyi toprak reformu konusunda düşünmeye zorlamıştır. Arazi rantının karşılıksız ve kazanılmamış bir gelir olması nedeniyle vergiye dönüştürülerek devlete intikalini savunan düşünürlerden, arazi üzerinden özel mülkiyetin kaldırılmasını isteyenlere kadar, konuyla ilgilenenler çeşitli görüşler etrafında birleşmişlerdir (Dowletow, 2008: 89).

2. BÖLÜM

NEOKLASİK İKTİSADA YÖNELTİLEN ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Birçok açıdan eleştirilen neoklasik iktisadın eleştiri konularını şu şekilde sıralamamız mümkündür. Neoklasik iktisat en başta ideolojisi yönünden eleştirilmiştir. Ardından iktisadi insan tanımına, diğer şartlar sabit varsayımına eleştiriler gelmiştir. Eleştiriler bununla da kalmayıp tam rekabet piyasasının imkânsızlığı ile aşırı matematik kullanımı yönünden eleştirilere de maruz kalmıştır. Bu bölümde hakim öğreti olarak kabul gören neoklasik iktisada yöneltilen eleştiriler ele alınacaktır.

2.1. NEOKLASİK İKTİSADIN İDEOLOJİ YÖNÜNDEN ELEŞTİRİSİ

Geleneksel iktisat teorisine yöneltilen eleştirilerin başında, bu teorinin özellikle neoklasik teorinin "liberalizm" ideolojisine dayandığı ve bu ideolojiyi savunduğu yolundadır. Marksist teorinin de marksist ideolojiye dayandığı aynı rahatlıkla öne sürülebilir. Gerçekten de her teori ve düşünce okulu kendine has bir ideolojiye sahiptir. Joan Robinson bu durumu şöyle dile getirmiştir. İktisat biliminin her dönem kısmen bir ideolojinin kısmen de bilimsel araştırmanın aracı olduğunu ve iktisatçının görevinin de bu ideoloji ve bilim karışımından ikisini birbirinden ayırmaya çalışmak olduğunu belirtmiştir (Savaş, 2007: 119).

Egemen iktisada yöneltilen eleştirilerden ilkinin, kapitalist ideolojiyi çok fazla ön plana çıkarması olduğunu belirtmiştik. Eleştirilerin temel hedefinde, iktisat biliminin bugünkü temel araçlarının yani metodolojisinin, varsayımlarının, önerdiği politikaların kapitalizmin meşrulaştırılmasında rol oynadığı bulunmaktadır (Erdölek, 2012: 8). İktisat biliminde ideolojinin oynadığı rol ve önemden bahsetmeden önce ideoloji kavramını incelemek gerekmektedir.

İdeoloji, bilindiği üzere bir kimsenin sahip olduğu "dünya görüşü" demektir. Fakat her dünya görüşü bir ideoloji değildir. Dünya görüşünün ideoloji olarak tanımlanabilmesi için büyük bir hırsla, tutkuyla sahiplenilmesi ve hoşgörüsüz bir biçimde savunulması gerekmektedir. Bu yüzden ideoloji, "benimsenen ve ödün vermeden savunulan dünya görüşü" olarak tanımlanmıştır. Her ideolojinin kendine has terminolojisi ve metodolojisi bulunmaktadır. İdeolojiye uymayan bir durum söz

konusu olduğunda özü değişmeden terminoloji veya metodolojide yapılacak değişikliklerle ideolojinin devamı sağlanmaktadır. İdeoloji ödün verilmeden savunulan bir dünya görüşü olduğundan dolayı onun doğru veya yanlış olduğunu gerçeklere uyup uymadığını tartışmanın ne imkanı ne de bir anlamı vardır. Bu sebeple iktisatçının yapması gereken iktisadi teoriler içinde yer alan ideolojik özü yakalamak ve teoriyi ona göre değerlendirmek olmalıdır. İdeolojinin iktisat ilminde oynadığı rolün en önemli kanıtı iktisat literatürünün ortodoks ve heteredoks diye ikiye ayrılmış olmasıdır. Heteredoks grupta yer alan bazı okulların teorileri üniversitelerin eğitim programlarında yüzeysel olarak işlenen teorilerdir. Bu okulların göz ardı edilmesinin en önemli sebebi ise ideolojiktir. Böylece geleneksel iktisat, yukarıda belirtilen heteredoks ve ortodoks ayrımını yaparak liberal ideoloji ile bağdaşmayan teorileri kapsam dışına itmiştir (Savaş, 2007: 120-121).

16.yüzyılda sosyal bilimlerde ve de özellikle doğa bilimlerinde meydana gelen popülarite artışı kapitalizmin yükselişi ile ilişki içerisindedir. Doğal bilimlerin vardığı sonuçlar sanayiye, tarıma ve ulaşıma uygulandığında burjuvazinin de çıkarlarına olan gelişmeler yaşanmıştır. Bu nedenle bilimin gelişimine destek verilmiştir. Bu dönemde bilimin gelişimine verilen desteğe paralel olarak orta çağa özgü peşin yargılardan ve skolastik düşünceden kurtulan bir anlayışın deneysel bir araştırma yönteminin de benimsenmiş olmasıyla, tüm bilimlerin gelişimi için uygun bir zemin oluşmuştur. Burjuvazi içinden çıkan yeni aydın grup, eski yargılardan ve düşünme biçiminden hızla sıyrılırken bilimler de burjuvaziye sağladığı maddi araçların etkisiyle hızlı bir yükseliş yaşamıştır. İktisat biliminin doğuşu ve gelişimi de böylelikle olmuştur. İlk bilimsel atılım 16. ve 17. yüzyıllardaki merkantilist hareketle kendini göstermiş olup devamında fizyokratlar ve klasiklerle ve devamında neoklasiklerle bugünkü iktisadın temelleri atılmıştır (Altınöz, 2008: 15).

Geleneksel iktisat olarak adlandırılan neoklasik iktisat teorisi liberalizm ideolojisine dayandıkları gibi büyük ölçüde de onu savunmaktadır. Birey özgürlüğü, serbest piyasa mekanizması ve sınırlı devlet anlayışı bu iktisadi düşünce okulunun temel özelliğini oluşturmaktadır. Bu ideoloji, uygulamada ele alınan problemleri ve bu çözümü için uygulanan yöntemleri büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Neoklasik iktisadın sonuçları sadece tekrarlanan ve düzenli olayları açıklayan kuralları değil olması gereken kuralları da kapsamaktadır (Savaş, 2007: 122).

İktisat, sosyal bilimler içinde öncü ve yöntem-kavram ihraççısı olma çabası içindeki bir bilimdir. Yöntem ve kavram ihraççısı olma saplantısı iktisadı bir ideoloji olarak konumlandırmıştır. İktisadın eleştirmekten çok, dayatmak çabasının egemen olduğu görülmektedir. Bir yandan, herhangi bir insan davranışının iktisadi kavramlarla açıklanmaya çalışılması, diğer yandan da ekonomik sürecin sonuçlarına ilişkin olarak kendisine yöneltilecek âciz bilim eleştirilerine ceteris paribus varsayımı kılıcını çekmesi; iktisadın dayatma olarak görülebilecek yanlarındandır. Bunun yanında, iktisada yöneltilen eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştiriler, iktisadı kimi zaman geliştirmek, kimi zaman da yermek amacıyla yapılmaktadır. İktisada eleştiriler yöntemine, kavram tutuculuğuna ve sonuçlarına yoğunlaşmaktadır. İktisadın, akılcı, tam bilgili, faydacı bireyi homooeconomicus; tüm insan davranışları için bir model olarak görülmektedir. Evrensellik kazanmış bu model, sadece iktisadi yaşamı değil, toplumların sosyal, siyasi, kültürel her türlü faaliyetini açıklayan bir öğedir (Yalçınkaya, 2006: 3-11).

İktisat ideolojisinin eleştirisi iktisadın ideoloji olduğu için eleştirildiği anlamına gelmemektedir. İktisat bilimi bir ideolojidir. Kendini bilim olarak sunan bir söylemi ideoloji olarak tanımlamak yeterli bir eleştiri değildir. İdeoloji kavramı yalnızca bir eksikliği, yanlışlığı veya bir yanılsamayı ifade etmemektedir. İdeoloji modern dünyada insan topluluklarının anlam atfettikleri, doğruluklarına kısmen veya bütünüyle inandıkları egemen simgelerin sistemli birliğidir. İktisat belli bir tarihte kimi insan topluluklarının toplumsal ilişkilerini tasarlamak için geliştirdikleri özel bir simgeler sistemidir. Toplumsal ilişkiye önem veren bir simgesel olduğu için bu simgeselin anlamlandırdığı pratikleri bireyler kendi iradeleri dışında oluşan olgular olarak algılamaktadır. Çünkü iktisat varoluşu itibariyle bir bireye indirgenemeyen pratiktir. Neoklasikler bilimsel yönteme özel bir önem arz etmektedirler. Kendisini fizik, kimya gibi doğa bilimleri ile özdeşleştirmek için matematiği yüceltmektedir. Aslında onun nesnelliği, kendisinin doğal bir kanuna dayanmasında değil de bireylerin tek başlarına ve kurumların bireylere rağmen bu gerçekliği değiştirmesine güçlerinin yetememesinde yatar. Toplumsal aktörlerin ve kurumların iktisadi rasyonellik dışında müdahale etmek olanakları daralmaktadır (İnsel, 2012: 12-17).

Neoklasik iktisat, bir dizi gerçek dışı varsayım temelinde oluşturduğu teorik model aracılığı ile, piyasa ekonomisinin insan doğasına en uygun sistem olduğunu ileri sürmektedir. Toplumsal eşitsizlik, sömürü, yabancılaşma, ekolojik yıkım,

azgelişmişlik, savaşlar vb. sayısız sorunun sistemin işleyişinden kaynaklı olmadığını devletin sistemin işleyişine engel olan dışsal müdahalelerinden, rasyonel olmayan insan davranışlarından kaynaklandığı tezini savunmaktadır. Bu yönüyle bu ekol, mevcut toplumsal ilişkileri meşrulaştıran güçlü bir ideolojidir ve egemen ideolojinin en önemli kurucu öğelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaymak, 20 Aralık 2017).

Neoklasik iktisatta ilk göze çarpan çelişki bireyselciliktir. Birey iktisadın ideolojisi için değer taşıyan bir araçtır. Bireysel rasyonellik, bireyin ve toplumun refah kaynağı olarak görülmektedir. Emeğin karşılığı ücrettir ve her birey hak ettiği ücreti almaktadır. Piyasa ekonomisi olmazsa olmaz sistemdir ve bu piyasaya yapılacak herhangi bir müdahale, toplumsal zarara yol açmaktadır. Neoklasik iktisat öğretisinde eksiksiz biçimde çalışan bir ekonomi modeli mevcuttur. Özellikle batılı ülkelerin iktisatçıları, yazdıkları ekonomi kitaplarında neoklasik yanlı bir tutum sergilemektedirler. Bu durum sistemin eleştirisini engellemektedir. O halde bu durum iktisadın nesnel bir bilim olmadığı ve ideolojik amaçlara hizmet eder hale geldiğini ortaya çıkartmaktadır (Altınöz, 2008: 15).

Egemen iktisada yönelen en güçlü eleştirilerden biri, iktisadın nesnel bir bilim olmadığı ve ideolojik amaçlara hizmet ettiği yönündedir. Bu eleştirilere göre iktisat, kendisini oluşturan tarihsel koşulları nesnel bir gerçeklikmiş gibi sunarak kapitalist sistemi evrensel bir yapıymış gibi göstermektedir. Kapitalizmi bu şekilde algılaması, iktisadın tüm araçlarını ve varsayımlarını da kapitalizme göre biçimlendirmesine yol açmıştır. Kapitalizmi veri alması diğer alternatif sistemleri dışlamasına neden olmuştur. Böylece, metodolojisinden teorik varsayımlarına, önerdiği politikalardan eğitimine kadar her alanda iktisat, kapitalizmi meşrulaştırma ve güçlendirme amacına hizmet eden bir bilim halini almıştır (Dowletow, 2008: 91).

Eleştirilerin yoğunlaştığı bir başka husus, homooeconomicusa ilişkindir. Akılcı, tam bilgili ve faydacı insan olan homooeconomicus, aslında evrensel değildir. Bir model olarak kuramların geliştirilmesine kolaylık sağlayan bir varsayımdır. Gerçekte ise insan her zaman akılcı davranamamaktadır. Bazen sezgileri, duyguları, içgüdüleri ekseninde de davranmaktadır. İktisadın emperyalizmine konu olması bir kenara, homoeconomicusun davranış yapısının geçerliliği iktisadi faaliyetler için bile tartışmalıdır (Yalçınkaya, 2006: 3-11).

Aslında genel sorun neoklasik iktisadın bireyi homoeconomicus soyutlamasının altında kukla haline getirmiş olmasıdır. Kapitalizmin zihinlerinde yarattıkları büyünün etkisi altında kalan bireyler kendi dönüştürme güçlerinden vazgeçerek sosyal yapı ve ilişkilerin kendilerini yeniden üretim sürecinde birer kukla haline gelmektedirler. Bu durum neoklasik iktisadın temelinde de yer almaktadır. Birey bu süreç içerisinde sistemin bir dişlisi haline gelmekte ve sistemin işleyişi için gerekli özellikleri kazanmaktadır. Fakat unutulmaması gereken bir durum söz konusudur. İnsanı bir soyutlamaya dönüştüren teori değil gerçekliğin kendisidir. İktisat insanı sürekli olarak rasyonel insana dönüştüren ilişkileri düzenleyen yasaların oluşturduğu bir sistemdir. Bu nedenle iktisat insanı ekonomik insana dönüştüren ve onu boyunduruğu altına alan, onu uyarlayan nesnel bir mekanizmanın içine çeken bir yaşam alanıdır. Dolayısıyla, iktisadın temel işlevi, gerçekliği eleştirel olmayan bir biçimde yansıtıp, kendisini yalnızca mübadele alanıyla kısıtlayarak üretim alanındaki ilişkileri gözardı ederek yalnızca görünen gerçekliği asıl gerçeklik olarak sunmak ve bu büyülü gerçekliği doğal hale getirip onun kendisini yeniden üretmesini sağlayacak birey tipinin yaratılmasına katkıda bulunmak olarak karşımıza çıkmaktadır. İlginç olan husus ise, iktisadın bu rolü yerine getirirken bilimci bir bakış açısına sığınarak kapitalizmin gerçekliğini sonsuz ve değişmez bir gerçeklik diye sunuyor olmasıdır. Yani bilimciliğin dayattığı bu tür bir determinizm anlayışı, kapitalizmin egemenliğinin sürmesini sağlarken insanların dönüştürücü güçlerini ellerinden almakta onları köle-efendi türü ilişkilerin içine hapsolmalarına ortam hazırlamaktadır. Bu ise hem iktisadın hem de öteki sosyal bilimlerin üstesinden gelmeleri gereken temel bir sorundur (Özel, 2006: 9- 10)

Egemen iktisada yönelik eleştirilerin bir başka alanı, homooeconomicus varsayımının da içerdiği tam bilgi ile ilgilidir. Neyin bilgi olduğu, davranışları biçimlendirdiği, bilginin nerede olduğu gibi pek çok sorgulayıcı bakış açısı tam bilgi sahibi olmanın gerçekte mümkün olmadığına işaret etmektedir. İnsan, her daim tam bilgi ekseninde davranamayabilir. Fakat tam bilgisiz de değildir. Egemen iktisat gerçek dünyadan kopuk olduğu için eleştirilmiştir. Sosyallikten uzak, toplumsal değerlerden kopuk bireyler yarattığı yönünde eleştiriler mevcuttur. İktisadın yöntem ve sistem tartışmalarının ortaya koyduğu bütün bu çerçeveden çıkarılacak en önemli sonuç; iktisadın, güvenilirliğini sorgulaması gerektiğidir. Bu açıdan, iktisatta bir bilim politikasının geliştirilmesi; bilimsel yöntemin yeniden ele alınması ve iktisadi

sistemin insan için olma felsefesiyle yenilenmesi boyutlarında sağlanmalıdır. çünkü onun bilim olma çabası altında matematiğe yakınlaşması iktisadı insan için olma gerçeğinden uzaklaştırmaktadır (Yalçınkaya, 2006: 3-11).

Modern iktisadın, ortaya çıkışından bu yana eleştirilmesine rağmen hala ayakta durmasının sebebi, iktisadın merkezinde ekonomi politiğin bir diğer deyişle ideolojinin var olmasıdır, denmektedir. Schumpeter'in de ifade ettiği gibi, ideoloji bilim için bir engel değil, aksine gerekliliktir ve araştırmak, formüle etmek, savunmak ya da eleştirmek için yapılan tüm seçimlerin ideoloji tarafından belirlenmesi söz konusudur. Yani ideolojik algı olamadan bilimsel çalışmaya başlamak mümkün değildir (Erdölek, 2010: 9).

Bütün bu eleştiriler gerçek olan eleştirilerdir. İktisatçılar da duyan, kızan, seven, nefret eden ve kıskanan insanlar olduğuna göre kendilerini ideolojik etkilerden tamamıyla kurtarmaları beklenmemelidir. Bu iktisatçıların bize öğrettiği her durumun doğru olamayabileceğini göstermektedir. Böyle bir durumda iktisatta doğru olanı bulmak bireylerin kendi çabalarına ve tercihlerine bağlı kalacaktır. Bu durum ise ideolojik çatışmaların bitmeyeceğini ve bazılarının öne sürdüklerinin aksine tarihin sonunun gelmeyeceğini gösterir (Savaş, 2007: 125).

2.2. TARTIŞILAN YÖNLERİYLE HOMO ECONOMİCUS KAVRAMI

2.2.1. İktisadi Boyutuyla Homo Economicus

Modern iktisat teorisinin üzerine inşa edildiği insan tipolojisi, kişisel çıkar peşinden koşan asosyal bir varlıktır. Kişisel çıkardan maksimum kâr ve maksimum fayda anlayışı anlaşılmalıdır. Asosyalliğinden kastedilen durum ekonomik insan (homo economicus) için içinde yaşadığı çevre sadece kendi maddi şekillenmesini sağlamak adına gereklidir. Gerçekleşen hukuki düzenleme ile toplumsal birliktelik ona özel mülkiyet, bireysel girişim ve fiyatlamanın esnek olduğu bir piyasa mekanizması sunmuştur. Dolayısıyla modern iktisat teorisinin insanı kişisel çıkar güdüsü ile harekete geçmektedir. İktisat teorisinde homo economicus'un yerini alması klasik iktisat düşüncesinin doğuşuna dayanır. Adam Smith resmettiği insan modelinde kurgulamış olduğu toplumsal model ile insan-insan ilişkisinin birleştirici yönünü görmemizi sağlamıştır (Sayar, 2011: 300).

Geleneksel ana akım iktisat öğretisinin insan anlayışı oldukça basittir. Bu öğretide homo economicus diğer ifadeyle iktisadi insanın iki temel özelliği üzerinde durulmaktadır. İlk özellik tüm iktisat yazınına damgasını vuran bencilliktir. Buna göre insan her şeyin üzerinde bencil bir varlıktır. Kendi çıkarını her şeyin üzerinde tutmaktadır. Yani insan doğası gereği, sosyal ve ekonomik koşullardan bağımsız olarak doğuştan bencildir. Bu özellik koşullar ne olursa olsun veri olarak alınmaktadır. Diğer özellik ise akılcılıktır. Yani insan akılcı- rasyonel bir varlıktır. Bu özelliğe göre bir insanın akılcı olması, hayatta karşısına çıkan tüm durumlarda kendi çıkarını en yüksek seviyeye çıkaracak tercihi yapabilmesi ona göre davranışta bulunması anlamına gelmektedir. Yani insanın bencillik özelliği akılcılıkla taçlandırılmaktadır. Çünkü bu anlayışa göre kendi çıkarını her şeyin üstünde tutan bencilce bir davranış aynı zamanda akılcı bir davranıştır. Geleneksel iktisat anlayışının, insanı diğer tüm özelliklerinin ötesinde bencil ve akılcı varsayan anlayışı Adam Smith'in Ulusların Zenginliği kitabına dayandırılmıştır. Ondan önce Mandeville, Arılar Masalı adlı eserinde tek tek bireylerin bencil, çıkarcı ve ahlaksızca davrandıkları durumlarda, içinde bulundukları toplumun yararını en üst seviyeye çıkardıklarını anlatmıştır. Bu eser hiç kuşkusuz Smith'i etkilemiştir (Ruben, 2017: 24-25).

Homo economicus varsayımı, Klasik ve Neo-Klasik teorilerinin temel varsayımı olarak kabul edilebilmektedir. Bu kavram; bireylerin kendi çıkarlarına göre hareket ederken uzun dönemde de toplumun refahını artıracak şekilde hareket ettikleri tezini savunmaktadır. Burada önemli olan problem, bireyin tüketici ve üretici davranışlarını genel olarak açıklayıp açıklayamamasıdır. Homo economicus, bütçe imkânları dâhilinde refahını maksimize eden birey manasına gelmektedir. Bentham'ın bireyin haz arayan ve elemden kaçan bir varlık olarak açıkladığı psikolojik bir anlamı da mevcuttur. Bu birey tüketici olarak fayda maksimizasyonu, üretici olarak da kar maksimizasyonu peşinde koşan rasyonel bireydir (Akyıldız, 2008: 30).

Bir ahlak felsefecisi olan Adam Smith insan anlayışını duygu ve davranışlarıyla ilgili düşüncelerini ilk olarak 1759 yılında Ahlaki Duygular Kuramı adlı eserinde açıklamıştır. Burada Mandeville'nin düşüncelerine karşı eleştirel yorumlar da görmek mümkündür. Smith'e göre insan davranışının belirleyici ilkesi "sempati"dir. Yani insanların başkalarının acı ve sevinçlerini paylaşma, başkalarını

kendi acı ve sevinçlerine ortak etme eğilimleridir. Bunun yanında kendini sevme ilkesi de yer almaktadır. Smith bu iki ilkeyi ekonomik faaliyetin açıklanmasında kullanmıştır. İnsan davranışlarının altında yatan en önemli etkenin sempati olduğunu insanların başkalarının gözünde nasıl göründüklerinde çok önem verdiklerini belirtmiştir. Buradaki kendini sevme ilkesi Mandeville'deki gibi bencillik boyutuna ulaşmamıştır. 1776 yılında yayınladığı Ulusların Zenginliği adlı eserinde ise artık sempatiden söz etmeyerek sadece kişisel çıkar anlayışı ve takas ve mübadele eğiliminden söz etmiştir. İnsan yalnızca kişisel çıkar dürtüsüyle hareket eden bir varlık değil aynı zamanda istediğini diğer insanlarla değişim ilişkilerine girerek elde eden bir varlık haline gelmiştir. Ona göre kendi çıkarı peşinde koşan birey böyle yaparak toplumun da çıkarına hizmet sağlamış olacaktır. En nihayetinde kişisel çıkar peşinde koşan insan modeli Bentham'ın faydacılık felsefesi ile tamamlanmıştır. Buna göre insan davranışları zevk alma ve acıdan kaçma isteği tarafından yönlendirilir. Dolayısıyla insan doğası gereği zevklerini en çoklaştırmaya acılarını ise en aza indirmeye çalışan bir varlıktır (Ruben, 2017: 29-34).

Homo economicus olan birey, mallar, piyasalar ve diğer ekonomik konularda tam bilgiye sahip, karşılaştığı seçenekler arasında mutlaka değerlendirme yapabilen, çoğu aza tercih eden bu tercihleri yaparken yaptığı tercihler birbiriyle çelişmeyen kişidir. Homo economicus tüketiciler, faydalarını maksimize ederken, üreticiler, karlarını maksimize etmektedirler. Homo economicus varsayımı 2002 ekonomi Nobel ödülünü alan Daniel Kahneman tarafından bireyin, belirsizlik ve risk karşısında sistematik olarak rasyonel modelle bağdaşmayan şekilde davranabildiğini vurgulamıştır. Onun bu doğrultuda geliştirdiği refah teorisi Neo-Klasik teorinin dayandığı bu en güçlü varsayımın geçerliliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur (Atik, 2009: 5).

2000'li yıllarda sosyo-politik, sosyo-kültürel, ahlaki ve dini özelliklerin büyüme kalkınma ve ekonomik istikrar gibi ekonomik değişkenler üzerindeki inkâr edilemez etkileri dikkate alındığında bu değişkenlerin politika karmaları düzenlenirken yeniden göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmıştır. Bu nedenle neo klasik iktisadın en önemli varsayımı olan iktisadi insan varsayımı sorgulanmaya başlanmıştır. Neoklasik iktisatta kullanılan temel varsayımların yeniden gözden geçirilmesi gerçeği iktisatçıların değer yargılarını bir kenara atıp, uzmanlık alanlarının sınırlarının yeniden belirlemeleri gerektiği gerçeğini de

beraberinde getirmiştir (Dündar- Dumrul, 2010: 243). 18. yüzyılda bencil ve akılcı olarak tasarlanan liberal iktisadın insan modeli bazı eleştirilere ve özellikle akılcılık konusunda bir takım değişiklikler geçirmiş olsa da günümüzde hala büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır (Ruben, 2017: 35).

2.2.2. Homo Economicus Varsayımının Gerçek Dışılığı

Neoklasik iktisadın temel çekirdeğinde yer alan homo economicus'un eleştirisi tamamlanmış değildir. Hâkim iktisat öğretisi homo economicusu saf metodolojik kaygılarla belirli bir modern özne eleştirisi olarak görmüştür. Oysa neo klasik iktisat sadece kuramsal bir çerçeve içinde değil, aynı zamanda insani ve toplumsal pratik gerçekliğin tam da kalbindeki homo economicus soyutlaması ile ideolojik bir bireyi ve piyasa toplumunu oluşturmaktadır. Bu nedenle homo economicus eleştirisi modern kapitalist toplum eleştirisine yönelmeksizin eksik kaldığı söylenilebilir (Gürkan, Öziş, 2011: 101).

Neoklasik iktisada yöneltilen eleştirilerden biri iktisadi insan yani homoeconomicus kavramına yöneliktir. İktisat literatüründe bu varsayıma gerek geçerliliği gerekse sonuçlarının etkinliğinin geçerliliği hususunda birçok eleştiri yapılmıştır. Neo-klasik iktisat homoeconomicusu tek tip bir insan modeli olarak ele almış olup, insanların etkilenebileceği diğer etmenleri göz ardı etmiştir. Örneğin, psikolojik, sosyal ve dini etmenleri hesaba katmamıştır. Bu bireylerin en belirgin özelliği kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutmalarıdır. Neoklasik iktisada göre birey toplum refahını artıracak şekilde davranmaktadır. Oysa bu teorinin atladığı bir şey vardır. Bireyler tüm bu göz ardı edilen etmenleri de kullanarak ekonomik davranışta bulunmaktadırlar (Altınöz, 2014: 29).

İnsanlar bir davranışta bulunurken yalnızca bencillik güdüsüyle değil aynı zamanda sevgi ve sorumluluk güdüsüyle de hareket etmektedirler. Buna karşılık karşı tarafın düşmanca hareketlerine karşı çok ters ve yıkıcı tavırda bulunabilmektedirler. Mandeville'nin bencil ve çıkarı uğruna her türlü ahlaksızlığı kendine hak gören insan anlayışından önemli derecede beslenen ve Adam Smith tarafından hem eleştirilen hem de kısmen benimsenen iktisadi insan, Bentham'ın faydacı felsefesinin katkılarıyla bugün hala kabul edilen şeklini almıştır. Geleneksel iktisadın bencil ve akılcı insan varsayımı bugüne kadar merkezi rolünü korumuştur (Ruben, 2017: 36).

İktisadî insan varsayımı, hem oldukça eleştirilen, hem de insanın ekonomik davranışlarını açıklamaya yönelik etkili ve başarılı bir model olarak göze çarpmaktadır. Bazı iktisatçılara göre insan davranışının kimi boyutlarını temsil etmekle birlikte hiçbiri saf haliyle deneysel olarak gözlemlenememektedir. Homo societius yani Toplum adamı modeli ise, geleneksel iktisat öğretisini heterodoks iktisat öğretilerinin yanı sıra diğer sosyal ve davranış bilimleriyle uzlaştırma içerisine sokmaktadır. Bu model insan davranışının kapsamlı yeni bir kavramla ifade edilmesi anlamına gelmektedir. Aslında homo societius modeli şu dört temele dayanmaktadır. Smith'in ekonomik insanın üretken yönü, Neo-klasik iktisadın, "insanların daima rasyonel tercihlerde bulunduğu ve sonuç olarak bireylerin faydalarını, firmaların da kârlarını maksimize ettikleri" varsayımı, azalan marjinal fayda yasasına paralel olarak marjinalist okulun kaynakların optimal dağılımına bakan yönü ile, Ken Wilber'in insan gelişimi ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modellerine dayanmaktadır (Altınöz, 2014: 29).

Sonuç olarak "homo economicus", ahlak felsefesinde, fayda peşinde koşan egoist ve hedonist varlık anlamında kullanılmaktadır. Bir yandan, laissez faire, laissez passer" ve "minimal devlet" anlayışını temel alan klasik teorilere ve çeşitli yaklaşımlara kaynaklık etmektedir. Hâlbuki birey, tek tip davranışa indirgenebilecek bir varlık olmamıştır. Aksine, davranışı üreten bilinç ve bilinçdışı durumlarıyla, kendine has kişiliğe sahiptir. Yani bireyler öznel varlıklardır. Kendi davranış biçimlerini belirleyen hayat tarzları ve yargıları mevcuttur. Hatta tutumlarının neredeyse tamamı önyargıya dayanmaktadır. Bireyler, farklı kişiliklere sahip olabilmektedir. Bu nedenle aynı olguya farklı tepkiler vermeleri çok normaldir. Davranışı belirleyen akıl, alışkanlık bazen taklit ve bazen de sosyal normlar gibi faktörler olmaktadır. Bu nedenle, gerçek hayatta davranışın formülünü oluşturmak mümkün gözükmemektedir. Hatta neo klasik teoriye bağlı birçok düşünür de insan davranışını tanımlamakta yetersiz kaldığını söylemektedir. Bu durumu aşmak için sınırlı rasyonel davranış modelleri geliştirilmiştir. Ancak bu modeller de insan davranışını açıklamakta yeterli olmamıştır. Çünkü insan ekonomik varlıktan ziyade psikolojik bir varlıktır. Bu yüzden davranışların belli bir kalıp çerçevesinde ifade edilmesi doğru değildir (Akyıldız, 2008: 39).

İnsana dair bakış açısı her daim eleştiriye maruz kalmıştır. Bazı iktisatçılara göre ana akım iktisadın homo economicus tipolojisi kurgudur. İnsan bizatihi kavramsal düzlemde karşımıza çıkan kurgudur. İnsan kendisi için bir dünya inşa etmekte ve sonra bu dünyayı anlamlandırmaya çalışmaktadır. Homo economicus ideal birer tip olarak karşımıza çıkmaktadır (Kızılkaya, 2017: 5-6).

2.2.3. Akılcı Seçim ve Temel Belirsizlik

Geleneksel iktisat teorisinin merkezinde, gelirini mümkün olan en yüksek derecede tatmin edici bir şekilde elde edecek biçimde tahsis etmeye çalışan faydacı tüketici vardır. Bu, tüm mal ve hizmetlerin marjinal faydasını tüm kullanımlarıyla eşitleyerek başarır. Bu teorinin altında yatan bireyin kavramı, homo oeconomicus olarak bilinir ve bu ekonomik insan, "hem değişmez hem de tam olarak kesin olan bir seçim mekanizması" olarak tanımlanmıştır. Daha spesifik olmak gerekirse, homo oeconomicus tamamen zaman ve mekansız bir dünyada ya da en iyi zaman ve mekânı yalnızca belirli kategoriler olarak bilmektedir. Bu dünyada hiçbir değişikliğe belirsizliğe ve risk faktörü yoktur. Aksine, tam bilgi varsayımı altında bilgi serbestçe kullanılabilir. Piyasalar tamamen şeffaftır ve bu nedenle homo oeconomicus, mükemmel bir şekilde bölünebilen mallar veya demetler arasında rasyonel olarak seçim yapabilir (Alter, 1982: 149).

Neoklasik iktisat teorisi temel akılcılık yaklaşımını kullanarak genel geçer bir seçim kuramı oluşturmaya çalışmıştır. Bu seçim kuramı bireylerin iktisadi karar verme aşamasında dikkate aldıkları kural ve değişkenleri açıklamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de dikkat edilmesi gereken husus bu kural ve değişkenlerin genel geçer kabul görmesidir. Buradaki temel nokta şudur: her insan ve olaya uygulanacak bir kurallar ve değişkenler bütününün var olduğu varsayımıdır. Çünkü böyle bir varsayım yapılmazsa iktisat biliminin büyük oranda anlamını yitirdiği görülmektedir. İktisadi olayların temelinde seçim yapma durumu mevcuttur. İnsanların birey olarak veyahut toplumun parçası olarak aldıkları kararlar iktisadi hayatı etkilemektedir. Bu yüzden bu kararların nasıl alındığının iyi anlaşılması iktisat bilimi için büyük önem arz etmektedir. Tabi böyle bir durumu açıklarken gerçeklik kıstasını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Eğer ki yaşamın tam olarak açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu ve iktisadi inceleme yapmak için gerekli olan konuların basite indirgenmesi gerektiğini de unutmamak gerekmektedir (Dudu, 2014: 31-34).

Geleneksel iktisat kuramında daha önce de belirtildiği üzere akılcı (rasyonel) davranış kişinin çıkarını bildiği ve bu çıkarı en çoğa çıkarmak için gerekli hesapları ve değiş tokuşları yetkiyle yaptığı anlamına gelmektedir. İktisattaki anlayışta davranışın en çoklaştırıcı olması yeterli olarak görülür. Bu durum sağlandığında bu sonuca düşünülerek veya başka bir yolla edilmiş olması fark etmemektedir. Pek çok iktisatçı varsayılan bu akılcılığın kusursuz bir şekilde işlemediğini, sınırlı olduğunu kabul etmektedir. Toplumlarda kurum ve kuralların varlığı sebebiyle insanlar her daim çıkarlarını en çoklaştıran seçeneği seçemeyebilir. Bunların yanında sürekli değişen çevre koşulları belirsizlik yaratabilmektedir. İnsanların sınırlı beyin gücüyle belirsizliklerle dolu bir dünyada sağlıklı bir çıkar maksimizasyonu yapması güç olabilir. İnsanların büyük bir kısmı çevresinin, başkalarının çıkarlarına da zarar vermeden davranışta bulunarak en çoğa ulaşmaya çalışmaktadır. Tüm bu etkenler homo economicus ve rasyonalite varsayımını engellemektedir (Ruben, 2017: 36).

Akılcı seçim kuramının temelinde temel akılcılık vardır. Neoklasik iktisatçılar böyle bir yaklaşımı marjinalist anlayışlarına uygun olduğu için tercih etmektedirler. Marjinalist anlayış, değeri fayda kavramı ile açıklamaktadır. Yani bir malın değeri serbest piyasa şartlarında piyasaya çıkan son birimin sağladığı faydaya eşittir. Şöyle demek de mümkündür: malın değerinin belirlenmesinde talep ve arz miktarlarının önemi büyüktür. Bireyler ihtiyaçlarını karşıladıkları her maldan bir fayda almaktadırlar. Ancak tüketilen malların faydaları eşit değildir. Mal miktarı arttıkça tüketilen en son birim malın bireye faydası azalmaktadır. Buna azalan marjinal fayda yasası adı verilmektedir. Malın değeri en son birimin faydasına eşit olacağı için piyasaya olan arz arttığı vakit fiyat da düşmektedir. Akılcı seçim kuramının marjinalist yaklaşıma olan yakınlığı fayda kavramını kullanması ile alakalıdır. Bireyler iktisadi konularda karar alırken elde edecekleri faydayı düşünmektedirler. Bunu yaparken de gerekli matematiksel yöntemleri kullanarak en yüksek faydayı sağlayacak en uygun değişkenleri seçmektedirler. Akılcı seçim kuramını iktisadi durumlara uygularken karar vericilerin olaylarla ilgili her türlü veri ve araçlara sahip olduğu varsayılmaktadır. Eğer ki bu varsayım doğru olursa bireyin kendisine en yüksek faydayı sağlayan değişken kümesini seçmesinin önünde herhangi bir engel kalmamış olacaktır (Dudu, 2014: 31-34).

Akılcı seçim kuramı temel belirsizlik kavramı ile eleştirilmektedir. Temel belirsizlik kuramı ile ilgili en önemli eleştiri verilerin ulaşılabilirliğine yöneliktir.

İnsanlar tüm verilere ulaşıp ulaşamadıklarını bilemezler. Gerçek hayatta olası seçeneklerin tamamını bilip bilmediklerinden asla emin değildirler. Çünkü düşünülen ihtimallerin dışında başka bir seçenek de var olabilir. Bazen bunu tahmin etmek mümkün olmayabilir. Seçim yapma kavramına dayanan tüm olaylarda temel bir belirsizlik söz konusudur. İktisadi seçimler yaparak karar veren bireyler tüm verilere ulaşamaz ve yaptığı seçim nesnel akılcılık açısından eksik kalır. Temel belirsizlik akılcı seçim kavramına yapılan biçimsel bir eleştiri niteliğindedir. Gerçek hayatta karar verirken asla emin olmamız mümkün değildir illaki bir risk faktörü mevcuttur (Dudu, 2014: 31-34).

2.3. CETERİS PARİBUS VARSAYIMINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Latince "diğer tüm durumlar sabitken" anlamına gelen ceteris paribus kavramı, iktisadi bir olgu incelenirken bu olguyu inceleyen değişkenlerden belirli bir tanesinin değiştiğini diğer değişkenlerin ise sabit kaldığını söylemektedir. Bu varsayım, iktisat bilimine teori oluşturmasında ve analiz yapmasında büyük kolaylıklar sağlarken, yapılan analizlerin gerçeklikten kopmasına sebep olan basitleştirici bir mantığa tekabül etmektedir (Altınöz, 2014: 31).

Diğer bir ifadeyle ceteris paribus varsayımına göre; iktisadi bir durum incelenirken; bu durumu araştıran değişkenlerden belirli bir tanesinin değiştiğini, diğer değişkenlerin ise sabit kaldığı varsayımı yapılmaktadır. Bu varsayım, iktisat bilimine teori oluşturmada ve analiz yapmada kolaylık sağlamıştır. Ancak yapılan analizlerin gerçeklikten kopmasına sebep olmuştur (Atik, 2009: 7).

Ceteris paribus, bir bağımlı değişken üzerinde etkisi olan birden çok bağımsız değişken olduğunda iktisatçıların yardımına koşan bir varsayımdır. Çünkü iktisadi fonksiyonlar çoğunlukla $Y = f(X)$ gibi olmaktan çok $Y = f(X_1, X_2, X_{3....})$ yapılardadırlar. Örneğin; iktisatta sıkça yaptığımız arz talep ilişkisini analiz etmek istediğimiz zaman birçok değişken karşımıza çıkabilmektedir. Talep = f (fiyat, tüketicinin geliri, rakip malların fiyatı, nüfus, zevk ve tercihler,...) gibi birçok bağımsız değişkene bağlı olarak değişebilmektedir. Her bir değişkenin talep üzerindeki etkisini aynı anda etkilediği için, hangi değişkenin ne kadar etkilediği anlaşılamamaktadır. Bu nedenle ceteris paribus varsayımının kullanımına başvurulmaktadır (Altınöz, 2014: 32).

Ceteris paribus kavramı iktisadi olayları ve yasaları açıkladığından popülerliği artmıştır. Bununla birlikte, diğer şartların değişmediği varsayımı, iktisatçıların görüş açılarını daraltarak, olaylara belli kalıplarda ve sınırlılıkta yaklaşmalarına neden olmuştur. İktisadi olayları yorumlayan iktisatçılar, modelin asıl belirleyicileri olan fakat sayısal olarak modele dâhil edilemeyen sosyal, kültürel, siyasal, psikolojik birçok değişkeni göz ardı etmek durumunda kalmıştır. Bu da, ekonomik terimlerin doğru yorumlanamamasına sebep olmuştur (Erkan, 2006: 30).

Diğer şeyler sabitken varsayımı neoklasik iktisatta ekonometrik tekniklerin doğası ile savunulmaktadır. Nitekim, ekonometrik tekniklerde model dışında bırakılmakla beraber, model dışı değişkenlerin iktisadî olgular üzerindeki etkisinin uygulamalı olarak ölçülmesi ve aralık testleri ile sapmaların belirlenmesi bu faktörlerin model dışı bırakılmasını haklı kılmamaktadır. Sosyal bilimler deterministik olmayan özelliğine ters düşen bu yaklaşım, iktisadî büyüme-kalkınma, ekonomik istikrarın sağlanması gibi konularda tüm ekonomiler için geçerli politika karmalarının oluşturulmasını da imkansız hale getirmektedir. Lejonhufud (1973)'e göre, "toplumun sosyo-politik yapısını dikkate almayan ve sadece neoklasik iktisadın unsurlarına dayanan iktisat politikaları insanları mutsuz kılabilmekte ve toplum huzurunu bozmaktadır. İktisatçıların sosyo-kültürel yapıyı algılamalarında ve dünya anlayışlarında karmaşıklık ve belirsizliklerin olması, ekonomi politikaları oluşturulurken miyopiye sebep olmaktadır. Daha da önemlisi, iktisatçıların sosyo kültürel unsurları dışsal değişken olarak algılamaları, sosyal bilimlerin sistematik yaklaşım geleneğine ters düşmektedir" (Leijonhufvud, 1973: 327, Aktaran: Dündar, Dumrul, 2010: 243). Ayrıca ceteris paribus varsayımları kullanılarak neoklasik iktisadın kolaycı çıkarımlara ulaştığı düşünülmektedir.

2.4. TAM REKABET PİYASASININ İMKÂNSIZ OLUŞU

Geleneksel iktisadın önemli bir varsayımı da tam rekabet varsayımıdır. Tam rekabet varsayımı önemlidir çünkü geleneksel iktisadın, bireycilik, görünmez el, toplumsal uyum ve durgunluk hali gibi diğer varsayımları tam rekabet varsayımından kaynaklanmaktadır. Klasik ve neoklasik iktisatçılar da bu gerçeği kabul ederek ulaştıkları sonuçların veya gelecek öngörülerinin büyük oranda tam rekabet varsayımına dayandığını vurgulamışlardır (Savaş, 2007: 43).

Ana akım (Neoklasik) iktisat firma ve teknolojiyle ilgili teorilerini tam rekabet varsayımıyla ele almıştır. Ne yazık ki, tam rekabet kavramı günümüz piyasa yapısına uyum sağlamamaktadır. Tam rekabet piyasasını oluşturan koşulların gerçek ekonomik hayatta uygulanabilirliği neredeyse imkânsızdır (Erkan, 2016: 30).

Bu imkansızlıklarına rağmen tam rekabet varsayımını ilginç kılan iki durum vardır: Birincisi gerçek dünyada tam rekabet haline neredeyse hiç rastlanmadığı halde böyle bir hayali kavramın nasıl olup da iktisat teorisinin merkezine yerleşmiş olmasıdır. Diğeri ise iktisat teorisinin böyle bir hayali varsayıma dayanmış olması onun "olanı açıklayan" pozitif bir bilim olmadığı aksine "olması gerekeni" açıklayan normatif bir teori olduğu eleştirisine sebep olmuş olmasıdır (Savaş, 2007: 43).

Tam Rekabet Piyasası; ideal, aksamayan, kusursuz, bu nedenle de uygulamada pek görülmeyen teorik bir piyasa şeklidir. Ancak bir modeli yargılarken ne kadar gerçekçi olduğuna göre değil de gerçeği anlamada ne kadar yardımcı olduğuna göre değerlendirmek gerekmektedir. Tam Rekabet Piyasa modeli de piyasaların genel davranışını anlamada çok etkili olmaktadır. Her modelde olduğu gibi tam rekabet piyasa modeli de bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar şunlardır (Gökdemir, 14 Mayıs 2018):

- Satıcılar fiyat alıcılardır. Bu varsayımın iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, hiçbir satıcı fiyatları etkileyebilecek kadar büyük ölçeğe sahip değildir. İkincisi, herhangi bir satıcının aldığı kararlar diğer satıcıları etkileyip toplu değişimlere sebep olmaz.
- Satıcılar stratejik davranmamaktadır. Bir satıcı karar alırken diğer satıcıların bu karar karşısında nasıl hareket edeceğini hesaplamaz. Bir diğer deyişle, satıcılar birbirinde bağımsız hareket eder.
- Piyasaya giriş serbesttir. Yeni bir satıcının piyasaya girmesinde yasal veya yasal olmayan bir engel yoktur.
- Alıcılar fiyat alıcıdır. Bir alıcı hangi miktarda satın alırsa alsın fiyatları etkileyemez. Piyasadaki alıcı ve satıcıların tek başlarına fiyatı etkileme gücüne sahip olmamaları tam rekabet piyasasının en temel özelliğidir. Önceden belirlenen fiyatlar, firmalarca kabullenilmek durumundadır.

Bununla birlikte tam rekabet varsayımının gerçek hayatta kullanılabilmesi mümkün değildir. Tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcıların eksiksiz bilgiye sahip oldukları varsayımı mevcuttur. Çünkü birçok mekân ve zaman engeli, bu durumun gerçekleşmesini engellemektedir. Malların tümünün birbiriyle aynı olduğunu savunan homojenlik koşulu da günümüz dünyası ve rekabet koşullarında imkânsız bir varsayım olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam rekabet piyasasının varsayımlarından piyasaya giriş çıkışların serbest olma koşulu özellikle günümüz dünyasında büyük ölçekli firmaların varlığından dolayı imkânsızdır. Rekabet etme gücü yarışında geride kalan küçük ölçekli firmalar piyasadan çıkıp bir daha piyasaya giremedikleri durumu sıkça karşılaştığımız bir olaydır. Alıcı ve satıcıların piyasa fiyatına etki edemeyecek kadar çok sayıda olduğu varsayımına dayanan atomisite varsayımı da hayalî bir varsayım olarak görüldüğü için eleştirilmektedir (Altınöz, 2008: 16).

Piyasa mekanizmasının düzgün bir şekilde işlemesi, alıcıların ve satıcıların aynı (simetrik) bilgiye sahip olmaları halinde mümkündür. Halbuki ekonomilerin geliştiği, mal ve hizmet çeşitlerinin arttığı günümüzde karar birimleri birbirinden farklı (asimetrik) bilgiye sahiptirler. Karar birimlerinin farklı bilgilere sahip olmaları, ekonomik etkinliğin gerçekleşmesini engellemektedir. Devlet, bu şekilde eksik ve farklı bilginin önüne geçebilmek için kalite, sağlık ve güvenlik alanlarında standartlar oluşturup yasal düzenlemeler yapmaktadır (Eren, 2011: 54).

Tam rekabet kavramının iktisatta sistemli bir şekilde kullanılmaya başlanması 1871'den sonra olmuştur. Rekabet kavramı günlük konuşma dilinden aktarılan yarışma–çekişme anlamına sahipken kelimenin bugünkü anlamında kullanılması Adam Smith'in azalan arzın fiyatı nasıl yükselteceğini açıklarken gerçekleşmiştir. Smith, arz azalınca tüketiciler arasında rekabetin hemen başlayacağını çünkü her tüketicinin sınırlı sayıdaki ürün tükenmeden bir an önce almak isteyeceğini ve bu rekabet dolayısıyla fiyatın yükseleceğini söylemiştir. Aynı şekilde arz bollaşınca fiyatın düşeceğini vurgulamıştır. Buradaki rekabet sözcüğünün bir yarıştaki çekişme anlamında kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu anlamda rekabet yeni ortaya çıkan bir duruma tepki gösterme süreci ve yeni denge durumuna ulaşma yöntemi olarak adlandırılabilir. Smith'den sonra iktisatçılar rekabet ve tam rekabet kavramlarını geliştirmeye ve ona analitik bir nitelik kazandırmaya çalışmışlardır. Bu konudaki ilk girişim matematiksel iktisatçılardan gelmiştir. Smith'in sistematik olmasa da gerçek

dünyayı anlamaya yönelik çabaları matematiksel formülasyonların içine girince tamamen hayali kavrama dönüşmüş ve gerçek dünyadan kopmuştur. Matematiği iktisada ilk uygulayanlardan Cournot kitabında kar maksimizasyonu problemini ele aldığında toplam gelir üretim miktarına bağlı olarak nasıl değişir? sorusunun cevabını tam rekabetin var olduğunu kabul ederek ve dolayısıyla fiyatın sabit kalacağını öne sürerek vermiştir. Modern terminolojide bu firma talep eğrisinin miktar eksenine paralel olacağı anlamına gelmektedir. Cournot bu durumun gerçek dünyaya uyacağı konusunda ısrarlı davranmıştır. Tam rekabet kavramına katkıda bulunan başka iktisatçı Stanley Jevons'dur. O rekabetçi bir ortam için bilginin gerekliliği üzerinde durmuştur. Tam rekabet konusunda son sözü neoklasik iktisadın kurucusu sayılan Alfred Marshall söylemiştir. O ilk başlarda Smith'in yolunu izlemiş ardından ise Cournot'un yaklaşımını benimseyerek firma için talep eğrisinin miktar eksenine paralel olacağını vurgulamıştır (Savaş, 2007: 46-47).

Tam rekabet kavramı bugünkü tanımını Frank Knight'a borçludur. "Risk, Belirsizlik ve Kâr" adlı kitabında tam rekbet piyasasının sahip olması gereken nitelikleri belirlemiştir. Böylece günümüzün tam rekabet koşulları belirlenmiştir. Bu koşulların gerçek dünyada eş zamanlı olarak hepsinin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu yüzden, tam rekabet varsayımı gerçek dünya ile ilgisi olmayan bir varsayım olarak adlandırılır (Savaş, 2007: 48). Bir piyasanın tam rekabet piyasası olabilmesi için dört koşul veya özelliğe sahip olması gerekir. Tam rekabet piyasasının eleştiri alan bu özellikleri şu şekildedir:

2.4.1. Tam Bilgilenme (Açıklık) Koşulu

Piyasada alıcı, satıcı ve üretim faktörü sahiplerinin kar ve fayda maksimizasyonu hedefine ulaşabilmeleri için üretilen malların kalitesi, miktarı, fiyat ve maliyeti gibi konularda tam bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu koşula göre şeffaflık söz konusudur. Eğer bir endüstride hiçbir firma mallarının satış fiyatını etkileyemiyorsa, alıcıların ürün hakkında tam bilgiye sahip olduğunu varsayılır (Gökdemir, 14 Mayıs 2018).

Alıcı ve satıcıların piyasadaki fiyatlar ve miktarlar ile ilgili tam bilgiye sahip olmaları tam rekabet piyasası için en temel şarttır. Alıcı ve satıcıların piyasadaki tüm fiyatları bildiği ve giriş çıkışlardan haberdar olduğunu savunan bu koşula göre; çeşitli

zaman ve mekân engelleri sebebiyle, özellikle mal piyasalarında uygulanması çok zor olan koşullardan biridir.

Alıcı ve satıcıların her biri piyasa ile ilgili her bilgiye her an sahiptir. Aynı malın bir başka satıcıda daha ucuz olduğunu bilmeyen bir alıcı pahalı malı satın alır, piyasada aynı malın tek fiyattan satılması gerçekleşmez. Kendisine daha yüksek ücret ödeyecek bir iş yerinin varlığını bilmeyen bir işçi düşük ücreti kabul edebilir. Üreticilerin ürünlerinin maliyetini tam olarak bildikleri varsayılır. Tam bilgi varsayımı bu kadarla da kalmaz. Üretici ve tüketicilerin veya alıcı ve satıcıların sadece bugün hakkında değil gelecek hakkında da bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Özellikle bu varsayımın tam rekabet kavramına çok büyük bir sınırlama getirmiş olduğu söylenebilir. Ama iktisat teorisinin çok büyük bölümünde, açıkça belirtilmemiş olsa dahi, bu varsayım mevcuttur. Tam rekabet kavramı terimin günlük dildeki yorumuna uymamaktadır. Günlük dilde tam rekabet, genellikle, birbirleri ile, piyasa payı için, kıyasıya boğuşan firmaların durumunu akla getirmektedir. Reklamı ve mücadeleyi hatırlatır. Oysa iktisat teorisinin tam rekabetinde firmalar arasında boğuşma yoktur, reklama yer ve ihtiyaç yoktur (Türkay, 1986: 158).

2.4.2. Mobilite Koşulu

Bu özellik alıcıların, satıcıların malların ve üretim faktörlerinin herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmadan ve ek maliyete katlanmadan hareket serbestliğine sahip olmaları ve istedikleri endüstriye giriş çıkış serbestliği anlamını ifade etmektedir. Alıcı ve satıcıların amaçlarına ulaşmak için piyasalar arasındaki hareketlilikleri, bir malın fiyatının tüm piyasalarda eşitlenmesine yol açmaktadır. Ayrıca bu özellik uzun dönemde firmaların aşırı kar yerine normal kar elde etmelerine sebep olmaktadır (Gökdemir, 14 Mayıs 2018).

Alıcı, satıcı ve üretim faktörlerinin tam serbestiye sahip olmalarına dayanan mobilite koşulu; gerçek ekonomik hayatta oluşan birtakım nedenlerle aksayabilmektedir. Bu da piyasada beklenenden daha az firma bulunmasına yol açmaktadır. Çünkü büyük ölçekli firmaların içerisinde kendilerine yer bulamayan küçük firmalar piyasadan çekilmekte ve tekrar girmeye cesaret edememektedirler (Atik, 2009: 6-7).

2.4.3. Atomisite (Çokluk) Koşulu

Piyasada alıcı ve satıcı sayısının fiyatları etkileyemeyecek kadar çok sayıda olmasıdır. Bir firmanın arz ettiği mal, piyasadaki toplam arzın küçük bir bölümünü oluşturduğu için firmanın arzında değişiklik yapması piyasada toplam arz üzerinde ve dolayısıyla fiyatta bir değişikliğe yol açmayacaktır. Aynı mantıkla bir tüketicinin talebi de toplam talep içinde küçük bir paya sahip olduğundan bireysel talepteki değişiklik toplam talebi ve fiyatı etkilemeyecektir. Bu özellikten anlaşılmaktadır ki fiyat piyasa arz ve talebi tarafından belirlenmekte ve oluşan bu denge fiyat dönem boyunca tüm alıcı ve satıcılar için veri kabul edilmektedir (Gökdemir, 2018: 49).

Atomisite koşulunun varlığı, mobilite koşuluna bağlıdır. Mobilite koşulu aksarsa yani piyasaya girişte engeller varsa, piyasadaki firma sayısı n taneden daha az olacağı için, firmaların sayısı tek başlarına piyasa fiyatını etkileyebilecek kadar azalacağından, atomisite koşulu da aksayacaktır.

Tek tek bireylerden oluştuğu düşünülen toplum kurgulaması ya da farklı bir ifadeyle atomisite koşulu; fizikçinin atomu, biyoloğun genleri temel öğe olarak kabul etmesi gibi, ekonominin de bireyleri temel birim olarak kabul etmesi anlamını taşır. Toplumda bireyler mevcut olduğu kadar, sınıflar, politik gruplar, dini ögeler ve etnik gruplar da mevcuttur. Birey neoklasik iktisadın varsaydığı gibi tek tip bir yapıdan (rasyonel birey) oluşmamakta, aksine değer yargıları, cinsiyeti, yaşı, politik görüşü, ait olduğu sınıf, etnik kimliği ve inançları onu toplumsal bir varlığa dönüştürmektedir. Bu çoğulcu yapı ihmal edilerek, özgür ve eşit sayılan rasyonel birey neo-klasik iktisada konu edilmiştir (Atik, 2009: 6-7).

2.4.4. Homojenlik Koşulu

Bir endüstrideki tüm firmaların üretmiş olduğu mallar kalite ve nitelik yönünden aynıdır bir başka deyişle türdeştir. Malların homojen olması nedeniyle tüketiciler firma tercihinde kayıtsız kalmaktadırlar. Homojenlik özelliğinin kaybedilmemesi için de tam rekabet piyasasında reklamın olmaması gerekmektedir. Tam rekabet piyasasında değişik satıcıların satışa çıkardıkları mallar arasında bir fark yoktur. Alıcıların gözünde her firmanın sattığı mal aynıdır. Hatta firmalar arasında da bir fark yoktur. Her bakımdan birbirinin aynı olan malları sattıkları halde alıcı, firmalar arasında bir tercih yapıyorsa malların homojen olduğu söylenememektedir (Türkay, 1986: 157).

Alıcı, satıcı ve alışverişe konu olan malların birbirinin aynısı olmasını ifade eden yani her firmanın tek tip ürün üretip sattığı homojenlik koşulu ise; psikolojik ve mekânsal nedenlerle olduğu gibi, pazar payını artırmayı hedefleyen firmaların reklam yapması ve mal farklılaştırmasına gitmesi nedeni ile de uygulamada yer bulamamıştır. Tam rekabet piyasasında bu şartların tam ve devamlı olarak işlemesi hemen hemen imkânsızdır. Bu nedenle tam rekabet piyasaları; pek gerçekte karşılaşılmayan, varsayımsal, ideal ve model piyasalardır (Ekodialog, 12 Mayıs 2018).

Piyasa sürecini belirleyen aktif güç tüketiciler ve üreticiler değil, kar peşinde koşan girişimcilerin spekülatif, geleceğin belirsiz koşullarına ilişkin almış oldukları kararlarıdır. Girişimcilik ise rekabetten ayrılamamakta birbirinin tamamlayıcısı bu iki kavram piyasanın lokomotifi konumundadır. Girişimcilik faaliyeti piyasanın dengesizliğinin bir ürünü olduğu için piyasa dengede olduğunda bu faaliyete gerek kalmamaktadır. Bu nedenle neoklasik tam rekabet piyasası analizi, hem tam bilgiye sahip olmanın imkânsız oluşu hem de nihai ve statik bir durumu tanımlayan tam rekabet varsayımlarının sağlanması halinde rekabetin zaten olmayacağı sebebiyle Avusturya ekolünden olan Hayek tarafından eleştirilmiştir (Toprak, Tok, 2013: 47).

Tam rekabet ana akım iktisadın diğer birçok varsayımı gibi hayali bir kavram olup gerçek dünyanın analizinde kullanılması söz konusu olamaz. Ancak bazı iktisatçıların vurguladıkları gibi ideal bir durumun koşullarının ne olması araştırıldığında tam rekabet koşulları örnek oluşturabilir. Üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise tam rekabet varsayımının görünmez el kavramı ile ilişkisidir. Kişisel çıkarı peşinde koşan birey toplum için yararlı işler yapması ancak tam rekabet koşullarının geçerli olursa mümkün gözükmektedir (Savaş, 2007: 55-57).

2.5. NEOKLASİK RASYONALİZM VE SÜBJEKTİVİZM VARSAYIMININ ELEŞTİRİSİ

2.5.1. Rasyonalite ve Neoklasik Kuram

Geleneksel iktisat teorisinin temel varsayımlarından biri bireyin davranışlarında akıl kurallarına uyduğu yani akılcı (rasyonel) davrandığı varsayımıdır. 1970'li yıllara kadar rasyonellik kavramı sadece neoklasik fiyat teorisinin temel varsayımlarından biri iken daha sonra makro iktisadın da önem taşıyan bir varsayımı halini almıştır (Savaş, 2007: 29).

Genel konuşma dilinde rasyonalite iyi sebeplerle ve mümkün olduğu kadar çok bilgiyle hareket etmek ya da daha resmi terimlerle, iyi belirlenmiş sonuçlara erişebilmek için uygun araçları tutarlı bir şekilde uygulamak anlamında kullanılmaktadır. Fakat iktisatçının "rasyonalite" ölçütü sıradan insanın bu terimi anladığından farklıdır. Onun için rasyonalite tam ve geçişli bir tercih sıralamasına uygun bir biçimde, mükemmel ve bedelsiz edinilen bilgiye bağlı olarak seçmek demektir, gelecekteki sonuçlar hakkında bir belirsizlik olması durumunda rasyonalite beklenilen faydanın diğer bir ifadeyle bir sonucun sağlayacağı faydanın onun gerçekleşme olasılığıyla çarpımının maksimum seviyeye yükseltilmesi demektir (Blaug, 2009: 255).

Bir yazar rasyonellik kavramının altmış tane değişik tanımı olduğunu öne sürmüşse de bütün bu tanımları amacımız yönünden iki gruba ayırmamız mümkündür. Birinci gruptakiler günlük konuşma dilindeki anlamlarıdır. Buna göre rasyonellik akla uygun saçma ve mantığa aykırı olmayan aşırıya kaçmayan zeki ve makul olan davranışları anlatmaktadır. Ayrıca belli bir amaca ulaşmak için en uygun aracın seçilmesi biçimindeki bir davranış rasyonel davranış olarak nitelendirilebilir. Knight rasyonelliğin ikinci türde olan tanımını şu şekilde yapmıştır: "Toplum üyelerinin tam bir rasyonellik ile davrandıkları varsayımı altında kişilerin bir melek olup iyiyi kötüden ayırdıklarını kastetmiyoruz. Bu varsayım günlük insan davranışları ile ilgili olup bireylerin ne istediklerini bilen ona akıllıca ulaşmaya çalışan ve bu davranışlarının ne gibi sonuçlar doğuracağını bilen ve bu sonuca göre karar veren bireyler" olduğunu açıklamıştır (Savaş, 2007: 29).

Sağduyu kavramı (raison) ve akılcılığın (rasyonalite) kökenini tek sözcükte rasyo (ratio) da bulmamız mümkündür. "Ratio" Ciceron'dan beri Yunanca'daki "Logos" ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Etimolojik kökenindeki anlamı hesap iken antik felsefede uyumlu söylem, evrensel geçerlilik olarak kullanılmıştır ve böylece belli bir tarihsel süreç sonunda sağduyuya ulaşıldığında kavram sadece hesaplama yetisini yansıtıyor olmaktan uzaklaşmıştır. Gerçeğe ulaşmanın kendini kavramanın diğer bir deyişle herkesteki ortak paydaya ulaşabilmenin yöntemi olarak kullanılmıştır. Rasyonellik kavramı iktisadi rasyonaliteye gidiş sürecinde zamanla sağduyulu olma anlamından uzaklaşıp bireyin fayda ve maddi çıkarlarını düşünme ile ön plana çıkmasına, özdeşleşmesine sebep olmuştur. Neoklasik dünyada artık birey, salt klasik dünyadaki gibi çıkarlarını veya zenginliğini maksimize eden değil,

kuramın rasyonalite anlayışı gereği önüne çıkan fırsatları hesaplayan sıraya koyan, irdeleyen ve aralarında tatminini en çoğa çıkaracak olanı seçen kişidir. Rasyonel birey veya homo economicus bu tatminini içinde bulunduğu şartları da hesaba katarak hareket etmektedir. Rasyonalite nihayet neoklasik aşama ile salt hesaba indirgenme aşamasındadır (Sarfati, 2005: 109-110).

Klasik iktisatçılar, her ne kadar genel rasyonalist çizginin içindeyseler de, disiplin henüz sınırları belirgin bir tarzda şekillenmediğinden, moral ilgiler etrafında da dolanmışlardır. Öte yandan iktisadi analiz tarzları büyük ölçüde üretim, bölüşüm ve büyüme üzerine odaklandığından, işin içine kaçınılmaz olarak diğer sosyal faktörler girmiştir. Özellikle değer teorisinin emek-değere dayanması ve bundan kalkan Marxist itiraz, ki genel rasyonalist çizginin içindedir, iktisadın neoklasik teoride asıl formunu bulacak olan araçsal rasyonaliteye varmasını engellemiştir (Yılmaz, 2009: 63-101).

İktisatçının rasyonalite anlamı göreceli olarak 1930'larda gelen yakın bir yenilik olmakla beraber geçmişe 1870'lerdeki marjinal devrime kadar uzanmaktadır. Klasik iktisatçılar için rasyonalite çoğu aza tercih etmek, en yüksek getiri oranını seçmek birim maliyetleri minumum düzeye indirmek ve her şeyden önemlisi kişinin başkalarının refahına bakmaksızın kendi çıkarının peşinde koşmak demekti. Marjinal kuramının kullanılması ile beraber ve özellikle fayda kuramının Hicks- Allen ordinalist yorumunun kullanılmasıyla kendi çıkarının peşinde koşma tanımı yerini kesinlik ve tam bilgi koşulunda tutarlı tercih sıralamasının maksimizasyonuna bırakmıştır (Blaug, 2009: 255).

Jevons ve Walras ile birlikte 1870'lerdeki çalışmaları ile marjinalist kopuş olarak da adlandırılan neoklasik kuramın önde gelen iktisatçılarından Menger'in bireyci metodolojisi ahlak, sosyoloji ve tarih ile ekonomi arasındaki ilişkiyi koparmıştır. O klasikçileri ciddi bir şekilde eleştirip iktisat bilimini geliştirememekle suçlamıştır. Mengerle birlikte birey artık ekonominin merkezindedir. Neoklasik iktisadın özü değişmiştir. Birey yalnızdır ve iktisat bilimi bireyi ihtiyaç objesi olarak incelemektedir (Sarfati, 2005: 118).

2.5.1.1. Rasyonelleşme Süreci ve Birey

Rasyonel kelimesinin birçok farklı biçimde kullanımından dolayı rasyonalite tartışmalarının karşımıza çıkması kaçınılmazdır. Ekonomistler oldukça rasyonel ve teknik anlamda "rasyonalite" tanımını kullanırlarken, sıradan bir dilde rasyonel olmak, iyi tanımlanmış bir sonun elde edilmesi için tutarlı olarak hareket etmek demektir. "Rasyonalite" kavramı aynı zamanda gerçek dünyaya karşı makul olana yönelimi ve bir kişinin eylemlerini anlayabilecekleri uygun bir şekilde başkalarına açıklayabilme yeteneğini de içerir (Foley, 2004: 331).

Rasyonellik kavramının iktisat teorisinde çok özel ve belirli bir anlamı vardır. Bu kavram genel iktisat teorisinin diğer birçok temel varsayımları denge- rekabet ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Becker bu tanımı şu şekilde yapmıştır: "Rasyonel davranış tanımı, fayda veya kâr fonksiyonu gibi düzgün biçimde tanımlanmış bir fonksiyonun tutarlı şekilde maksimize edilmesidir". Daha teknik bir düzeyde rasyonel davranış, tutarlı davranış olarak tanımlanır ve bu davranışın da istikrarlı olması beklenir. Davranışın istikrarlı olması kişi tercihlerinin belli koşullar devam ettiği sürece değişmeden kalmasını gerektirmektedir. Rasyonellik kavramının bu tanımına uzun bir tarihsel süreç sonunda ulaşılabilmiştir. İktisat teorisinin tarihsel gelişimi içerisinde rasyonellik kavramı değişik şekillerde algılanmıştır. Smith ve Ricardo gibi klasik iktisatçılar rasyonalite kavramını sınırlı olarak kullanmışlardır. Bu genellikle çok olanın az olana tercih edilmesi şeklinde olmuştur (Savaş, 2007: 29-30).

İktisat teorisindeki rasyonellik varsayımı, birçok matematiksel hesaplamaya imkân verdiği için ana akım iktisat teorisinin yapı taşı olarak görülmektedir. Davranışlarda mekaniklik gerektiren bu varsayım beraberinde bireyci metodoloji ve evrenselliğin ön koşulunu da sağlamaktadır. Buradaki evrensellik ise sadece rasyonellikle mümkün olmaktadır. Her koşulda rasyonel davranan homoeconomicus ile birlikte, bireylerin fayda ve maksimizasyon davranışlarını açıklamak çok daha kolay hale gelmiştir. Ayrıca sosyal meselelerden uzak durmak için gerekli olan perde de çekilmiş olmaktadır. Çünkü bireyin yapmış olduğu her davranışı onun "rasyonel" tercihinden kaynaklıdır. Bu bağlamda aslında sosyal analize dâhil edilmesi gereken ahlak, teori dışına itilmiştir. Özetle; Neo-klasik teori karmaşık olan bireylerin davranışlarını açıklayabilmek için, tüm bireylerin rasyonel olduğu gibi dar bir

varsayımla hareket edip büyük iktisadi yapılara açıklamalar bulmaya çalışmaktadır (Erdölek, 2012: 5-6).

Klasik teoride tüketicilerle alakalı bir rasyonalite varsayımı yoktur. John Stuart Mill'den önce hiçbir klasik iktisatçı talebin fiyata bağlı olduğundan bile söz etmemiştir. Ne kadar Cournot bu ilişkiden bahsetse de ikisi de herhangi bir mala olan talebin diğer bütün malların fiyatına bağlı olduğuna dikkat etmemiştir. Bu sorun Marjinalizmin öncüleri Gossen, Jevons, Walras ve Menger tarafından çözüme kavuşturulmuştur (Savaş, 2007: 30).

Neoklasik dünyada birey ve toplum konseptlerinde değişen algılama iktisadi analizin her düzeyinde klasik iktisattan ciddi anlamda farklılaşması şeklinde kendini gösterecektir. İhtiyaç hareket noktası olarak alınıp analizlerine öncelikle ihtiyaç kavramından başlamaktadır. Birey, ihtiyaç ve fayda merkezli yaklaşım, bir yandan klasiklerin rasyonalite veya homoeconomicus yaklaşımlarını değiştirmektedir, diğer yandan da emek değer teorisinde dönüşüme neden olmakta ayrıca değerin tüm bireylerde ortak bulunan ama değişik yoğunluktaki niteliklerinden oluştuğunu göstermişdir. Rasyonalizm neoklasik iktisatla olgunlaşmıştır (Sarfati, 2005: 119).

2.5.1.2. Bireyselcilik

Bireycilik, sosyal grupların ve kollektivitelerin değil bireylerin merkezi önemine inanan doktrinin genel adıdır. Bu varsayıma göre bireylerin çıkarlarının ahlaki bakımdan kollektivitelerin çıkarlarından daha üstün olduğu inanışı hakimdir. Birey teorik olarak toplumdan önce varlığını kazandığı için bireyin hakları da toplumdan önce vardır (Altıntaş, 2012: 34).

Bütüncül toplum tasarımının yani bireyin davranışlarının onun ait olduğu tarihsel toplumsal konum tarafından belirlenmesi fikrinin karşısına yöntemsel bireycilik çıkmıştır. Bu varsayıma göre toplumdaki tüm davranışlar mümkün olduğu kadar bireyden itibaren açıklanmalıdır. Birey tanımı gereği öznelliğin dünyasıdır. Yöntemsel bireyciliğe uygun olarak insanların amaçlarının bütünüyle onlara özgü olduğu kabul edilmektedir. İşte faydacılık kuramı burada devreye girmektedir. İktisatçılar kişisel çıkar dürtüsünü temel davranış ilkesi olarak kabul etmektedirler. Daha sonra ise çıkarlarını maksimize eden insanı tanımlarlar. Bu kavram işlevini fayda – değer kavramı içinde gösterecektir (İnsel, 2012: 65-68).

Bireycilik felsefesi toplum hayatının bütün alanlarında etkili olmuştur. Ekonomik alanda ise burjuvazinin ve kapitalizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Fizyokratların bırakınız yapsınlar görüşü bireyi ekonomik anlamda öne çıkaran bir görüştür. Adam Smith'e göre birey kendi çıkarını geliştirmekle toplumsal çıkarı da sağlamış olmaktaydı. Ricardo bireyciliği yücelterek serbest rekabet ortamında bireyler arasındaki rekabet verimliliğin ve gelişmenin şartı olarak görülmüştür. Böylece bireyin serbest pazarda kendini ortaya koyacağı savunulmuştur. Ekonomide bireycilik iktisadi liberalizmle birleşerek devletçiliğe ve merkezi planlamaya karşı durmuştur (Filozof, 10 Temmuz 2018).

Mill'e göre birey kendi benzersiz kapasitesini geliştiremediği ve doğasını gerçekleştiremediği müddetçe mutluluğa erişemez. Bir kişinin kendi kendini geliştirmesi ile elde edeceği şey "bireysellik"tir. Bu, Mill'e göre mutlu bir yaşam için vazgeçilmez niteliktedir: "Kendi bireyselliğinin gelişmesi oranında, her birey kendisi için ve böylece başkaları için daha değerli hale gelir. Kendi varoluşu hakkında daha büyük boyutta bir yaşamsal doygunluk söz konusudur ve birimlerde daha fazla yaşam olduğunda onların bir araya gelmesiyle oluşan kitlede de daha fazla yaşam olacaktır" (Mill, 1978: 60). Kişi, kendi içsel sesini, arzularını ve anlayışını dinlediğinde bireyselliğini kazanmaktadır. Eğer bir kişi içinde yaşadığı toplumun geleneklerini basitçe kabul ederek kendi yaşamını belirlerse, bu durumda onun bireyselliğe sahip olmasından söz edilememektedir (Açıkders, 26 Temmuz 2018).

Bireycilik neoklasik iktisadın en önemli varsayımlarından biridir. Ona göre iktisadi analize bireyin davranışları ile başlanır. Aslında tek başına ele alındığında doğru kabul edilebilecek bu yaklaşım bireyin seçim yapma aşamasında etkili olan diğer etkenler göz ardı edilince geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü insanın verdiği kararlarda içinde bulunduğu toplum onu etkilemektedir. Egemen öğretinin bu bireyciliği bireyi toplumdan uzaklaştırıp soyutlamaktadır. Toplumsal kurumlar, sosyo- ekonomik gruplar ve toplumsal baskıların birey üzerindeki etkileri göz ardı edilmektedir (Dudu, 2014: 29).

Öznelcilik kavramı, bir felsefi bakış açısı olarak değişik alanlarda kullanılmaktadır. Genel manada özneyi her şeyin ölçüsü yapma olarak tanımlanırken, ekonomik anlamda, bireye ve onun egolarına, diğer bir ifade ile kişiselliğine vurgu yapmak amacıyla incelemenin merkezine bireyin konulması şeklinde tanımlanabilir. Sübjektivizm iktisadi anlamda bireye ve onun egolarına önem atfetmek suretiyle

incelemenin merkezine bireyi konuşlandırmaktadır. Bu sayede bir yandan klasik iktisadın genelleşememe handikabı giderilirken bir yandan da analiz objesini küçültmek suretiyle iktisadı bilimselleştirmek istenmiştir (İktisadianaliz, 28 Mayıs 2018).

Bu anlayış neoklasik iktisat kuramının temsil ettiği ideolojiyi savunma açısından uygun bir zemin yaratmaktadır. Bireycilik varsayımıyla yukarıda saydığımız sınıflar kuramdan uzak tutulmaktadır. Ancak günümüz dünyasında bireyin karar verme sürecinde benci davrandığı diğer unsurları görmezden geldiği varsayımını savunmak pek de mümkün değildir. Markette bir yiyecek alırken bile bireysel tercihlerimizden ziyade o ürünün reklamı, kalitesi gibi diğer unsurları da göz önünde bulundurmamız gerekebilmektedir. Neoklasik iktisat ise bunları dışarıda tutmaktadır.

Bireyselcilik, Neoklasik iktisatta göze çarpan çelişkilerin başında yer alır. Bireysel rasyonellik, bireyin ve toplumun refah kaynağıdır. Emeğin karşılığı tam olarak ücrettir ve her birey hak ettiği ücreti almaktadır. Piyasa ekonomisi olmazsa olmaz sistemdir ve bu piyasaya yapılacak herhangi bir müdahale, toplumsal zarara yol açmaktadır. Neoklasik iktisat öğretisinde eksiksiz biçimde çalışan bir ekonomi modeli mevcuttur. Batılı ülkelerin iktisatçıları ve akademisyenleri, yazdıkları ekonomi kitaplarında neo klasik yanlı bir tutum sergilemektedirler. İktisat öğrenen kitlelere serbest piyasa ideolojisini dikte etmekte ve sistemin eleştirilmesini engellemektedir. Bu durum iktisadın nesnel bir bilim olmadığı ve ideolojik amaçlara hizmet ettiği yönündeki tezini doğrulamaktadır (Altınöz, 2008: 15).

2.5.2. Neoklasik Rasyonalizmin Eleştirisi

Rasyonellik ilkesi iktisatçıyı gerçek dünyadan koparan bir varsayım olarak görülmektedir. Gerçekçi olmadığı için iktisat teorisinin farklı yönlere sürüklenmesine sebep olmuştur. Fayda ve kâr maksimizasyonu, model yapımını gerektirmiş model yapımı da soyutlamayı beraberinde getirmiştir (Savaş, 2007: 42).

Rasyonalite kavramı neoklasik iktisat teorisinin özellikle de 1950li yıllar sonrası hakimiyetini tesis eden neo-Walrascı teorinin en önde gelen kavramıdır. İktisatçıların rasyonaliteye yükledikleri anlam, seçim kavramına odaklanma arttıktan sonra iktisadi analizin kendisinin en ayırıcı vasfı haline gelmiştir. Bu haliyle iktisat diğer sosyal bilimlerden oldukça farklı bir yerde durmaktadır (Yılmaz, 2009: 163).

Rasyonalizm bilginin kaynağının akıl olduğunu doğru bilginin ancak akıl ve düşünce ile mümkün olduğunu savunan bir felsefi yaklaşımdır. Neoklasik öğretinin en önemli sorunlu varsayımlarından biri olarak görülmüştür. Çünkü iktisatçılar tıpkı fizik kanunları gibi her zaman her yerde geçerli olacak kurallar peşindedirler. Böyle bir kural bulunduğu takdirde iktisadi olayların çözümü daha kolaylaşmış olacaktır. Birey tercihlerini yaparken rasyonel davranan yani kazancını maksimum kayıplarını da minimum yapan hesapçı bir varlık olduğu için rasyonel tercihler yapmaktadır. Fakat unuttukları bir şey vardır. Günümüzde bireyin tek davranış biçiminin rasyonellik olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Rasyonel davranış, yalnızca herkesin rasyonel davrandığı bir ekonomide zorunluluktur. Bu anlamıyla evrensel bir karakteri olduğu söylenemez. Rasyonellik kavramı kapitalist ilişkileri tek yönlü olarak incelemektedir. Kıt kaynaklarla karşı karşıya olan rasyonel bireylerin kurumsal ilişkileri kuracağını öngörmektedir. Fakat olaylara bu şekilde bakmak, aslında rasyonel bireyi bu modern toplumun ve kurumların oluşturduğu gerçeğini göz ardı etmektir. Rasyonellik varsayımının tüm eksiklikleri buradan yola çıkılarak açıklanabilmektedir. Burada teori, modern kapitalist toplumun yapısını insana kabul ettirme amacını taşımaktadır. Ayrıca rasyonellik kesin kararlar gerektirmektedir. Oysaki gerçek hayatta bireyler karar verirken çok zorlanır, asla emin olamazlar. Her zaman belirli bir risk faktörünün olduğunu düşünmektedirler. Ama neoklasik iktisatçılar bu belirsizlikleri basit birer risk olarak görmektedirler. Onlar belirsizlik ile risk kavramlarını aynı şey olarak düşünmektedirler. Hâlbuki bu ikisi çok farklı kavramlardır (Dowletow, 2008: 93-97).

Bireyin kendi çıkarını önde tutması yaşamın her türlü alanında görülen bir davranıştır. Bu nedenle birey davranışı ile ilgili analizlerde kişisel çıkar dürtüsüne önemli bir yer ayırmak gerçekçi bir davranıştır. Fakat kişisel çıkar ile rasyonel davranışı bir ve aynı kavram olarak ele almak yanlıştır. Aksine kişisel davranış dürtüsü ile yapılan bir sürü hareket, alınan birçok karar rasyonel olmayabilir. Bu durum psikolojik analizlerle de tespit edilmiş olup bireyin çoğu defa rasyonel davranmayıp davranışlarını birçok dışsal etkene göre ayarladıkları ortaya konulmuştur. Bütün bu nedenlerle, rasyonellik ilkesini iktisatçının varsayımları arasından çıkarmak, hem iktisatı daha gerçekçi kılmak hem de gerçek dünya sorunlarının çözümüne yardımcı olabilecek bir sosyal bilim haline getirmek için gerekli gözükmektedir (Savaş, 2007: 42).

2.6. NEOKLASİK İKTİSAT BÖLÜŞÜM ELEŞTİRİSİ

Ana akım iktisatçılara göre, gelir dağılımı çok sade bir örnek alınarak açıklanabilir. Onlara göre, belli üretim mallarına ve hizmet sunma imkânlarına sahip her kişi belirli bir dönem içinde ürettiği mal ve hizmetleri ortak olan toplam üretime katmaktadır. Herkes getirmiş olduğu mal ve hizmetler karşılığında ve ölçüsünde istediği, gereksinim duyduğu mal ve hizmetleri buradan sağlamaktadır. Herkes toplam üretime, hâsılaya katkısı ölçüsünde bir pay sahibi olacaktır. Belirtmek gerekir ki kapitalist sistem içinde üretim malları genel olarak özel kişilerin mülkiyetindedir. Şu halde, yukarda ulusal fon diye adlandırılan toplam üretim, hâsıla, kişilerin çalışmalarının yarattıkları değerlerden, üretim araçlarına malik olanların üretici çalışmalarının sonuçlarından oluşmaktadır. İşte, her kişi bu toplam üretimin doğmasına katkısı ölçüsünde bir pay, hisse almaktadır. Böyle olunca, daha çok pay alabilmek için kişi daha çok çalışmak, daha etkili olmak gereksinimini duyar. Kapitalist sistemin bu dağılım ve bölüşüm ilkesi kişiyi böyle olmaya mecbur eden bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır (Dowletow, 2008: 130).

Şöyle açıklamamızda mümkündür. Neo-klasik iktisatçılar her üretim girdisinin ürüne yaptığı katkıya eşit getiri sağladığını, bunun hakça bir paylaşım olduğunu, belirli varsayımlar altında toplam ürünün bütün girdiler arasında paylaşıldığını, geriye hiçbir artık kalmadığını gösteren bölüşüm kuramını kurmaya çalışmışlardır. Klasik ekoldeki emek değer burada yerini fayda değere bırakmıştır. Onlara göre piyasa mekanizması hem kaynak dağılımı hem de bölüşüm açısından en etkin mekanizmaya sahiptir. Neo-klasik bölüşüm kuramı, faktör gelirlerini birbirlerinden ve net çıktının değerinden bağımsız olarak, bir arada belirleyebilen tek bölüşüm kuramı olma iddiasındadır (Eren, 2011: 56).

Neo-klasik iktisatçılar bölüşüm olgusunu sadece faktör fiyatlarının belirlenmesi olarak görmekte, bireyler arasındaki gelir bölüşümünü etkileyen unsurları bir kenara bırakmaktadır. Bölüşüm sorununa bireysel açıdan bakıldığı zaman sorunun önemli bir unsuru, faktör dağılımı ve mülkiyet ilişkileri Neo-klasik yaklaşımın inceleme alanı dışında kalmaktadır. Bu nedenle bireysel gelir dağılımına yeterli bir çözüm getirilememektedir. Hem üretim olarak alınması ve hareket noktası olarak üretim faktörlerinin göz önünde bulundurulması anlamlı bir sınıfsal gelir dağılımı çözümlemesinin ortaya konulamamasına engel olmuştur. Bölüşüm sorunu üretim faktörlerinin fiyatlandırılması olarak ortaya çıktığı için neoklasiklerde fiyattan

bağımsız bir bölüşüm olgusu oluşturulamamıştır. Neo-klasik ekolde sınıf tahliline yer verilmediğinden sınıflar arası bölüşüm ihmal edilmiştir. Bu bağlamda sınıfların üretimden aldıkları payların kökenini açıklamada Neo-klasik iktisat düzenli ve toplu bir sistem yaratmayı başaramamış, bölüşüm sorununu marjinal verimlilik ile de çözüme ulaştıramamıştır (Eren, 2011: 56).

2.6.1. Emek-Zaman Kavramının Yerini Fayda Kavramının Alması

Neoklasik teoride fayda ön plana çıkmış, değerin belirleyicisi olarak da emek-zaman yerini sübjektif değere bırakmıştır. Oysaki Kahneman'ın ve konu ile ilgilenen bazı iktisatçı ve psikologların deneyimlenen faydanın ölçülebilir olduğuna dair yaptıkları deneylerde "deneyimlenen faydanın" ölçülebilirliğini ispatlamışlardır. İnsanların mutluluğunun ölçümünde de "anımsanan faydanın" önemli olduğu ön plana çıkartılmıştır. Daniel Kahneman, fayda kavramı yerine artık neoklasik iktisadın ölçülebilir bir kavram olarak görmediği mutluluk kavramını dahil etmiştir. O'na göre fayda ölçülebilmektedir. Kahneman, deneyimlenen faydaya göre mi yoksa anımsanan faydaya göre mi mutlu olduğumuzu birbirinden ayırt etmek gerektiğini ve bunun ölçülebilir olduğunu ifade etmiştir (Kahneman, 1999: 112, Aktaran: Altınöz).

Deneyim faydası elde edilen kalitenin zevksel biçimi şeklinde karşımıza çıkar. Temel yapısı anlık fayda üzerinedir. Deneyimlenen fayda psikolojik olaylardan veya kişisel deneyimlerin ön raporundan oluşmaktadır. Anımsanan fayda, hafızaya dayalı bir yaklaşım kullanılarak ölçülen geçmiş deneyimlerin dünden bugüne bir değerlendirmesini içeren bir fayda biçimidir. Deneyimlenen faydanın anımsayan temelli geçmişe ait yaşamın bölümlerinin değerlendirilmesi olarak adlandırılmaktadır (Kamilçelebi, 2012: 59).

2.6.2. Sermayenin Ölçülmesi Problemi

Neoklasik iktisatçılar üretim sonucu elde edilen ürün miktarının, üretimin üç faktörünün bir fonksiyonu olduğunu düşünmektedirler. Sermaye, işgücü ve üretim fonksiyonu. Burada sermaye ve emek girdi olarak kabul edilmektedir. Üretim fonksiyonu da üretimde kullanılan teknolojiyi yansıtmaktadır ve belirli bir seviyede ürün elde edebilmek için kullanılması gereken girdi miktarını belirlemektedir (Dudu, 2014: 34).

Neoklasik iktisatçılara göre şu üretim fonksiyonu evrenseldir. Girdi miktarı arttıkça elde edilen üretim miktarı da artmaktadır. Üretim fonksiyonu iç bükeydir. Bu

ise şu anlama gelir: Üretim sürecine sokulan her bir birim ek üretim girdisinin, elde edilen ürün miktarını kendisinden önce üretim sürecine girmiş olan ek birimden daha az arttıracağıdır. Üretim girdileri aynı oranlarda arttırıldığında elde edilen ürünün miktarı da bu oranda artmaktadır. Buna ölçeğe göre sabit getiri adı verilmektedir. Yani üretim girdilerini hangi ölçeğe çıkartırsak çıkartalım oransal olarak daha fazla ürün elde etmemiz mümkün değildir. Bu üretim fonksiyonun da sorun sermayenin ölçülmesi problematiğidir. Bu sorun birçok iktisatçı arasında tartışmalara neden olmuştur. Bu eleştiriler 1970'ler boyunca devam etmiş, neoklasik iktisatçılar eleştirilere kabul edilebilir cevaplar veremeyince onları hasıraltı etme yolunu kullanmayı tercih etmişlerdir. Üretim fonksiyonuna dahil edilen emek kendi birimi ile ölçülmektedir. Emek çalışılan birim zaman olarak ölçülebilir. Ne var ki sermayenin birimi ancak parasal olabilir. Bu nedenle üretim fonksiyonuna dâhil edilen sermaye ancak sermaye mallarının fiyatlarının da kullanılmasıyla ölçülebilir. Sermaye mallarının biriminin para olmasının sebebi bu malların heterojen olması ve her birinin ayrı özelliklere sahip olmasıdır. Neoklasikler ise bu çıkmazdan kurtulmak için tüm malları homojen kabul ederler. Gerçeklerle çelişen bu durumu savunmaya çalışan neoklasikler sonunda bunun komik bir varsayım olduğunu kabul etmek durumunda kalmışlardır (Dudu, 2014: 36).

2.7. KÂR MAKSİMİZASYONU VARSAYIMININ ELEŞTİRİSİ

Kar ve fayda maksimizasyonu teorileri iki önemli varsayıma dayandırılmıştır. Bunlar belirsizliğin olmaması ve bireylerin tam enformasyona sahip olmasıdır. Bu iki varsayımın gerçek dünyaya uymaması, maksimizasyon teorisinin gerçekçi olmayan sonuçlar doğurmasına sebebiyet vermiştir (Savaş, 2007: 30- 31).

Neoklasik iktisadın eleştirilen bir konusu da kârın devamlı maksimum olarak hedeflenmesidir. Neoklasik teoride her firmanın nihai amacı, kâr maksimizasyonunu sağlamaktır. Neoklasik iktisat hangi rekabet piyasasında bulunursa bulunsun, her firmanın amacını kar maksimizasyonu olarak görmekte, bunun için firmalar üretimlerini marjinal maliyetlerin marjinal hâsılata eşit olduğu düzeye kadar artırdıklarını ve satış fiyatını da bu üretim miktarına göre belirlediklerini varsaymıştır. Fakat bu gerçek dünyada gerçekleşmeyecek bir durumdur. Gerçek hayatta tüm firmaların maksimum kâr ile çalışmaları mümkün olmayabilir. Ayrıca talep ve maliyet fonksiyonlarından habersiz oldukları için marjinal maliyet, marjinal hâsılat eşitliğine yönelmeleri söz konusu olmamaktadır. Bunun yanı sıra marjinal

maliyet ve marjinal hasılat gibi hayali kavramların ölçümünün ve hesaplanmasının zor olması da diğer bir engeldir. Birçok alanda marjinal hesaplamaları yapmak mümkün değildir (Altınöz, 2008: 16).

2.8. İKTİSATLA MATEMATİK ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Matematik insan beyninin kullanabileceği en büyük araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Matematik bilimi olayları irdelemek için neden arama çabası ve doğayı anlayabilmenin en güçlü yollarından biri sayılabilir. İktisat bilimi de matematiksel denklemlerden büyük bir ölçüde yararlanmıştır. Bu nedenle iktisat öğretisinin bunları dışlaması pek de söz konusu değildir (Bulutay, 2012: 38).

Ünlü iktisatçı Frank Hahn genç iktisatçılara iktisatta matematik tartışmasından uzak durmaları gerektiğini tavsiye etmiştir. Bu tavsiyenin nedeni olarak da iktisatçıları tıpkı bir ideoloji, bir inanç sistemi gibi iki gruba ayıracağından duyduğu endişeden kaynaklanmaktadır. Nitekim günümüzde iktisatçılar, matematiksel yaklaşımı benimseyenler ve benimsemeyenler diye ikiye ayrılmışlardır. 1996 yılında bir grup iktisatçı önemli iktisat dergilerinin başında gelen American Economic Review ve Journal of Economic Literature'nin yayın kurullarını ziyarete gittiklerinde dergi editörü serzenişte bulunarak bir grup iktisatçının bu dergileri ele geçirdiğini ve tarihsel, kurumsal ve güce dayalı sorunların ele alınması yerine matematiksel karmaşanın teşvik edildiğinden yakınmıştır. Bu durumun iktisat biliminin kapsamını daralttığını ve heterodoks yaklaşımların ilerlemesine engel olduğunu vurgulamıştır. Bu durumun da gösterdiği gibi günümüzde pek çok iktisatçı matematiğin iktisat ilminde yeri ve önemi konusunda farklı görüşlere sahiptir. Aslında bu tartışma yeni bir konu değildir. İlginç olan husus ise kronik hale gelen bu tartışmalara rağmen matematiğin günümüz iktisat literatüründe önemini hala koruyor olmasıdır (Savaş, 2007: 93- 94).

İktisatta matematik kullanımının yol açtığı çeşitli sorunlar mevcuttur. İktisatçıların kendi aralarında ve iktisatçılarla toplum arasında ortaya çıkan haberleşme ve iletişim sorunundan, ekonomik araştırmalarda dedüktif/ endüktif metottan hangisinin kullanılacağına ve birey davranışları ile ekonomik yaşamdaki sürekli değişmenin katı matematik formüllere sığdırılıp sığdırılmayacağına kadar pek çok sorun tartışmaya açıktır (Savaş, 2007: 94).

Matematiğin iktisat yazınına ssitemli bir biçimde girmesi, iktisatçı Cournot'un 1838 yılında yayınlanan "Zenginlik Teorisinin Matematiksel Prensipleri Üzerine Araştırmalar" adlı eseri ile başlamıştır. Jevons ve Walras ile yerini sağlama almıştır (Altınöz, 2014: 32).

İktisatta matematiğe başvurmak önem arz etmektedir. Bu nedenle matematiğin iktisattaki önemi konusunda öne sürülen görüşlerden de bahsetmek gerekmektedir. Bir başka ifadeyle matematiği kullanmak, iktisata ve iktisatçıya ne kazandırmış ve ne gibi sorunlar yaratmıştır? Kazanılanlar kaybedilenlerden çok mudur? Matematiğin iktisata ve iktisatçıya kazandırdığı öne sürülen faydaları şöyle sıralayabilmemiz mümkündür (Savaş, 2007: 97) :

- Matematik, sözlü anlatıma oranla daha kısa-öz ve kesin bir dildir.
- Matematik, iktisatçıyı bütün varsayımlarını açıkça ortaya koymaya zorlar.
- Matematik, n- değişkenli konuların incelenmesini mümkün kılar.
- Matematik, analiz yapıldığında onu ideolojik etkilerden korur.

İktisadın matematikselleşmesine getirilen mevcut eleştirilere bakacak olursak, Matematiksel iktisadın ön kabullerinin gerçek dünyada karşılığı bulunmadığı yönünde eleştiriler mevcuttur. Mikro iktisat, matematiksel iktisat gibi ders kitaplarında test edilebilir örneklerden yoksun olduğu yönünde eleştiri almıştır. Bu kısımlar göreli olarak daha az yer tutmaktadır. Ayrıca iktisadın bazı kısımlarının doğası gereği matematikle ifade edilmesinin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Gerçek dünya karmaşık olduğu için matematiksel iktisat bunu kavramakta zorlanmaktadır. Bu nedenle insanlara aktarımı da daha zor olmaktadır. Bu aktarımın zor olmasında iktisadi olayların anlatım dilinden matematiksel dile çevrilme sürecinde yeterince titizlik gösterilmemesi de yatmaktadır. Bunun da ötesinde tek bir- en iyi matematiksel mantık sistemi diye bir durumdan bahsetmek söz konusu değildir. Yani matematik daha kesin bilgi sağlar, matematik kümülatif bilgidir ve matematiksel önermeler değişmez şekilde doğru ve sorunsuzdur gibi önermeler aslında tartışmalıdır (Yay, 2005: 10).

Ana akım öğretide, matematiğin bir araç değil, amaç olarak ele alınması, iktisadın sosyal bilim olması yönündeki gerçeğinden uzaklaşılmasına sebep olmuş, elde edilen sonuçların reel dünyada karşılığı bulunamadığı iddia edilmiştir (Erkan, 2016: 26).

Matematiksel yöntemlerin iktisatta kullanılması yukarıda bahsettiğimiz sorunlarla birlikte karşı cephelerin de oluşmasına neden olmuştur. Pek çok iktisatçı kendilerince uygun gördükleri sebeplerce matematiğin iktisat teorisinde kullanılmasına karşı çıkmıştır. İki cephe arasındaki savaş günümüzde de devam etmektedir. İlk cephe Alman Tarihçi Okul Carl Menger'in öncülüğünde iktisatta matematik kullanımını eleştirmeye başlamıştır. Eleştirileri tamamen metodolojik bir temele dayandırılmıştır. Onlara göre iktisat teorisi gözlemlere dayanmalı yani verilerden teoriye giden bir yöntemi benimsemeliydi. Soyut genellemelerden yola çıkan dedüktif matematiksel yöntem iktisata uygun bir yöntem olarak görülmüyordu. İkinci cepheyi Veblen'in önderliğinde Kurumcular açmıştır. Onlar neoklasik iktisadı çeşitli yönlerden eleştirmişlerdir. Wesley Mitchell neoklasik teorinin matematiksel yaklaşımını açık bir dille eleştirmiş, matematiksel iktisadın dünya gerçeklerinden uzak olduğunu vurgulamıştır. Bu okullardan başka bireysel olarak da matematiksel yönteme eleştiri getiren iktisatçılar mevcuttur. Özellikle Marshall, iktisadi olayların karmaşık olduğunu bir olayı etkileyen pekçok durumun söz konusu olduğunu bu nedenle de bu faktörler arasında karşılıklı birer etkileşimin mevcut olduğunu bu yüzden matematiksel yöntemlerin iktisadi olaylara uygulanamayacağını düşünmüştür (Savaş, 2007: 105- 107).

Öyle ki Pigou Marshall'dan bahsederken onun matematiksel yöntemlerinin iktisattaki yeri ve öneminden bahsederken şu cümleleri kurmuştur: "O iyi bir matematikçi olmasına rağmen matematiği ender bir şekilde kullanmıştır. Matematiği aşırı kullanmanın kişiyi hayali problemlere yönlendireceğini ve gerçek yaşamın koşullarından uzaklaştıracağını öngörmüştür." O konunun gerçek dünyadan alınan örneklerle açıklanması gerektiğini vurgulamıştır. Tüm bunların yanında Keynes, Leontief gibi birçok kişi matematiksel yönteme yönelik eleştiriler yapmışlardır.

2.9. İKTİSAT EĞİTİMİNE YAPILAN ELEŞTİRİLER

2.9.1. Neoklasik İktisadın Tek Hâkim Öğreti Olması

Neoklasik iktisatçılar genel olarak kendi düşünceleri dışındaki alternatif önerileri ideolojik olmakla ve dünyayı anlamamakla suçlamışlardır. Bu iddiayı ortaya koyarlarken de son derece kendilerinden emin bir tavır sergilemektedirler. Onlara kendilerince haklı bu özgüveni veren ise düşüncelerini üzerine bina ettikleri teorik altyapılarının bilimsel olarak ispatlanmış teorilere dayanıyor olmasıdır. Ana

akım iktisat olarak görülen neoklasik öğreti günümüzde üniversitelerde, öğrencilere tartışılmaz, bilimsel bir gerçek olarak okutulmaktadır. Bu eğitimden geçen iktisatçılar genel olarak yeni bir dinin müritleri durumuna gelmektedirler. Herhangi bir televizyon kanalını açtığınızda mutlaka; piyasa bu olaya şöyle tepki verir, türünden sözlerle karşılaşmamız olasıdır. Bu iktisatçılara göre piyasa kendisi yaşayan bir varlık olduğu için, ona müdahale etmeye gerek yoktur (Öğüt, 2014: 49).

2.9.2. İktisadı Öğretme Tarzından Kaynaklanan Sorunlar

Dersin öğretme tarzından kaynaklanan sorunlara baktığımızda, konuların basitleştirilmeden ve ayrıntıya girilmeden anlatılması göze çarpmaktadır. Yapılan araştırmalarda öğrencilerin çoğu konuları, anlatım biçiminin karmaşık olmasına bağlı olarak, çok zor ve güçlükle anladıklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuca bağlı olarak, dersi basit bir anlatım ile sunulması konuların daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Derslerde kavramların örnekler verilerek somutlaştırılmasının anlama zorluklarını önemli ölçüde azalttığı görülmektedirler. Bunun yanında iktisat eğitiminde bilgisayar desteğinin kullanılması da gerekmektedir. Daha esnek şartlar ve uygulama imkânı veren bilgisayar destekli eğitimle öğrencilerin internet ortamından yararlanarak daha fazla araştırma yapma imkânı sağlanmış olacaktır. Yine internette tartışma ortamlarının yaratılması daha dikkatli çalışmalarını sağlayabilir. Bununla birlikte birçok kullanıcının bilgi alışverişinde bulunması da anlatım dilinin güçlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca, öğrenciler iktisat terminolojisine daha kolay hâkim olabilecek ve dersler daha zevkli bir hal alacaktır (Dowletow, 2008: 45- 46).

İngilizce bilgisi yetersiz olan öğrenciler, dersin İngilizce okutulmasına bağlı olarak, ders içinde konuları takip edememekte, bu nedenle bazı konuları anlamada güçlük yaşamaktadır. Bununla birlikte İngilizce seviyesi iyi olan öğrenciler de ders içinde anlamakta zorlandıkları bazı konuları ancak daha sonra çalıştıklarında daha iyi anlayabildiklerini belirtmektedirler. Bu durum öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun düzeylerinin yetersiz olmasına bağlı olarak, dersi anlama güçlüğü yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Çoğu zaman öğrenci yabancı dil ve iktisat konularını aynı anda öğrenmeye çalışmaktadır. Yani, yabancı dil ile iktisat öğrencinin kafasında yarışmaktadır. Bazen, iktisat öğretelim derken sadece yabancı dil öğretilmiş olmaktadır (Kumcu, 2005). Bunun yanında iktisat eğitiminde bilgisayar desteğinin

kullanılması da oldukça önemlidir. Daha esnek şartlar ve uygulama imkânı veren bilgisayar destekli eğitimle öğrencilerin internet ortamından yararlanarak daha fazla araştırma yapması sağlanabilir. Yine internette tartışma ortamlarının yaratılması daha dikkatli çalışmalarını sağlayabilir. Bununla birlikte birçok kullanıcının bilgi alışverişinde bulunması da anlatım dilinin güçlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca, öğrenciler iktisat terminolojisine daha kolay hakim olabilecek ve dersler daha zevkli halde yürütülebilecektir (Tunçsiper ve Sürekçi, 2005: 185).

2.9.3. İktisadın Diğer Sosyal Bilimlerle İlişkisizliği

Herhangi bir sosyal bilimin, temel konusu insan olduğu için diğer sosyal bilimlerle iş birliği yapmadan gerçek anlamda ilerlemesi mümkün değildir. Oysa var olan şekliyle iktisat biliminin böyle bir ilişkiye pek sıcak bakmadığını gözlemlenmektedir. Bu ilişkisizlik, kimi zaman neoklasik iktisadın hâkim öğreti olması ile kimi zaman da aşırı matematiksel hale gelmesi ile açıklanmıştır. İktisat bilimi kendini pek de sosyal bilimlerin yanında görme çabasında değildir. Oysa insan temeline insan toplumların temeline dayanan iktisatta insan ilişkilerini bir kenara atmak toplumsal olan iktisadı kenara atmaktan başka işe yaramaz. Bilim ilerledikçe kavramlar da karışmakta ve iktisadın kullandığı dil de karmaşık hale gelince iktisatçı olmayanlar iktisatçıların ne demek istediklerini anlamaz hale gelmektedirler. Bu sebeple iktisat kendisi dışındaki toplum bilimlerini besleyemez hale gelmektedir (Ruben, 2001: 5).

3. BÖLÜM

EGEMEN NEO-KLASİK İKTİSADIN ELEŞTİRİSİ: POST OTİSTİK İKTİSAT

3.1. OTİZM VE İKTİSAT

Otizm kavramı, psikoloji dalında öznenin dış dünyayla ilişki kurmayı reddederek kendi iç dünyasına kapanması olarak adlandırılmaktadır. Otistik bilim olarak tanımlanan iktisat ise gerçek dünya ile bağını kopardığı için bağ kuramayan, gerçeklerden çok kendi hayal dünyasında var olan bir bilim olarak görülmekte ve bu nedenle birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. İktisat biliminin bilimsel olmak uğruna matematik gerektirmeyen alanlarda dahi matematiksel yapılar ürettiği ve bu uğurda pek çok konuyu göz ardı ettiği iddia edilmektedir (Atik, 2009: 7).

3.1.1. Otizm Nedir?

Post otistik iktisat terimini açıklamaya başlamadan önce, bu hareketi oluşturan kavramların nereden geldiğinin üzerinde durmakta fayda vardır. Öncelikle otizm kavramının ne anlama geldiğini açıklayalım:

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre; Otizm Fransızca kökenli bir sözcük olup ilk anlamı ruh diğer anlamı ise içe yöneliklik olarak belirtilmiştir. Bu kavramı biraz daha açarsak, "Gerçeklerden kaçınarak imgesel olaylara bağlılığı geliştirme ve düşünceleri daha çok dileklerin yönetmesine bırakma durumu" olarak ifade edilir (Ardıç, 2004).

Bir başka tanımına bakacak olursak, "Otizm iletişim ve sosyal etkileşim sorunları, kısıtlı ilgi alanları ve tekrarlayan davranışlarla ortaya çıkan bir rahatsızlık olup ömür boyu devam eden bir gelişim bozukluğudur" (Otsimo, 25 Nisan 2018). Yani kişi kendi içine kapanıp dış dünya ile ilişkisini en aza indirir. Böyle bir ruh haline bürünen bireyin sosyal ve iletişimsel becerileri de bu durumdan etkilenir ve gelişim bozukluğu meydana getirir.

"Otizm; ömür boyu süren beyinsel bir rahatsızlıktır ve "sosyal etkileşimde, sosyal iletişimde kullanılan dilde veya sembolik veya hayali oyunda" gecikmelerle kendini gösteren sinir sisteminde düzensizlik olarak sınıflandırılır. Kişi gördüklerini, duyduklarını, duyumsadıklarını doğru bir şekilde algılayamaz; bu nedenle sosyal ilişkileri ve davranışlarında ciddi sorunlar vardır. Erkeklerde daha yaygın olarak

görülür. Otizm ya kendi başına ya da zekâ geriliği, öğrenme güçlüğü, epilepsi gibi diğer gelişimsel bozukluklarla birlikte ortaya çıkabilir" (Eren, 2011: 30).

3.1.2. Otistik Bilim

Otizm; yukarıda da belirtildiği gibi,"öznenin dış dünyayla ilişkiyi reddederek kendi iç dünyasına kapanması" olarak tanımlanmaktadır. Otizm diğer bireylerle iletişim kurmayı zorlaştıran bir beyin bozukluğu olduğu için otistik birey diğerleriyle ve gerçeklikle ilişki kurma çabası göstermez.

Otizm, "doğuştan olan, beynin ve sinir sisteminin farklı yapısından ya da işleyişinden kaynaklandığı kabul edilen nöro biyolojik bir bozukluktur". Başkalarıyla ve dış dünyayla etkileşimde bulunmayı engelleyen ve kişinin kendi iç dünyasıyla baş başa kalmasına sebep olan otizm, genellikle üç yaşından önce ortaya çıkmakta ve bireylerin sosyal iletişim, etkileşim ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Otizmvakfı, 02 Mayıs 2017).

Otistik bilim ise; toplumla ilişkisi olmayan, kendi alanı olan toplumsal dokuya yabancı ve bu dokunun elemanları arasındaki ilişkileri, elemanların reel ihtiyaçlarına göre değil de, güçlünün çıkar ilişkilerine göre açıklayan, kısacası içerisinde insan unsuru bulundurmayan bir tür görüntüsel bilimdir. Fransa'da iktisat öğrencileri tarafından ortaya atılan ve öğretim üyelerinden de geniş destek gören bu kavram, neoklasik iktisat öğretisi için kullanılmaya başlanmıştır. Otistik bilimin ve dolayısıyla egemen iktisat öğretisine yöneltilen en büyük eleştiriler, yaşamdan kopuk, hayali bir dünya ile uğraşılıyor olması, öğretide matematiğin araç olmaktan çıkıp, yaygın bir biçimde matematiğin amaç olarak kullanılmaya başlanılması bu durumun iktisadı bilimsellikten uzaklaştırıp anlamsızca soyutlaştırması ve iktisadi açıklamaların sadece neoklasik iktisat öğretisi üzerinden yapılması şeklindedir. Öğrenciler yayınladıkları bildiride açık bir biçimde toplumun içinde bulunduğu ekonomik sorunlara ve olaylara ilişkin öğreti temelinin esas alınması, toplumun gündeminde olmayan konuların çok önemliymiş ve gerekliymiş gibi sunulmaması, matematiğin kontrolsüz biçimde kullanılmaması, anlatılmak istenilenlerin sayısal veriler içinde kaybolmaması, öğretide neo-klasik iktisat anlayışının yanında diğer iktisadi akım ve teorilerinin de öğrencilere anlatılması gerektiğini savunmuşlardır (Evranos, 2004: 35-36).

Özetleyecek olursak artık öğrenciler; otistik bir bilimin kendilerine dayatılmasını istememektedirler. Konuların anlatımında veya analizinde klişeleşmiş açıklamalardan ziyade bilimselliğin ön planda tutulduğu araştırmaların yapıldığı bir yapının var olmasını arzu etmektedirler.

3.1.3. Otizmin İktisadi Boyutu

İktisadın deneysel çalışma yerine ağırlıklı olarak sanal dünyalara kapanmış olması otizmle büyük benzerlikler taşımaktadır. Matematiğin kontrol dışı kullanımı da bu sanal dünya içerisinde bir araç olarak kullanılmasının sonucudur. İktisadın soyutlamaya yönelme sebebi olarak tıpkı otistikler gibi gerçek yaşamın karmaşıklığıyla başa çıkamaması olduğu iddia edilmektedir (Dowletow, 2008: 105).

İktisat biliminin otistik hale geldiğini vurgulamak için bildiri yayınlayan öğrenciler, işe otizmin yukarıda açıkladığımız tanımlarını yaparak başlamışlardır Post Otistik iktisat, tanımındaki otistik kelimesi, anormal sübjektiflik, gerçeklerden uzak olan hayal dünyasına yönelmek ve dışa kendini kapama manasında kullanılmıştır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, otistikliğin neo-klasik iktisada yöneltilen bir eleştiri değil, iktisadi gerçekliğin yalnızca neo-klasik iktisat çerçevesinden açıklanmasının otistik sonuçlar meydana getirdiğinin iddia edilmesidir (Erdölek, 2012: 4). Sözcükteki "post" kavramı ise, nötr bir kavram olup, olumlu veya olumsuz herhangi bir duruma referans etmemekte, yalnızca "sonra" anlamını taşımaktadır (Fullbrook, 2002).

Otizm kelimesi taşıdığı anlam ve farkındalıkla gereken mesajı her türlü kesime ulaştırmayı başararak nihai hedefe ulaşılmasını sağlamıştır. Post Otistik İktisat Hareketi egemen iktisadın birçok eksik yönünü tespit etmiştir. Egemen iktisat diğer disiplinlerle iletişim ve sosyal etkileşim noksanlığı, belli nesnelere karşı aşırı sadakat sebebiyle otistiktir. Otizm teriminin neden bu hareket için tercih edildiğini anlatmaya çalışalım: sosyal bilimlerde kontrol dışı bir matematik kullanımı hayali imgelerin kullanımını arttırmaktadır. "İktisadi birey" (homo economicus) modeli de otistik insanlar gibi yalnızca kendi çevresiyle sınırlı ürünleri talep eden, diğer insanlarla ilişkiye girmeyen ve onların tercihlerini önemsemeyen, hiçe sayan bir insan modelidir. Bununla birlikte neoklasik öğreti ile birlikte üniversitelerde öğrencilerin otistik insan olarak yetiştirmeyi amaçladığı belirtilmektedir (Altınöz, 2014: 47).

Elbette tercih modelini bu tür gerçek dışı bir yapı üzerine kuran bir iktisat bilimi de otistik sonuçların doğmasına yol açmaktadır. Gerçekten de günümüz iktisat öğretisinin, deneysel yaklaşım yerine sanal bir dünya içerisinde yer almış olması ve matematiğin iktisat bilimini hakimiyeti altına almış olması otizm ile benzerlik taşımaktadır. Neoklasik iktisattaki homo economicus insan tipi, diğer insanların tercihlerini önemsemeyen, diğer insanlarla iletişim içinde olmayan ve kendi sınırlı çevresi ile ilgili ürünleri talep eden bir şekilde tanımlanmıştır. Bu yönüyle bu insan tipi otistik insanlarla büyük benzerlikler içerisindedir. Farklı ülke ekonomilerini farklı ekonomik reçetelerle değerlendirmek gerekirken, bunu göz ardı etmek politikalarda başarıyı engellemektedir. IMF'nin her ülke için standart reçeteler önermesi de otistik davranışa bir örnektir. Ülkelerin özgün yapılarının farklı reçeteler gerektirdiğini görmezden gelmesi ve değişimi algılayamaması önerilen iktisadi politikaların başarısız olmasına sebebiyet vermektedir. Kapitalist toplum ekonomilerinde sürekli bir iç değişimi vardır. Buna rağmen bu kurumların karmaşıklığını ya da çelişkilerini görmezden gelmek otistik davranış biçimlerine örnek olarak gösterilebilir (Dowletow, 2008: 105).

Neo-klasik kuramın eleştirilen diğer bir yönü de bireyi toplumdan soyut yaşayan ve diğer bireylerle ilişkisi olmayan bir varlık konumuna sokmuş olmasıdır. Mikro iktisat teorisine yöneltilen bu yoğun eleştiriler birçok alanda teorinin önemli eksikliklerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Genel düşünce ise mikro iktisadı tamamen terk etmek yerine işe yaramadığı düşünülen kısımlarının ortadan kaldırılması yönündedir (Eren, 2011: 31).

3.2. POST OTİSTİK İKTİSAT HAREKETİ

Post Otistik İktisat, 2000 yılında Fransa'da bir grup iktisat öğrencisi tarafından başlatılan ve çeşitli ülkelerin öğrencileri ve akademisyenlerinin de onlara destek olması ile devam eden, bir protesto hareketidir. Hareketin çıkış noktası iktisat eğitiminden duyulan hoşnutsuzluktur. Öğrenciler artık kendilerine anlatılan otistik eğitimi istemediklerini, iktisat eğitiminden duydukları rahatsızlığı dile getirme fırsatı yakalamışlardır (Aydın, 2016: 36).

Bu hareket, "ekonomi biliminin yöntem ve anlamını" tartışmaya açmıştır. Onlara göre, iktisat artık otistik bir bilim haline gelmiş, gerçek hayatla bağını tamamen koparmış, tümüyle matematiğin soyut formülasyonları arasında kaybolup

gitmiştir. İktisat, gerçek hayatla bağı olmayan hayali modeller üretmekte, otistik bir birey gibi kendi içine kapanıp, dış dünyayı reddeder hale gelmiştir (Oral, 2017).

Yani bu düşünce akımını oluşturan öğrenci topluluğu, neoklasik iktisadın, sosyal bilimlerle bağını en aza indirerek iktisat bilimini, toplum üstü bir hale getirdiğini anlatmaya çalışmışlardır. Matematiğin formüller çerçevesinde mutlak doğruluğunu silah olarak kullanarak oluşturduğu modellerin ve teorilerin uygulanmasının insan refahı ve ekonomik büyüme için temel alınmasının aslında tam tersi ekonomiyi daha da karışık hale getirdiğini belirtmişlerdir (Özdemir, 2016). Aşağıda post otistik iktisat hareketi tüm detaylarıyla anlatılacaktır.

3.2.1. Post Otistik İktisadın Doğuşu ve Gelişimi

Post Otistik iktisat Hareketi ilk kez adını, 2000 yılının baharında Fransa'da önemli eğitim kurumlarından biri olan Ecole Normale Superieure'nin öğrencilerinin yayınlamış olduğu bildiriyle duyurmuştur. Öğrenciler bu bildiride artık kendilerine öğretilen iktisat eğitimini istemediklerini ve de iktisat öğretiminden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Eğitim müfredatında neoklasik iktisadın egemenliğine son verilmesini istemişlerdir (Rankin, 2002: 1).

Otistik kavramı bilinçli bir şekilde seçilmiştir. Otistik kelimesi dış dünya ile irtibatı olmayan, sosyal ilişkilerden uzak, gerçeklerden çok hayal dünyasını temsil etmek anlamında kullanılan bir rahatsızlıktır. Bu görüşü savunanlara göre, neoklasik teori, gerçeklikten bir hayli uzaklaşmış, dış dünya ile bağını koparan ve kendi dünyasına kapanan otistik sıfatıyla büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu bağ kopukluğu onu otistik hale getirmiştir. Neoklasik iktisadın otistik olduğu iddia edilmiyor ama iktisadi gerçekliğin yalnızca neoklasik penceresinden incelenmesinin otistik sonuçlar doğurduğunu savunmuşlardır. Herhangi bir teorinin de aynı şekilde davranarak otistik sonuçlar ortaya koyabileceğini düşünmektedirler. Onların iktisatta çoğulculuğa gidilmesini istemelerinin temel sebebi de bu durumdur (Ardıç, Acar, 2004: 11-12).

Akademik dilde bu bildiri iktisat biliminin gerçek dünyayla bağını kopardığını ve aynı otistik birey gibi içe döndüğünü söylemektedir. Otizm kelimesinin kullanılması nihai hedefe ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Çünkü otizm kelimesi taşıdığı anlam ve farkındalıkla gereken mesajı her kesime ulaştırmıştır. Onlara göre bugünkü haliyle ekonomi bilimi otistik bir hal almış ve bu durumun bir

an önce aşılması gerekmektedir. Öğrenciler üniversitelerdeki iktisat müfredatının yeniden gözden geçirilmesini talep etmekte ayrıca iktisadi problemlere daha etkili çözümler sunan yeni bir akıma ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır (Aydın, 2016).

Yani, Post otistik iktisat hareketi, okullarda yaygın şekilde yapılan iktisat eğitiminin sadece neoklasik öğretilerden ibaret olduğunu, matematiğin araç olmaktan çıkıp amaç haline geldiğini, matematiğin kontrolsüz kullanımına karşı olduklarını, ekonominin ürettiği çıktıların ve vardığı sonuçların günümüz ekonomik sıkıntılarına çözüm üretemediği yönündeki eleştirilere dayanmaktadır (Eğilmez, 23 Mayıs 2016).

Yalnızca Fransa'daki öğrencilerden destek görmesiyle başlayan hareket 2000 yılının haziran ayında Le'Monde gazetesinin bildiriyi haber yapmasıyla dünya çapında duyulmuştur. Fransa'da önemli gazete ve dergilerde kavrama dikkat çekince hareket gündemde kalmayı başarmıştır. Özellikle "iktisat gerçeklikle bağını kesti" başlığı hareketin sesini duyurmasına daha da yardımcı olmuştur. Fransa'nın radyo ve TV kanalları da bildiriyi duyurunca hareket aynı hafta içerisinde 500'den fazla iktisatçı tarafından imzalanmıştır. Tartışma önemli boyutlara ulaşınca Fransa Eğitim Bakanı konuyla yakından ilgileneceği sözünü vermiştir (Fullbrook, 2003).

Hükümet öğrencilerle görüşme yapmak için bir ekip hazırlamış ve iktisat eğitiminin incelenmesi için çalışmalar başlatmıştır. Ekibin hazırlamış olduğu raporda öğrencilerin haklı oldukları yönünde ibareler göze çarpmıştır. Bu süreçte üniversitelerde konferanslar düzenlenmekte, iktisat kitaplarının içerikleri, mikro ekonomi derslerinin gerçekle ilgisi gibi birçok konu üzerinde tartışma ortamları mevcut olmuştur. Öğrencilerin bu yeni iktisat arayışlarına akademisyenler de destek olup bildiri yayınlayınca kavramın kamuoyunda tartışılmasını gündeme getirmiştir. Fakat bu tartışmalar beraberinde eleştirilere de yol açmıştır. Tartışmalara muhalif görüşler de katılmıştır. Onlarda iktisadın bilimselliğini korumak adıyla bir karşı bildiri yayınlamışlardır. Muhaliflerin bu başarısız çıkışı post otistik iktisat hareketinin halk tarafından daha da sahiplenilmesini sağlamıştır. Post otistik iktisatçılar seslerini daha fazla duyurmak için bir site kurmuşlar, bildirilerini internet ortamına taşımışlardır. "Autisme – economie.org web sitesi öğrenci bildirilerini ve makaleleri yayınlayarak mücadelelerini daha hızlı ve geniş kitlelere duyurma olanağı sağlamışlardır. Hareket, Edward Fullbrook'un yaptığı e-gazetenin "Post Autistic Network" İngilizce içeriği sayesinde dünya çapında kavrama dair her türlü gelişmeyi

buradan aktarmayı başardı. Post Otistik İktisat Hareketi, dünya üzerinde 145 ülkeden binlerce takipçisi olan bu bülten üzerinden takip edilmeye başlanmıştır (Acar, 2009).

İlk sayısı 2000 yılının Eylül ayında paecon.net de yayımlanan post autistic economics news letter daha sonra post autistic economics review adıyla tüm dünyada önemli bir tartışma platformu haline gelmiştir. Fakat bu isimde 2008 yılında değiştirilerek real world economics review adıyla kullanılmaya başlanmıştır (Altınöz, 2014: 46).

Hareketin Fransa'da başlaması da tesadüfi değildir. 1995 yılından beri yaşanan sosyal çatışmalar, işsizlik ve benzeri sorunların artması artık egemen öğretinin yetemediğini problemlere çözüm üretmekte eksik kaldığı kanısına varmalarına sebep olmuştu. Ayrıca Fransa'da sosyal bilimler önem arz etmekteydi. Fransa'da iktisat eğitimi iyice ortodoks politikalarının etkisi altına girmekteydi. Aslında 1992 yılında Edmond Malinvaud post otistik iktisadın anlatmak istediklerini anlatmıştı. Ona göre, iktisat toplumla değil hipotezlerle ilgilenen araştırma alanıydı (Acar, 2009).

Fransa'da neoklasik ekonominin savunucularından ekonomist Bernard Guerrien'in post otistik iktisatı savunan görüşleri, ülkede büyük yankı uyandırmıştır. Onun desteği oldukça önemlidir. Guerrien, mikro ekonomik yöntemlere yapmış olduğu sert eleştirileriyle adeta neoklasik iktisada başkaldırmıştır. Özellikle mikro iktisadı sürdürmek için bir sebep var mı makalesi bunun en güzel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. O ekolün kurmaca hane halkı ve yoğun matematiksel kuramlarla faydası olmayan teoriler oluşturduğundan söz etmiştir. Ayrıca tam rekabet kavramının da piyasa ekonomisiyle hiçbir ilgisi olmadığını, mikro ekonominin tüm varsayımlarının geçersiz olduğunu gerçek dünya ile çeliştiğini egemen iktisadın masallardan ibaret olduğunu vurgulamıştır (Altınöz, 2014: 65).

Post Otistik İktisat hareketi için yapılan tartışmalara J.K. Galbraith, Robert Solow, Jacques Sapir, Frank Ackerman, Andre Orlean, Edward Fullbrook, Tony Lawson, Le Movement Autisme- economie, Ben Fine, Bruce J. Caldwell, Amartya Sen, Steve Keen, Bernard Guerrien, Julie A. Nelson, and Jeff Gates gibi önemli isimler başta olmak üzere çalışmalarıyla katkı sağlamışlardır (Evranos, 2004: 40).

Birçok ismin tartışmaya dahil olmasıyla hareket dünyanın bir çok yerine yayılmıştır ve başka eğitimcilerden de destek görmüştür. Hareket İngilizce ve

Fransızca çevirileriyle düzenlenen yeni internet siteleriyle çok daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken hareketin e-mail grubunun üye sayısı 5000'e ulaşmıştır. 100'den fazla ülkede birçok akademisyene ve eserlerine sitede ulaşmak mümkün hale gelmiştir. ABD'de Kanvas'da, 22 ülkeden üniversite hocaları ile öğrencilerinin katıldığı toplantıdan sonra bir bildiri yayınlamışlar. Cambridge Üniversitesi'de 27 doktora öğrencisinin imzasıyla bildiri göndermesiyle hareket beklenenin üstünde bir etki göstermiştir. Tartışmalar artık hareketin "eleştiri" yapmaktan daha fazlasını hedeflediğini, yeni bir iktisadın kurulması için gösterilen çabaların ve mücadelenin arttığını ve iktisadın asıl olması gerektiği konusuna evrildiğini göstermektedir (Acar, 2005).

Bu yeni hareketin anti-otistik olmasından ziyade Post Otistik olması önemlidir. En azından akademisyenlerin istekleri iktisadın kendi içine dönmesinden ziyade ileri gitmesi ihtiyacını vurgulamıştır. Uygulanan matematiksel formülasyonlar yararlıdır ancak iktisadi bilimsel çalışmaların yalnızca küçük bir parçası statüsündedir. Ana sorun, matematiksel iktisada önceliğin verilmesinin, ekonominin doğru çalışmasını engellemesidir. İktisat matematik biliminin alt dalı haline gelerek tamamen kuramsal olgulara yer vermiştir. Hatta keynesçi iktisatçılardan Harcourt matematiği iyi bir hizmetçi fakat kötü bir efendi olarak nitelendirmiştir (Altınöz, 2014: 58). Diğer sorun ise gözlemlerin ütopik terimlerle açıklanan politikalara anlam yüklemesinden çok, bütün doğrularını kendi öncüllerinden sağlamasıdır. Dolayısıyla, iyi siyaset insanoğlunun yeniden planlanıp düzenlenmesini gerektirir ki bunun sonucunda davranışlarımız akılcı terim olan "ekonomik insan" kavramına uymaktadır. Post Otistik İktisat Hareketi, Neo-klasik iktisadın doğru ve yanlışlarından da öte geniş tabanlı ve eleştirel iktisat eğitimine odaklanmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Post Otistik iktisat, iktisat öğrencilerinin itirazından çok, iktisatçıları "değişim" kamplarına ikna çabası olarak görülmektedir. Matematik ve mikro ekonomiyi bir arada öğreten Bernard Guerrien "çalışmalarımda en az miktarda matematiği kullanarak öğretmeyi garanti ederim" demiştir (Eren, 2011: 34).

Post Otistik İktisat Hareketi egemen öğreti olarak kabul edilen neoklasik iktisadın pek çok eksik ve hatalı özelliğini tespit edip ortaya çıkmasını sağlamıştır. Egemen iktisat diğer disiplinlerle iletişimde ve sosyal etkileşimde eksik kalmakta ve kontrol dışı matematik kullanımı matematiksel sorunlara yol açmakta ve belirli nesnelere karşı aşırı bağlılıklar sebebiyle hayali imgelerin kullanımı artmıştır. Bu

hayali imgeler insanların otistik bir yaklaşımla ekonomiye bakmasını beraberinde getirmiştir. Gerçekten de Neoklasik öğreti öğrencileri otistik insan olarak yetiştirmeye programlanmıştır. Post Otistik İktisat Hareketine katkıda bulunan kişilerin dikkatle üzerinde durduğu noktalar bize eksiksiz bir iktisat teorisinin nasıl olması gerektiği konusunda yol göstermiştir (Altınöz, 2008).

3.2.2. Post Otistik İktisadın Genel Yaklaşımı

Öğrenciler artık onlara sunulan otistik bilimi istememektedirler. İktisat eğitiminin dünyadaki gerçek iktisadi sorunlarla başa çıkamadığını, çevresinde meydana gelen olayları yorumlayacak malzemeyi kendilerine sunmadığını, artık tartışabilecek güncel olayların müfredata konulması gerektiğini talep etmişlerdir. İnsanı a sosyal bireymiş gibi gösteren Robinson Crouse'a indirgeyen hikâyeleri artık dinlemek istemediklerini söylemişlerdir (Yay, 2005: 30).

Fransa'da bir grup öğrencinin yayınladığı bildirinin orijinal metninin çevirisi aşağıdaki gibidir:

"Bizler, …….. üniversitesinin iktisat öğrencileri olarak aldığımız eğitimden memnun olmadığımızı bildiririz.

1. Hayali dünyalardan kurtulmak istiyoruz!

"Birçoğumuz iktisat eğitimi almayı günümüz vatandaşlarının yüz yüze olduğu ekonomik olayları derinlemesine kavrayabilmek amacıyla tercih etmiştir. Buna karşın bize sunulan iktisat eğitimi, yani büyük bölümünü kapsayan Neo-klasik teoriden türetilen yaklaşımlar, genel olarak bu beklentiyi karşılayamamaktadır. Gerçekten, teori ilk başta olasılıklardan haklı biçimde ayrıldığı zamanlarda bile, gerçeklere olan zorunlu dönüşü ender olarak başarmaktadır. Deneysel bir yaklaşım (tarihi gerçekler, kurumların işleyişi ve aktörlerin stratejileri…) ise neredeyse hiç yoktur. Daha da ötesi, eğitimdeki bu eksiklik, yani somut gerçeklerin göz ardı edilmesi, iktisadi ve sosyal aktörlere yararlı olmak isteyenlerin karşısında çok büyük bir sorun oluşturmaktadır."

2. Matematiğin kontrolsüz kullanımına karşıyız! "Matematiğin bir araç olarak kullanımı zorunludur. Fakat matematiksel biçimselliğe bir araç olarak değil de kendi başına bir amaç olarak başvurmak gerçek dünyaya ilişkin gerçek bir şizofreniye yol açmaktadır. Biçimselleştirme, egzersizler üretmeyi ve önemi "iyi bir çalışma" yazabilmek için "iyi sonuca" (yani daha önceki hipotezleri mantıksal sonucuna)

ulaşmakla sınırlı olan modelleri yönlendirmeyi kolaylaştırır. Bu gelenek, bilimsel olma rolü takınırken, değerlendirme ve seçmeye kolaylık sağlar ama çağdaş iktisadi tartışmalara ilişkin olarak yönelttiğimiz soruyu asla yanıtlamaz."

3. "İktisattaki yaklaşımlarda çoğulculuğun tarafındayız"!

"Derslerde çoğu zaman düşünceye yer ayrılmamaktadır. Var olan iktisadi sorunlara yönelik tüm yaklaşımların arasından genel olarak yalnızca bir tanesi bize sunulmaktadır. Bu yaklaşımın her şeyi bütünüyle aksiyomatik bir sürecin aracılığıyla, sanki iktisadi gerçek buymuş gibi açıklayabileceği varsayılıyor. Biz bu dogmatizmi kabul etmiyoruz. Biz bu yaklaşımlarda, kavramların karmaşıklığıyla ve iktisadın birçok büyük problemini (işsizlik, eşitsizlikler, finansal piyasaların konumu, serbest ticaretin avantajları ve dezavantajları, küreselleşme...) çevreleyen belirsizlikle uyumlu bir çoğulculuk istiyoruz."

4. Öğretim üyelerine çağrı: Çok geç olmadan uyanın!

"Öğretim üyelerinin belirli sınırlamalarla karşı karşıya olduğunun farkındayız. Bununla birlikte, taleplerimizi anlayan ve değişim isteyenlerden rica ediyoruz. Eğer hızlı biçimde ciddi reform yapılmazsa sayıları şimdiden azalmaya başlamış olan, iktisat öğrencilerinin kitlesel biçimde bu alanı terk etmeleri olasılığı yüksektir. Bunun nedeni de konuya ilgilerini kaybetmiş olmaları değil, çağdaş dünyanın gerçeklerinden ve tartışmalarından koparılmaları olacaktır. Artık bize dayatılan bu otistik bilimi istemiyoruz. İmkânsız olanın değil, mantığın başarabileceğini biliyoruz. Bu nedenle sesimizi kısa zamanda duyurmayı umuyoruz."

Bu bildiriye karşın öğretim üyelerinin bildirisi ise şu şekilde olmuştur: "Bu bildiri şu konuları/sorunları ortaya koymaktadır:

- Neo-klasik olmayan teorilerin müfredattan dışlanması,
- İktisat eğitimi ile iktisadi gerçeklerin birbiriyle uyuşmaması,
- Matematiğin bir araç olarak değil, tek başına bir amaç olarak kullanılması,
- Eleştirel düşünceyi dışlayan ya da yasaklayan öğretim yöntemleri,
- Yaklaşımlarda, analizi yapılan kavramların karmaşıklığına uyumlu bir çoğulculuk ihtiyacı".

"Üniversite eğitiminin iki temel özelliği, derslerin çeşitliliği ve öğrencinin eleştirel düşünce ile eğitilmesi olmalıdır. Fakat Neo-klasik rejimde bunların ikisi de

mümkün değildir ve ikincisi çoğu zaman aktif biçimde caydırılmaktadır. Matematiksel biçimselcilik üzerinde ısrar etmek çoğu iktisadi olgunun hem araştırmaların, hem de iktisat müfredatının kapsamının dışında olduğu anlamına gelir. Bu sınırlamaların savunulamaz durumda oluşu göstermektedir ki, eleştirel düşüncenin öğrenciler tarafından benimsenmesi tehlikeli bir tehdit olarak algılanmaktadır. Özgür toplumlarda bu kabul edilemez bir durumdur. Bizler, ……. okulunun iktisat öğretim üyeleri olarak öğrencilerin taleplerini bütünüyle destekliyoruz. Öğrencilerin beklentilerinin karşılanmaya başlamasını sağlamak için yerel seviyede gerçekleşecek girişimlerle özellikle ilgileniyoruz. Ayrıca her yerde üniversitelerin iktisat öğrencilerinin bu hususları duymasını umuyoruz. Bunu olanaklı kılmak için öğrencilerle diyaloğa girmeye ve bir kamuoyu tartışmasının açılmasını sağlayacak konferanslara katılmaya hazırız" (Ardıç- Acar, 2004: 27-29).

Post Otistik İktisat Hareketinin genel yaklaşımı, öğretim üyelerinin sunduğu bildiride özetlenmiştir. Bazı iktisatçılar bu harekete katkıda bulunmuşlar ve bazı alternatifler sunmuşlardır. Fransa'da başlayan bu hareket, Türkiye'de de destek bulmuş ancak yurt dışındaki gibi geniş çaplı bir destek görmemiştir.

3.2.3. Türkiye'de Post Otistik İktisat Hareketi

Paris'deki başkaldırının ayak sesleri zamanla diğer ülkelerde de büyük yankı uyandırmıştır. Türkiye'de de bazı üniversite öğrencileri ve akademisyenler bu harekete ilgi gösterip destek vermiştir. Türkiye'de post otistik iktisat hareketine ilk destek İstanbul Üniversitesi'nden gelmiştir. İktisat Fakültesi öğrencileri İFMC ile birlikte iktisat eğitimine yönelik bildiri hazırlamışlardır. Fransa'da yayınlanan bildiriyi Türkçeye çevirip desteklerini göstermişlerdir.

İktisat Dergisi sayısının bir tanesini iktisat öğretisine ayırmış ve post otistik iktisat kavramına geniş bir yer vermiştir. Birçok akademisyen (İzzettin Önder, Ahmet İnsel, Kaya Ardıç gibi...) hareket üzerine makaleler yazmışlardır. İstanbul Üniversitesi'nin ardından ODTÜ iktisat öğrencileri de bildiri ile harekete destek verdiklerini göstermişler ve tüm öğretim üyelerini hareketi tartışmaya davet etmişlerdir. Mülkiye öğrencileri de 2009 yılında harekete katılmışlardır. Türkiye'de de az da olsa seslerini duyurabilmek için adımlar atılmamış da değildir. Bu amaçla "ceterisparibus.net" adlı internet sitesi kurulmuş, bu sitede post otistik iktisat dosyası

oluşturulmuş, hareketin temel metinlerine ve çeviri bildirilerine yer verilmiştir. Fakat şu an siteye erişim açık değildir. Fakat Avrupa'daki kadar geniş katılım sağlanmamıştır. Türkiye'de Post otistik harekete bakış sınırlı kalmış ve çok fazla ilgi görmemiştir. Dünya genelindeki üniversitelerden gelen tepkilere göre desteğin oldukça az olduğu anlaşılmaktadır (Erdölek, 2012: 3-4).

3.2.4. Post Otizmin Ortodoks İktisada Eleştirileri

Fransız öğrenciler Haziran 2000'de yayınladıkları bildiriyle Post Otistik İktisat Hareketi'ni başlatmışlardı. Otistik olarak görülen Neo-klasik iktisadın eleştirilen yönlerine önceki bölümlerde değinildiği gibi bu bölümde detaylı olarak yer verilecektir. Öğrencilerin eleştirileri aslında üç noktada yoğunlaşmıştır. Bunlar, mevcut iktisat öğretisinin gerçeklerden kopuk olması yani kurgusal bir tavırda olması, matematiğin iktisat eğitiminde araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmesi ve iktisattaki yaklaşımlarda çoğulculuğun göz ardı edilmesi, diğer bir ifadeyle Neoklasik iktisadın tek öğreti olmasıdır.

3.2.4.1. İktisatta Çoğulculuk Problematiği

Post otistik iktisat hareketinin iktisat bilimine yönelttiği başlıca eleştirilerden biri çoğulculuğun eksik oluşudur. Günümüzde dünyada iktisat eğitimi veren çoğu okulda hâkim öğreti olarak Neo-klasik iktisat eğitimi verilmekte diğer ekoller müfredatta daha az yer kaplamakta ve hatta yavaş yavaş silinmektedir. Bu yüzden birçok iktisat öğrencisi iktisat biliminin yalnızca Neoklasik öğretiden ibaret olduğunu düşünmektedir**.** Mevcut sisteme geliştirilecek alternatiflerden ya da başka bir dünyanın mümkün olduğu fikrinden kaçınma isteği, mevcut iktisat eğitiminin çoğulculuktan yoksun olmasının temel sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Atik, 2009: 7).

İktisadi hayat çok karmaşık olduğu için her gün incelenmesi gereken milyonlarca aktivite karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hangi etkinliklerin incelenmesi gerektiği ve birbirleriyle ilişkilendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Davranışlarımızı dünya görüşümüz belirlemektedir. Değer yargılarımız, sosyal hedeflerimiz bunlardan sadece birkaçıdır. Bunların birçoğunun diğer bireylerin görüşleriyle çelişmesi normal karşılanabilir. Her birey olaylara farklı şekilde yaklaşabilir, davranışlarının sebepleri ve hedefleri aynı zamanda belirli bir dünya görüşünün yansıması sayılabilir. Gerçekliği sorgulamak amacını taşıyan bir bilim de

bu anlamda tüm görüşlere eşit mesafede yaklaşmalı, ya da diğer bir ifadeyle bu görüşlerin üzerinde bir konum belirlemelidir. Dolayısıyla iktisadi gerçekliğin tüm yönleriyle kavranması için en doğru yöntem, tüm görüşlere eşit söz hakkı tanıyan bir yöntem olmalıdır (Acar, 2009: 14).

Post Otistik İktisat Hareketini başlatan öğrenciler, iktisatta çoğulculuk konusunda seslerini duyurmayı başarmışlar ve yayınladıkları bildiride çoğulcu bir iktisat istediklerini vurgulamışlardır.

"İktisattaki yaklaşımlarda çoğulculuğun tarafındayız" başlığı altında şu çağrıyı yapmışlardır: "Derslerde çoğu zaman düşünceye yer ayrılmamaktadır. Var olan iktisadi sorunlara yönelik tüm yaklaşımların arasından genel olarak sadece bir tanesi bize sunulmaktadır. Bu yaklaşımın her şeyi bütünüyle aksiyomatik bir sürecin aracılığıyla, sanki iktisadi gerçek buymuş gibi, açıklayabileceği varsayılıyor. Biz bu dogmatizmi kabul etmiyoruz. Biz yaklaşımlarda, kavramların karmaşıklığıyla ve iktisadın birçok büyük problemini (işsizlik, eşitsizlikler, finansal piyasaların konumu, serbest ticaret, küreselleşme, ekonomik kalkınma... vb.) çevreleyen belirsizlikle uyumlu bir çoğulculuk istediklerini belirtmişlerdir" (Ardıç, Acar, 2004: 31).

Çoğulculuk kavramı post otistik iktisadın en önemli eleştirisini oluşturmaktadır. Üniversite eğitiminde dikkat edilecek hususlardan biri derslerin sunumunun çeşitli olması ve öğrencilerin eleştirel bir bakış açısıyla düşünebilmelerine olanak sağlamaktır. Aksi takdirde öğrenciler tek tipleşmiş birey olarak mezun olacaklar ve gerçek dünyayı algılamakta zorluk çekeceklerdir. Bu nedenle iktisat biliminde yalnızca Neo-klasik iktisat varmış gibi davranmak yanlış bir tutumdur. Fakat dünyanın genelinde bu durum söz konusudur. Her iktisat okulu farklı yollardan hareketle bütünü açıklamaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Marksist iktisat sınıf çatışmalarından ve toplumsal güç ilişkilerinden yola çıkarak bir açıklama meydana getirir ya da ekolojik iktisat, çevre kirliliği ve sürdürülebilirlik üzerinden bir tanımlama yapmaya çalışmaktadır. Feminist iktisat kadınlar üzerinden ekonomi tanımı yapmaya çalışmaktadır. Bu okullardan her biri iktisadi gerçekliğin belirli bir yanını kendi araçlarıyla analiz etmektedir (Erdölek, 2012: 7).

Fransa'daki öğretim görevlilerinin bildirisinde bahsettiklerine göre çoğulculuk yalnızca bir ideoloji, yani açıklanmasına çalışılan ön yargılar ve vizyonlar meselesi değildir. Aksine; değişik teorilerin varlığı aynı zamanda,

varsayılan hipotezlerin doğası, sorulan sorular, geçici bakış açılarının seçimi, ele alınan problemlerin sınırlar ve kurumsal ve tarihsel koşullar ile de açıklanmaktadır. Çoğulculuk iktisatçının temel kültürünün bir parçası olmalıdır. İnsanlar araştırmalarını yaparken kendi fikirlerinin, ilgi alanlarının kendilerini yönlendirdiği düşünce biçimini geliştirme hususunda özgür olmalıdırlar. Gittikçe evrimleşen ve karmaşıklaşan dünyamızda farklı sunumlardan kaçınmak imkansız görünmekte ayrıca bunlardan caydırmak da oldukça tehlikelidir (Ardıç, Acar,2004: 28). Acar'a göre hiçbir teori tek başına gerçekliği elinde tuttuğunu iddia edemez. Her düşünce akımının ayrı bir dünya görüşü vardır ve bu gerçekliğin sadece tek bir yanıdır. Sistem organiktir evrimleşir biçimsel olarak ifade edilmesi mümkün değildir. Bunun çözümü de çoğulculukla mümkündür (Acar, 2005: 141-147).

Çoğulculuk kavramı bu nedenle önem arz etmektedir. Çünkü bu okulların oluşturduğu bir bütün anlamlı bir bütün olacak, içinde bulunduğumuz koşulları anlamlandırmamıza fayda sağlayabilecektir. Yani özetleyecek olursak çoğulcu bir yaklaşımdan bahsedeceksek diğer teorileri rakipmiş gibi gören anlayıştan uzak durulması gerekmektedir Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da çoğulculuğun her şeyi olduğu gibi kabul etme ile aynı anlama gelmediğidir. Önemli olan bilimsel olma ya da bilimsel olmama ayrımıdır. Çoğulculuk için zorunlu ilk şart bilimsel hoşgörüdür. Çünkü bilimsel hoşgörün olmadığı yerde çoğulcu bir yaklaşımının oluşması da çok zordur. Çoğulculuk sadece farklı iktisadi ekolleri ve bakış açılarını bir arada bulabilme olarak algılanmamalı, çoğulculuğun diğer sosyal bilimlerle olan bağının koparılmaması ile de alakalı olduğu hatırlanmalıdır (Erdölek, 2012:7).

3.2.4.2. Matematiğin Aşırı Kullanımı

Sosyal bir bilim olan iktisat ortaya çıktığı zamandan bu yana diğer bilimler ile ilişki içerisinde olmuştur. İktisadın ilişki içerisinde olduğu bilim dallarından biri de matematiktir. Sosyal bir bilim olan iktisat ile bir doğa bilimi olan matematiğin bir araya gelmesi çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Yaşar, 2014: 4).

Post Otistik iktisatçıların belki de en çok eleştirdiği ve üzerinde durdukları konu, matematiğin aşırı kullanımıdır. Ana akım iktisadın matematiğe aşırı derecede yer vermesi son dönemde fazlasıyla eleştiriye uğramasına yol açmıştır.

Neoklasik iktisadın gelişiminde matematikçilerin, fizikçilerin, pozitif bilimciler ile mühendislerin büyük ölçüde katkıları olmuştur. Öyle ki ilk matematiksel iktisatçı olan Walras'ın fizikten almış olduğu, bireysel tercihlerin dışsal olarak biçimlendiği ve iktisadi etkileşimlerden etkilenmediği temeline dayalı genel denge analizi bunun bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Walras kendi ideolojik çizgisinin şekillendirdiği toplum ve düzen varsayımını matematiksel olarak ifade edip ispatlamaya çalışmıştır. Böylece nesnel matematiksel analize ideolojik bir görev misyonu yüklenmiştir. Aslında iktisatta matematiğin kullanımı Walras'tan çok öncesine uzanmaktadır. Fakat asıl gelişme 1950 sonrasında ortaya çıktığı için matematiğin iktisatta kullanımı beklenenden de hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Öyle ki kapitalist dünyada matematik, iktisat öğretiminin önemli bir kısmını teşkil eder hale gelmiştir (Durusoy, 2008: 11).

Matematiksel iktisadın doğuşu Debreu'ye göre 19. yüzyılın ortalarında gerçekleşmiştir. Cournot'nun 1838'de yayınlanan Refah teorisinin matematik prensipleri üzerine araştırmalar adlı çalışması matematiğin iktisatta ilk önemli kullanımı ve başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu çalışma uzun süre görmezden gelinmiş, 1871 yılında Stanley Jevons'un Politik Ekonominin Teorisi ve 1874 yılında Walras'ın Ekonomi Politiğin Elemanları ya da Sosyal Refah Teorisi adlı çalışmaları ile matematik ilk kez iktisatçılar için güçlü bir yönteme dönüşmüştür. Ancak, matematiksel iktisatta asıl gelişme İkinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Süreli iktisat yayınlarındaki matematiksel iktisat makalelerinin sayfa sayısındaki artış, bu gelişmeyi doğrulamaktadır; savaş yıllarında azalan sayfalar 1944 sonrasında çok önemli oranda artış göstermiştir. Ayrıca 1961 sonrası dönemde matematiksel fikirler iktisadın her alanına yayılmıştır (Doğruel, 2012: 48).

İkinci dünya savaşı sonunda başlayan soğuk savaş döneminde oyun teorisi, ekonometri gibi alanların dahil olması iktisat ve matematik birlikteliğinin daha da artmasına yol açmıştır. Bu birliktelik yalnızca mikro ekonomi ile sınırlı kalmamış mako ekonomik modellerde de matematiğin kullanımı artmıştır. Günümüzde egemen olan neoklasik ortodoks da denilen ve çeşitli alt akımları da barındıran hakim görüş, matematiği iktisatta kurduğu modeller çerçevesinde sıklıkla kullanmaya devam etmektedir (Altınöz, 2014: 33).

İktisadın matematiğe girişi üç aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İlk aşamada matematik iktisat biliminin özünü etkilemiştir. İkinci aşamada matematik etkisini

iktisat bilimine yeni alanlar eklemek şeklinde göstermiştir. Üçüncü aşamada ise kuram oluşturan iktisatçılarda matematik kullanan iktisatçılar söz sahibi durumunda olmuşlardır. Tüm bu gelişmeler dahilinde, 1950 yılların sonundan günümüze kadar olan süreçte iktisat bilimi, matematiksel dili daha yoğun kullanmıştır (Durusoy, 2008: 12).

Matematiksel iktisat bu hızlı yükselme döneminde, matematiğin iktisat içinde kullanımına yönelik eleştirileri, vazgeçilmezliğini vurgulayan değerlendirmeleri ve bunlara dayanan tartışmaları da üzerine çekmiştir. Matematik neredeyse iktisada hakim olmasına rağmen matematiğin kullanımına karşı ve yanında olanlar arasındaki tartışma, bugün varolduğu gibi neredeyse matematiğin ilk kullanıldığı yıllara kadar uzanmaktadır. Samuelson'un 1952'de yazdığı bir makalede yer verdiği bilgilere göre o tarihten yetmiş yıl önce Cairnes matematiğin iktisatta kullanımını eleştirmiştir (Doğruel, 2012: 48).

İktisadın ana kulvarında da eleştiri devam etmekle birlikte eleştirinin biçimi daha çok "ölçülü olmalı" yönündedir. Eleştirilerin önemli bir bölümü, matematiğin iktisadı gerçekliğinden kopartmasına ve gerçekçi olmayan varsayımlarına yöneliktir. Burada, geri planda neoklasik iktisat asıl hedefi oluşturmaktadır. Ancak, neoklasik iktisadın kendi dışında gelişen eleştirileri içselleştirmesi ve yeni açılımlara araç olarak kullanmasında önemli bir başarısı mevcuttur. Bu eleştiriler iktisat teorisine yeni katkılar yapmakta, ancak bu gelişme sonucu eleştiri zeminlerini kaybedenlerin marjinalleşmesine sebep olmaktadır (Doğruel, 2012: 48).

Nitekim Nobel ekonomi ödülü alanların büyük bir çoğunluğunun ekonometri alanına ve matematiksel iktisada katkı yapanlar olması metodolojik hakimiyet için iyi bir kanıt sunmaktadır. Bu durum iktisat ideolojisinin modern toplumun egemenlik sisteminin en önemli parçalarından biri olduğunu ortaya koymakla birlikte iktisadın pozitif bilimlere ne kadar yaklaştığını, insan boyutunun iyice devreden çıktığı bir bilim olma yolunda dönüşüm sergilediğini göstermektedir (İnsel, 2012: 1-3).

Neoklasik iktisatta matematiğe başvurmak büyük önem arz etmektedir. Çünkü ekonomik olaylarla ilgili soyutlamayı matematiğe başvurmadan başarmak pek de mümkün gözükmemektedir. Onlara göre çok boyutlu bir gerçekliğin tahlil edilip kavranabilmesi için matematiksel araçlara ihtiyaç vardır. Sadece anlatarak etkinlik sağlamak zordur. Hesap yaparken tıpkı bir fizikçi gibi ölçüp biçerek cevap vermek

iktisatçı için vazgeçemeyeceği bir yoldur. Zaten onlara göre iktisat davranış kuralları fizik kanunları gibi katıdır ve evrensel nitelik taşımaktadır. Böyle bir durum onu durağan yöntemlerle açıklanan teknik bir kavram haline getirmiştir. Diğer yandan ise doğa bilimlerine olan yakınlığının, onu sosyal bilimlerin kraliçesi yapacağı şeklinde de vurgular yapılmıştır. Halbuki böyle bir çalışma disiplini kendisini sosyal bilimlerden uzaklaştırıp daha çok doğa bilimlerine yakınlaşmasına neden olmaktadır (Durusoy, 2008: 10-11). İktisadın olumsuz yanlarından biri yaratıcı düşüncenin yerini gizemli istatiksel ilişkilerin almasıdır (Acar, 2008: 96-99).

Bu ilişkilerin kaynağı olarak görülen matematik, iktisat için sağlam bir muhakeme ve nesnel ifade yöntemi sağlamıştır. Diğer yandan birçok kesim matematiğin aşırı kullanımının iktisadın sosyal bilim olma özelliğini yok ettiğini öne sürmektedir. Bununla beraber iktisat biliminde matematik, araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmiştir. Hatta bazı araştırmacılar ellerindeki matematiksel araçları kullanabilmek için uygun konu arayışına girmeyi tercih etmişlerdir. Bu görüşe göre kullanılan yöntemin karmaşıklık ve gelişmişlik derecesi, konunun kuramsal veya toplumsal öneminin önüne geçebilmektedir. Bu durum iktisat bilimi için öyle bir hal almıştır ki iktisattaki başarılarını matematiksel çalışmalara borçlu olan Leontief, Solow gibi pek çok iktisatçı bile isyan eder duruma gelmiştir (Altınöz, 2014: 33).

İktisatta matematiğin aşırı ve anlaşılmayacak bir biçimde kullanılması ve bunun da ötesinde matematiğin araç olmaktan çıkıp sadece amaç olarak kullanılmaya başlanmasına yönelik eleştiriler bu hareketin merkezinde yer almıştır. İktisadi analizde matematiğin kullanılması konusu, bu harekete karşı çıkanlar tarafından yanlış anlaşılmış ve post otistik iktisada destek veren akademisyen ve öğrencilerin matematiği tamamen ortadan kaldırmayı amaçladıkları yönünde bir söylentilere sebep olmuştur. Oysa istenen açık ve nettir: Bu hareketi savunanlar matematiğin bir amaç olarak kullanılmasına hayır demektedir (Erdölek, 2012: 6).

Matematiğin bilimsel bir yöntem olarak vazgeçilmez olduğu tartışmasız doğrudur. Fakat sosyal bilimlerde matematik kullanımı, fizik ve kimya gibi doğal bilimlerde olduğu kadar geniş kapsamlı ve belirleyici değildir. İnsan davranışlarının mutlak bir nedensellik üzerine oturmaması, toplumsal ilişkilerin matematiksel bir dille ifade edilemeyecek kadar karmaşık olması, öngörülemez oluşu, matematiksel olarak ifade edilen ilişkilerin de çoğu zaman insanın algılayabilme kapasitesini aşacak kadar geniş kapsamlı olması bunun temel sebepleri arasında

görülebilmektedir. Matematik biliminin bazen matematikçilerin dahi anlamakta güçlük çekecek kadar ileri düzeyde ve yoğun kullanımı, iktisat biliminin sosyal dinamiklerini inceleyen yöntemlerin ciddi bir şekilde sorgulanmasını gerektirmektedir (Acar, 2009: 17-18).

Benzer şekilde, Prof. Dr. İzzettin Önder de, bir makalesinde; Matematiğin, doğasıyla çok güçlü bir araç olduğunu, fakat matematiğin bir araç olmaktan ziyade, bir amaç haline getirildiğini, olayları bilimsel bir görüntü altında bulandırdığını, her şeyi matematikle açıklamanın mümkün olmadığını dile getirmiştir (Önder, 2001:12 Aktaran: Dotletow, 2008).

İktisat doğal bilimler gibi bir bilim değildir. Post otistik iktisat yaklaşımı iktisada doğa bilimi muamelesi yapılmasını istememektedir. Mutlak gerçeklere dayanmamakta ve toplumsal yapı devinimini sürdürdükçe iktisadın değişmez diye tabir edilen ögeleri değişmeye başlamaktadır. İşte bu noktada Post Otistik İktisat devreye girerek iktisat biliminin bir doğa bilimi olduğuna karşı çıkmaktadır. İktisat bir sosyal bilimdir ve onun hakkında kesin yargılara ulaşmak neredeyse imkânsız bir hal almaktadır. Belirli bir dönemde geçerliliğini sürdüren politikalar, toplumsal yapı ve alışkanlıklar değiştiği zaman geçerliliğini yitirebilir. İnsan sosyal bir varlıktır. Davranışları mükemmel değil salt doğruları yoktur daha çok gelenek ve kültür onun şekil almasında etkili rol oynamaktadır (Erkan, 2016: 31).

Bu yüzden iktisadın matematiksel bir hal alması onun değişmez yasalar bütünü halini aldığı anlamına gelmemektedir. Bununla beraber iktisadi analizlerde matematiğin yoğun olarak kullanılması iktisadı toplumsal sorunlardan uzak ve gereksiz varsayımlar yığınına dönüştürmektedir. Doğa bilimleri statüsüne yaklaşmaya çalışan iktisat, toplumsal sorunların gerçekçi çözümlerinden gün geçtikçe uzaklaşmaya başlamıştır. Ekonomik sorunların verdiği sinyalleri anlamakta gecikmekte ve sorunlara rasyonel çözümler bulamamaktadır. Bütün bunlar iktisadın gerçek yaşamdan kopuk olduğu ve hayali senaryolar üzerine kurulu olduğu iddiasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü neoklasik iktisadın öngördüğü varsayımlar ile gerçek yaşamda görülen iktisadi ilişkiler arasındaki çelişkilerin temelinde bu matematikselleşme çabası yatmaktadır. Matematiksel ilişkiler mutlak gerçeklere dayanırken iktisadi ilişkileri matematik diliyle ifade edebilmek için daha basit yollara başvurmak gerekmektedir. Bu nedenle yok sayılan bazı değişkenler gerçek yaşamdan kopmayı da beraberinde getirmiştir (Atik, 2009: 7-8).

Genel olarak iktisat biliminin matematikleştirilmesine yönelik eleştirileri şu şekilde sıralayabilmemiz mümkündür: (Altınöz, 2014: 34) .

- Matematiksel iktisadın, insanlar tarafından yaygın bir şekilde doğru olarak kabul edilen düşünce sistemini gerçek dünyada karşılayamamış olması,
- Matematiksel iktisatta deneysel olarak test edilebilir kısımları daha az yer tutması,
- Matematiksel iktisat matematiksel olmayan iktisattan daha önemlidir savunusunu doğrulayan kesin bir aracın olmaması,
- İktisadi dilden matematiksel dile çevrilirken anlam kargaşasının yaşanması,
- İktisat konularının bazılarının yapısından kaynaklı sebeplerle matematiksel olarak ifade edilememesi ve reel dünyanın gerçekliğini tam olarak kavrayamaması şeklindedir. Sonuç olarak matematik yöntemlerinin kullanılması iktisat bilimine yarardan çok zarar getirmiştir. İktisadın içeriğini daraltmış, iktisatçıyı dünya gerçeklerinden uzak ve kültürsüz birer teknisyen haline getirmiştir (Savaş, 2007: 117).

3.2.4.3. Kuram ve Gerçeklik Arabağlılığında Uyumsuzluk

İktisat öğretiminin en önemli sorunlarından biri de derste öğretilenlerle gerçek hayat arasındaki bağlantı kopukluğunun olması söylenilebilir. İktisat eğitimi gören öğrenci kendisine sunulan teorik bilgi ile gerçek yaşam arasında bağlantı kuramayan pasif bir izleyici topluluğuna dönüşmektedir. Öğrencilerin iktisat biliminden beklentileri fizik kimya gibi doğa bilimlerinden bekledikleri ile farklı olmaması bu sebeplerden bir tanesidir. Bu yanılgı özellikle öğrencinin iktisat bilimi ile tanışma dersi olan iktisada giriş dersinde doğal bilimler ile sosyal bilimler arasındaki benzerlikler ile farklılıkların detaylı bir şekilde anlatılmamasından kaynaklanmaktadır. İkinci bir sebep ise iktisat derslerinde varılan sonuçların gerçeklerden uzak, hayali varsayımlara dayandırılmasıdır. Ulaşılan sonuç ise tek gerçek oymuş gibi anlatılmaktadır (Cicioğlu ve Şimşek, 2006).

Klasik iktisat eğitiminde, dersi veren eğitmen sınıfta dersi tüm detaylarıyla anlatmakta ve dersin yükünü tek başına üstlenmektedir. Eğitmen sürekli anlatma ve öğrenciye bir şeyler katma eğiliminde olmasına rağmen öğrenciler dersi pek de ciddiye almamaktadırlar. Bu nedenle öğrencilerin düzenli ders çalışması sağlanamamakta ve derse hazır bir şekilde gelmemektedirler.

Dersin işleniş biçimi öğrenciler tarafından sıkıcı bulunduğu için derse katılımları da az olmaktadır. Öğrencilerin performanslarını değerlendirmek için tek ölçüt sınav olduğu için sınava çalışmayı son güne kadar ertelemektedirler. Sınav öncesinde havada uçuşan onlarca kavramı ezberleyip akılda tutmak da tam bir işkenceye dönüşmektedir. Üstelik sınava kadar ezberlenen bilgiler daha sonra hemen unutulmakta ve dolayısıyla bunların gerçek kullanım amaçları hiçbir zaman tam kavranamamaktadır (Çütcü, 2014: 114).

Bulutay, bu duruma şöyle bir açıklık getirmiştir: Öğretici bilgisini karşısındakinin kafasına sokmaya çalışmamalı, iletmek istediği bilgiyi, öğrencilerin seçimlerine imkan verecek şekilde, alternatifleri olacak biçimde anlatmayı tercih etmelidir. Bilimin farklı, çoğu zaman çelişik nitelikteki kuramlardan oluştuğunu idrak edip, bilgiyi tartışma kapıları açarak özetleyip sunmalıdır. Öğreticinin görevi doğrudan değil dolaylı biçimde işlemeli ki nasıl bir kişi güzel bir manzaradan etkileniyorsa öğrencide yaratılan öğretim ortamından dolaylı bir şekilde etkilenmelidir. Öğrenciyi derse olan ilgisini artıracak cazip eğitim ortamı yaratılmalıdır (Bulutay, 2012).

İktisat eğitimi alan birçok genç iktisatta kuram ile gerçek arasındaki uçurumu zamanla fark etmektedir. İktisat öğrenirken iktisat ile ilgili kafamızı birçok soru meşgul etmektedir. Anlatılanlar varsayımsal olduğu için hayatın gerçekliği ile bağdaştırmak pek de kolay olmamaktadır. Örneğin marjinal faydayı firmalar nasıl ölçer, nasıl tam rekabet altında bir yaşam olabilir, marjinal faydanın maksimum olduğu yerde toplam fayda sıfır önermesi gerçek hayatta nasıl somutlaştırılabilir? gibi pek çok soru zihnimizde yer almaktadır.

İktisat mezunu biri, iş dünyasına atıldığı zaman öğrendiği birçok bilginin hiç de gerçek dünya ile uyumlu olmadığını görebilecektir. Buradan yola çıkarak iktisat öğretiminin en önemli sorunlarından birinin derste öğretilenlerle gerçek hayat arasındaki bağ kopukluğu çıkarımını yapmak mümkündür. Bunun nedenlerinden biri öğrencilerin iktisat biliminden beklentilerinin de fizik, kimya gibi bilim dallarından beklentileri ile aynı olmasıdır. Diğer bir neden ise ulaşılan sorunların varsayımsal olup gerçeklerden uzak olmasıdır (Altınöz, 2014: 40).

Bazı iktisadi kavramların ya da uzun formüllerle ifade edilen sonuçların gerçek hayatta ne anlam ifade ettiklerinin açıklanmasına yeterli bir çaba

gösterilmemektedir. İktisat bilimi bu niteliği ile iktisat kültürüne yeterli düzeyde katkı sağlayamamakta çünkü tarihi ve kurumsal olgular göz ardı edilmekte ve gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerin güncel ekonomik sorunları, ekonomi ağırlıklı problemler işlenmemektedir (Cicioğlu, Şimşek, 2006: 23).

3.2.4. 4. Mikro İncelemenin Gerekliliği

Neo-klasik öğretinin eleştirilen diğer bir yönü de bireyi toplumdan soyut yaşayan ve diğer bireylerle ilişkisi olmayan bir varlık statüsüne koymasıdır. Mikro iktisat teorisine yapılan bu yoğun eleştiriler birçok alanda teorinin önemli eksikliklerinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Genel fikir ise şu yöndedir: mikro iktisadı bütünüyle terk etmek değil de sadece işe yaramadığı düşünülen kısımlarının terk edilmesi şeklindedir (Eren, 2011: 31).

Post otistik iktisatçılar mikro iktisadın ne kadar gerekli olduğu konusunun üzerinde önemle durmuşlardır. Özellikle Guerrien'in standart mikro ekonomiyi sürdürmeye değer bir neden var mı? adlı makalesinde, standart firma ve tüketici varsayımının akıl dışı olduğuna vurgu yapmış olması, mikro ekonomiye yapılan en önemli eleştirilerin başında yer almaktadır. Çünkü kendisinin de bir neoklasikçi olması ve bu açıklamayı yapması harekete olan güvenin artmasına sebep olmuştur. Guerrien, teknik bir analiz yapmaktan ziyade bazı yüzeysel eleştirilerde bulunmakla yetinmiş olsa da neoklasik iktisadın en önemli isimlerinden biri olarak tanımlanıyor oluşu, tepkinin de büyük olması sonucunu getirmiştir. Bu makaleye katkı ya da eleştiri niteliğinde olan diğer çalışmalar da standart mikro iktisadın işlevlerini sorgulayarak tartışmanın daha da derinleşmesine yol açmışlardır. Guerrien'in makalesi şu şekilde özetlenebilir: Fransa'daki iktisat öğrencilerinin iktisattaki otizme karşı olan hareketleri, iktisat öğretiminde mikro ekonomiye verilen aşırı öneme bir başkaldırı hareketidir. Öğrenciler mikro ekonominin işlerliğine yönelik gerçekten ikna olmadıkları konusunda şikayetlerini sürdürmüşlerdir. Mikro1, mikro2, mikro3... dersleri ile aşırı derecede matematik kullanıp, hayali firmalar ve piyasalar yaratarak bunlardan bahsetmenin bir faydası yoktur. Standart mikro ekonominin varsayımları geçerli değildir. Mikro ekonomi temelli eğitimin otistik olarak nitelendirilmesinin esas nedeni olarak gerçek dünyaya ilişkin iktisadi sorunların neredeyse tüm neoklasik iktisatçılarla tartışılmasının imkansız hale gelmesini göstermiştir. Bu iktisatçıların kendi sistemleri içerisinde sıkışıp kaldığını ve dışarıdaki dünya ile ilgilenmediklerinden bahsetmiştir. Eğer bir mikro ekonomi kitabına bakıldığında

içeriğinin bütünüyle matematikten ya da masallardan ibaret olduğu ve gerçek bilgi içermediği görülmektedir. Matematiksel bilgilerin tüm çalışmaları kapladığından söz etmiştir (Guerrien, 2002, Çeviren: Acar, 2004: 55-56).

Neoklasik iktisadın üzerine kurulu olduğu tüketici tercihi teorisi iktisadi aktörlerin davranışlarının rasyonel olduğunu varsaymaktadır. Bu görüş karmaşık yaşamları ve bireyleri her koşulda rasyonel tercihler yapan oluşumlar olarak ele almaktadır. Fayda maksimizasyonu adı altında tüm tarih, kişilik ve kültür silinerek göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla bu teori özellikle kollektif davranışlarda çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir (Evranos, 2004: 41).

Günümüzde iktisat literatüründe neoklasik iktisadın firmanın davranışı olarak öğrettiği şeyin (artan marjinal maliyeti azalan marjinal gelire eşitleyerek karlılığı maksimize etmek) mevcut firmaların ve ürünlerin en fazla %5'inde uygulandığı sonucuna varan birçok araştırma mevcuttur. Birçok ürünün karşı karşıya kaldığı gerçek maliyet koşullarına ilişkin araştırmalar, vakaların %95'inden fazlasında makul bir ürün seviyesi içerisinde marjinal maliyetlerin ya sabit kaldığını ya da düştüğünü ortaya koymuştur. Firmaların gerçek davranışlarına ilişkin araştırmalar da benzer olarak, vakaların %95'inden fazlasında firmaların azalan marjinal geliri hiç hesaba katmadan mümkün olan en yüksek düzeyde satışa ulaşmaya çalıştıklarını göstermiştir. Benzer şekilde tüketicilerin bütçe doğrusu ile kayıtsızlık eğrisinin teğet olduğu noktayı hedefleyerek ne satın alacağına karar verdiği bakış açısı da deneysel çalışmalarda trajik biçimde başarısız olmuştur. Bu deneysel başarısızlıklara rağmen iktisatçıların standart firma ve tüketici tercihi teorisini öğretmeyi sürdürüyor olmaları, belki de standart mikro ekonomiye karşı yapılabilecek en güçlü suçlama olacaktır (Dowletow, 2008: 122).

Neoklasik teorinin temel kavramları fayda ve kar maksimizasyonudur. Maksimum kar ve maksimum faydanın gerçekleşmesi tam bilgi ve geleceğe dair öngörülerin eksiksiz olmasına bağlıdır. Modern teorik iktisadın kurucuları, bunları ekonomik kararların temelinde yatan özellikler olarak görmüşlerdir. Hall ve Hintch'in 1939'da yaptıkları bir araştırma ise neredeyse hiçbir firmanın fiyatlama politikasının neoklasik teorinin öngördüğü gibi olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca karar ile sonuç arasındaki zaman farkı ikisinin farklı zaman dilimlerinde ve çevrelerde gerçekleşmelerine neden olmaktadır. Karar anındaki maksimizasyon sonuçtaki maksimizasyon anlamına gelmemekte, çünkü dünya sürekli bir değişim

içindedir. Üstelik günümüz bireyi neoklasik iktisadın biçimlendirdiği şekilde bir ekonomik aktör değildir. Onun bu aktör figürü ahlaki manada insan varlığına aykırı bir durumdur. Maksimum prensibinin var olmasına gerek de yoktur. İlk defa Avusturya iktisatçıları tarafından ortaya atılmış olan sıfır kayıp kuralında bireyler arasında serbest mübadelenin gerçekleşmesi için şu üç koşulun bulunması yeterlidir. Bir bireyde başkasına bir şey karşılığı verebileceği malın bulunması ve diğerinin de almak istemesi, ikisinin de bu durumdan haberdar olması ve bunu yapacak güce sahip olmaları şartlarıdır. Bu varsayım geleceği mükemmel görüş ön koşuluna dayanmaz. Birey, optimum olmasa da, tercih edilir davranışlarda bulunabilir. Bir iktisadi aktivite için zorunlu koşul bireyin refahının düşmemesidir. Bu yaklaşımda denge de yoktur, yalnızca ulaşılan belirli konumlar vardır (Evranos, 2004: 42).

Mikroekonominin reddedilmesi için post otistik iktisatçıların geçerli matematiksel sebepleri de vardır. İki ürün arasında tercih yapan tüketici modelinde iki kişi analiz edildiği zaman bir sıkıntı olmamasına rağmen birden fazla kişi işin içine girdiğinde işler karmaşık bir hale bürünmektedir.

Mikro ekonomideki temel yanlışlardan biri de tüm ders kitaplarında bulunan fiyat mekanizmasıdır. Egemen iktisat öğretisinde her aktör için fiyat veri kabul edilmiştir. Fiyatı tek başlarına belirlemeleri mümkün değildir. Bu durumda post otistiklerin sorduğu soru, fiyatı kimin belirlediği noktasındadır. Neoklasik iktisat öğretisinin firma davranışı veya artan marjinal maliyeti azalan marjinal gelire eşitleyerek kârlılığı maksimuma ulaştırmaya çalışmaları da tartışma yaratan konulardandır. Neoklasik iktisattaki tüketici tercihlerinin bütçe doğrusu ile farksızlık eğrilerinin teğet olduğu noktada belirleniyor olması da hayali bir olgudur. Bu konuda bir çalışma yapılmış ve öğrenci davranışları gözlemlenmeye çalışılmış sonuç ise olumsuz olmuştur. Çünkü insanoğlu her zaman rasyonel davranamayabilir, objektif olamayabilir böylece neoklasik iktisadın her daim gerçek hayatı yansıtamadığı ortaya konulmuştur (Altınöz, 2008: 18).

Neo-klasik iktisadın diğer bir varsayımı da aktörlerin zevk ve tercihlerinin sabit olmasıdır. Varsayıma göre çok büyük miktarda bilgi, aktörler tarafından hiç sorunsuz analiz edilebilmektedir. Fakat aynı aktörler tercihlerini değiştirememektedir Diğer insanların tercihleri sadece fiyatları etkilediği zaman bireyi de etkilemektedir. Bu görüş başka insanlar istiyor diye bir oyuncak isteyen çocuğun davranışını açıklamaz. Hâlbuki gerçek dünyada bu tür davranışlardan çok fazla mevcuttur.

Geleneksel teori ise iki bireyin birbirlerinin davranışlarını etkilemesini yalnızca fiyat mekanizmasına indirgemektedir. Sabit tercih varsayımının kaldırılması gerçek dünyayı anlamak için birçok analitik araç verecektir. Son zamanlara kadar bu ilişkileri biçimlendirmenin teknik açıdan mümkün olmadığı söylenebilir ama metodoloji son zamanlarda birey davranışlarının birbirine etkisini anlayabilecek konuma gelmiştir. Bu yaklaşım teorilerin çok daha bilimsel test yöntemlerini de olanaklı hale getirecektir (Dowletow, 2008: 125).

Mikro ekonomi çoğu zaman gerçeklikten uzak olduğu için eleştiri almaktadır ancak gerçeklikten uzaklık kavramından geçersiz olduğu anlamını çıkarmamak gerekmektedir. Anlatılmak istenen aslında şudur: Eğer bazı varsayımları terk edip daha güçlü matematiksel teoremler kurarak sıkı bir çalışma yapılırsa mikro ekonomi günden güne gerçekçi bir hal alacaktır. Bireysel aktörün bir bütünün parçası olduğunu anlamak o aktörün neden belirli kararlar verdiğini açıklamamaktadır. Etkileşimleri ve ilişkileri anlamak için aktörlerin nasıl karar verdiklerini anlamaya ihtiyaç duyulmakta ve bütünüyle yeni bir tür mikro ekonomi yapılandırmasına ihtiyaç vardır (Eren, 2011: 47).

3.2.4.5. Neoklasik İktisadın Egemenliği

Günümüz iktisat eğitiminin diğer önemli sorunu da lisans düzeyinde hâkim olan öğretinin yalnızca neo-klasik iktisat olmasıdır. Üniversitelerin sosyal bilimlerinden mezun olan çoğu öğrenci kendi çabalarıyla öğrenmediyseler neoklasik iktisattan başka bir iktisadın varlığından bihaberdirler. İşte bu sebeple alternatifi olmayan bir kuram olarak görülen bu öğreti, özgün arayışları gereksiz kılacak bir düşünce tembelliğine zemin hazırlamaktadır (Çütcü, 2014: 114).

Neoklasik öğretinin bu kadar hâkim olmasının nedeni hususunda iki farklı anlayış söz konusudur:

- Birincisi neoklasik iktisadın teknik yapısının sürekli gelişerek güçlendiğini ve kendisine yöneltilen eleştirileri de dikkate alarak çözümlediği için hâkimiyetini sürdürdüğüdür. Diğeri ise egemen öğretinin kendi anlayış tarzını dikte ettiriyor olmasıdır. Neoklasik teori içinde kurulan modelleme ve varsayımlar yeterli değildir ve gerçekten kopuktur ya tam rekabet varsayımını öngörmektedirler ya da temsili ajanların varlığından hareket etmektedirler. Bu modeller ile gerçekleri açıklamaya çalışmak bilimsel bir yaklaşımdan ziyade inanç sorunu haline gelmiştir. Neoklasik

teori matematiksel anlatımıyla kişiyi cezbeder ilgi çekicidir. Çünkü gerekli olan soyut açıklamayı matematiğe başvurmadan açıklamak mümkün değildir. Gerçeklerin ispatında ve kavranmasında matematiksel araçlar büyük önem arz eder. Lakin sosyal gerçekliği ise tüm boyutları ile açıkladığı söylenemez (Cicioğlu, Şimşek, 2006).

Bulutay'a göre (2012), iktisat alanında neoklasik iktisadın egemenliği, onu iktisat kuramıyla özdeş saymak çok zararlı ve yanlış bir davranıştır. Öğretimin ilk yıllarında, iktisadın sorular, bu sorulara farklı ve bazen çelişik yanıt ve görüşler çerçevesinde okutulmasını önermektedir.

3.2.4.6. İktisadi Felsefe ve Analitik Düşünce Sistematiğinin Eksikliği

Günümüzde iktisat eğitiminin öncelik taşıyan önemli bir sorunu iktisat felsefesine gereken önemin verilmemesidir. Herhangi bir bilim dalı öğrenilirken önce o bilimin ardında yatan felsefenin öğrenciye öğretilmesi gerekmektedir. O bilim dalının açıkladığı sonuçları öğrenmeden önce söz konusu bilim dalının geçirdiği düşünsel aşamaların tüm detaylarıyla öğrenilmesi gerekir. Üniversitelerin ana görevi her tekniğin ve her sonucun ardında yatan düşünce sisteminin alternatif düşünce sistemleri arasındaki ilişkilerin tarafsız bir şekilde öğrenciye aktarılmasını sağlamak olmalıdır (Cicioğlu, Şimşek, 2006: 26).

İktisadi düşünce tarihi ya da iktisadi felsefe derslerinin son sınıfa geçmiş bir iktisat öğrencisine diğer derslerden bağımsız bir dersmiş gibi okutulması son derece yanlıştır. İktisadi düşüncenin gelişimi konusunda yeteri düzeyde bilgi sahibi olmadan iktisat bilimini tam kavramak mümkün değildir (Dowletow, 2008: 37).

İktisadi düşünce tarihi veya iktisadi felsefe adlı bir dersin temel bir ders olarak ve detaylı bir biçimde, farklı iktisadi okulları karşılaştırmalı olarak içerecek şekilde iktisat bölümlerinin ilk sınıflarında okutulması gerekmektedir. Çünkü öğrenci eğer işin başında iktisadi düşüncenin gelişme seyrini, farklı iktisadi düşünce okullarının varlığını, iktisadi felsefenin nasıl var olduğunu ve farklı okullar arasında nasıl farklılıklar gösterdiğini öğrenebilirse, ileriki sınıflarda okuyacağı iktisat öğretisinin var olan tek öğreti olmadığını ve farklı koşullar içeren diğer durumlarda farklı sonuçları doğurabileceğini daha kolay algılayabilecektir (Ruben, 2001: 37).

3.2.5. Post Otistik İktisadın Çözüm Arayışları ve Önerileri

Post otistik iktisatçılar bir iktisat eğitiminin nasıl olması gerektiği yönündeki isteklerini, iktisat biliminin diğer disiplinlerle eş zamanlı çalışması gerektiği ve mikro eğitimde daha az matematik kullanımı yönündeki çözüm arayışlarını ve önerilerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

Neoklasik iktisat öğretisi tekrar gözden geçirilmeli, içerik, kullandıkları terimler ve bireyi pasif hale getiren kalıpları yeniden düzene sokulmalıdır. Meydana gelen oluşumları tüm dünyayı kapsayacak biçimde açıklayacak ve ileriye dönük daha gerçekçi tahminler yapan, çok daha gerçekçi iktisat öğretilerine ihtiyaç olduğu kuşkusuz ortadadır. Bu sebeple üniversite gibi eğitim kurumlarında tüm iktisat ekollerine aynı ağırlıkta yer verilmelidir. İktisat bilimi herhangi bir grubun çıkar aleti olmamalı, genel ilkeleri ile her konuya aynı seviyede yaklaşabilmeli ve iktisat biliminin objektif biçimde analiz yapabilen bir yapıya dönüştürülmesi sağlanmalıdır. (Evranos, 2004: 35).

Neoklasik iktisadın yerine getirilecek yeni teori için en kapsamlı açıklama J.K.Galbraith'den gelmiştir. O fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir: Mikro makro ayrımına son verilmelidir. Sosyal etkileşimleri göz ardı etmeyen bir davranış teorisini içeren tek bir iktisat var olmalıdır. Deneysel çalışmalarda önemsenmeli, matematik karmaşık formüllerin arkasına gizlenmiş basit fikirleri değil de basit yapıların ardındaki karmaşık ifadeleri gün yüzüne çıkarmalıdır. Bütün bunlar anlatılırken Smith, Marx, Keynes, Schumpeter gibi büyük düşünürler mutlaka öğrencilere öğretilmelidir. Bilgi öğrenciye aktarılırken dogmatik olarak değil bir keşif sırası olarak sunulmalıdır. Neoklasik iktisattaki soyutluklar kaldırılmalı, iktisat bilimi toplumsal güç ilişkilerini teorinin merkezinde bulundurmalıdır (Arpacıoğlu, 2018: 485). Son dönemde en çok eleştirilen konu iktisat biliminin artan bir şekilde matematik kullanmasıdır. Matematik adeta tüm iktisadi analizlerde kullanılmakta olup iyi bir iktisatçı olmanın esas şartı haline gelmiştir. Dolayısıyla lisans döneminde matematik konularına hakim olmak gerekmektedir. Fakat iktisat biliminin sosyal bilim oluşu ve diğer toplum bilimleri ile ilişkisi düşünüldüğünde, matematikleşen iktisadın diğer bilimleri besleyemediği ve güncel sorunlardan giderek uzaklaştığı, daha anlaşılmaz hal aldığı görülmüştür. Bu nedenle iktisat biliminin soyut kavramlardan uzaklaşıp, matematiksel analizleri ise gerektiği ölçüde kullanılması gerekmektedir (Çütcü, 2014: 121).

Öğrencilere mikro iktisat dersi anlatılırken matematikten daha düşük düzeyde yararlanılmalıdır. Örneğin esneklik hesaplamalarında belli düzeydeki matematiğin yanında tüm kavramlar grafiksel olarak da anlatılabilmelidir. Denklemler ve matematiksel formüller sözel yorumlara yardımcı olacak biçimde aracılık etmelidir.

Öğrenciler özellikle ekonometri ve matematiksel iktisat derslerinden korkmakta dersi algılamakta sorunlar yaşamaktadır. Özellikle büyüme, enflasyon, tasarruf tüketim eğilimleri ve maliyet analizi gibi ekonomi konularının öğrenilmesinde ekonometrik denklemler kullanılınca yorum yapabilme ve anlama da güçlük çekilmektedir. Matematiğin aşırı kullanılması son 50 yılda şekil kazanmıştır. Neo-klasik iktisadın önemli isimlerinden Alfred Marshall'da matematik kullanmıştır ama o matematiği sadece araç olarak kullanmıştır. Matematiğin gerekli bir araç olduğunu ama tamamen matematiğe dayanan soyut bir iktisat öğretisinin doğru olmadığını düşünmektedir. Evet matematik biliminden faydalanılmalıdır fakat onun bir aracı olduğu unutulup matematiğin büyüsüne kapılmayıp daha hoşgörülü yaklaşılmalıdır (Altınöz, 2014 : 48- 64).

İktisat ile matematiğin birlikte anlatılması sürecinde matematiksel iktisat yaklaşımı anlatılmalıdır. Çünkü bu yaklaşım mikro ve makro ekonomik kavramları modeller aracılığı ile anlatarak iktisadı matematiksel olarak düşünmelerini sağlayabilmektedir. Ancak, burada matematiği matematik olarak anlatmaktan daha çok, "bu dersin amacını modellerle iktisadın anlaşılmasını sağlamak" olarak algılamak gerekmektedir. Matematiksel iktisat dersinin öğrenciler açısından en zor yanı bu dersin yaklaşımında matematik ve iktisat bilgilerinin ağırlığının ne ölçüde rol oynayacağı konusunda sağlam bir ön bilgiye sahip olmamalarıdır. Bu noktada iktisada giriş dersi ve daha sonra mikro iktisat ve makro iktisat dersleri, öğrencinin matematiksel iktisadın iktisat boyutu ile ilgili temel bilgiye sahip olması açısından, büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, öğrencilere ilk olarak model kavramını, daha sonra ise bir modeli kurmak ve anlamak için ne tür iktisadi ve matematiksel donanımlara ihtiyaç duyabileceklerini açıklamak belli bir rahatlama sağlamaktadır. Bir iktisatçı için modelin iktisadi varsayımları ve kısıtlamaları ile matematiksel varsayım ve kısıtlamalarının ayrıştırılması, en azından iktisatta modelleştirmeyi anlamak konusunda öğrenciye bir adım attırabilmiş olur. Öğrenciler ayrıca matematik mi yoksa iktisat mı öğrendikleri konusunda tereddütler yaşabilmektedir. Burada önemli olan iktisadın ve matematiğin iki ayrı alan özelliğini kaybettirmeden

iktisadi modeli tanımlamaktır. Bu iki alanın birlikte ortaya çıkardıkları model özelliklerinin hangisinin iktisat, hangisinin matematik teorisinden geldiğinin bilinmesi, öğrencinin model çerçevesinde konuları ayrıştırarak düşünme sürecine ve modelleştirme kapasitesine belli deneyimler kazandırmaktadır. Eğer bu deneyim yeterince esnek bir düşünme kapasitesi kazandırabiliyorsa, öğrenci gelecekte çıkacak problemleri yakalayabilecek ve bunları modelleyip çözebilme yetisine kavuşmuş olacaktır. Dahası dersin hedeflerinin öğrenci açısından anlaşılması büyük önem arz etmektedir. Bu dersi nasıl öğrenebilirim? den sonra bu yaklaşım ne için kullanılacak ya da kullanılabilir? sorularının cevaplarını bulmalarıdır. Aslında, bu sorular sadece matematiksel iktisadı ilgilendirmez. İktisadın diğer alanlarında da bu soruların cevapları önemlidir. Burada, konuya yönelik ikna edici bir açıklama olarak Keynes'in şu sözleri önemlidir: "İktisat teorisi, politikaya hemen uygulanabilecek sonuçları bir araya getiren bir bütün toplayan bir çözüm paketi sağlamaz. Bir doktrin olmaktan çok, kullanan kişiye sonuçlar çıkarmak konusunda yardımcı olan bir yöntem, aklın bir aracı, bir düşünme tekniğidir" demiştir (Doğruel, 2012: 48).

İktisadın değişimine yönelik tartışmalar yalnızca içinde bulunulan çağ ile sınırlı kalmamalı, tüm iktisadi düşünce tarihine yayılmalıdır. Tartışmalar konuya ilişkin farklı anlamları farklı düşünceleri ve metodolojileri ortaya çıkaracaktır. Böylece öğrenciler farklı olasılıkları kavrayarak yeni bakış açıları kazanacaktır. Düşünce alanında yeni gelişmelerin olabilmesi için farklı görüşlere açık olmak gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için neoklasik teorilere ayrılan zamanın diğerlerine de yer açılabilmesi için ciddi biçimde azaltılması gerekmektedir. Bu bağlamda Neoklasik teorinin fikirlerinin tamamıyla müfredattan dışlanacağı düşünülmemeli yanına alternatifleri de koyulmalıdır (Acar, 2008: 212-214).

İktisat derslerini sıkıcı, anlaşılmaz ve işe yaramaz, günlük hayattan uzak bir şekilde aktarılmasndan ziyade daha zevkli ve anlaşılır bir şekilde anlatımı sağlanmalıdır. Dersler akademisyen odaklı değil araştırma ve öğrenci odaklı hale getirilmelidir. Sadece sınıf ve tahta ekseni etrafında ders anlatmak yerine, öğrencilerin motivasyonunu arttıran araçlarla dersler desteklenmeli ve derslerin içerikleri zengin hale getirilmelidir (Çütcü, 2014: 121).

Öğrenciler neoklasik iktisatçıları okuyup eleştirebilmeli, anahtar fikirleri görüp tartışmalıdır. Farklı yaklaşımlara yer verildiğinde neoklasik iktisadın üniversitelerin ilk yılında öğretilmesi zorunluluğuna son verilip ondan önce var olan

okulların öğretilmesi gerekmektedir. Smith, Ricardo, Marx öğretilmeden neoklasik teoriye geçilmemelidir. Bu yüzden iktisat eğitiminin çoğulcu bir temelde yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Bu yeni öğretim ışığında bizzat gerçek problemlerden yola çıkılacaktır. Alternatif teorilerin çözüm önerileri de tartışılarak, öğrenciye iktisadın zengin dünyası sunulmalıdır. Yani bu teori diğer teorileri rakip olarak değil de tamamlayıcı olarak görmeli farklı ekollerin düşünceleri karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. Dersler karşılaştırmalı olarak anlatılınca iktisat eğitimindeki kopukluklar da yok olacak ve sanki birbiri ile bağlantısı hiç yokmuş gibi verilen teori, tarih, sosyoloji gibi derslerle işbirliği içerisinde olur (Acar, 2008: 212-214).

Lisans iktisat müfredatı yeniden gözden geçirildikten sonra öğrencilere iktisat eğitimi verilirken görsel ögelerden yararlanılması ekonomik sorunların analizinde eşsiz bir fırsat sunacaktır. Görsel ögelerle birlikte anlama süresi daha da kısalacak dersler daha zevkli hale gelecektir. Görsel hafıza algı ve izlenimleri muhafaza etmekte en iyi araç olduğu için temel düzeyde iktisat öğrencisi için sunumlar eşliğinde dersler anlatılabilir (Blum, 1947: 652).

Üniversiteye yeni başlayan öğrencilere ağır iktisadi terimler, teknik ve matematiksel kavramlar aktarılarak daha yolun başındayken iktisat bilimi ile arasına kalın duvarlar örmek yerine lisans düzeyinde iktisat eğitiminin yalnızca ve özellikle iktisadi konuların varlığı anlatılmalı, niçin bu terimlere veya iktisada ihtiyaç duyulduğu aktarılarak, iktisat biliminin önemi öğretilerek ders daha sevimli hale getirilmelidir. Daha teknik ve analiz gerektiren bilgiler lisansüstü eğitim düzeyinde öğrencilere verilmelidir (Çütcü, 2014: 121).

Öğrencilere dersler anlatılırken öğretimin ilk yıllarında iktisadın temel bir abcsini sunmak daha faydalı olacaktır. Fazla bilgi depolamak yerine fikirlerini özgürce tartışabilecekleri, yetenekleri ortaya çıkarabilecekleri bir ortam oluşturulmalıdır (Görün: 26-27, 29 Eylül 2016).

İktisat bilimi diğer disiplinlerle koordineli bir şekilde çalışmalı, disiplinin, hayatın iktisadi ilişkilerini kavrayabilmesi yalnızca tarih, sosyoloji, antropoloji gibi sosyal bilimlerle birlikte hareket edebilmesiyle mümkündür. İktisat bilimi toplumsal olaylara da gözünü kapamamalıdır. Günümüzdeki gerçekçi sorunlara güncel toplumsal sorunlara cevap aramalıdır. Düşünceye daha fazla yer ayrılmalıdır. Neoklasik iktisattaki gibi var olan iktisadi sorunlara önerilen yaklaşımlar arasından

sadece birinin sunulması yerine farklı düşüncelere de öncelik verilmelidir. Çünkü post otistik iktisat dogmalara karşı bir harekettir. Neoklasik iktisadın sadece üretim faktörü olarak gördüğü insanı bu kalıptan kurtarıp, insanın nasıl daha refah yaşaması gerekir nasıl kazançlarını daha etkin bir şekilde bölüşebilir sorularının cevabını bulmalıdır (Altınöz, 2014: 135).

Bir başka deyişle oluşturulmak istenen teori ister post otistik olarak adlandırılsın ister başka bir şey, matematiği iyi bir araç olarak benimsemeli öne sürdüğü tezlerin matematik formülleri arasında kaybolup gitmesine göz yummamalıdır. Bu teori olması gerekeni ya da arzu edileni değil olanı ve gerçekte var olan yaşamı ele almalıdır. Gerçekten de bu teori düzmece senaryolar üzerinden değil gerçek dünya sorunları ile ilgilenmelidir. Örneğin tam rekabet, eksiksiz bilgi ve genel denge gibi gerçek dışı varyasyonlar yerine onlardan arındırılmış geleceğe yönelik belirsizlikleri dışlamayan bir teori olmalıdır (Dowletow, 2008: 135).

3.3. POST OTİSTİK İKTİSADIN UYGULANABİLİRLİĞİ VE GERÇEKLİĞİ

Post Otistik İktisat Hareketi, Neo-klasik kuramının varsayımları ve metodolojisini eleştirerek hâkim öğretinin değişmesi gerektiği yönünde işaretler göndermiştir. Ayrıca son yaşanan krizin iktisatçılar tarafından algılanmamış olması haklılıklarını doğrular nitelikte olup değişim için bir fırsat yaratmış gibi görünmektedir. Piyasa sistemi işlevini yitirdiği için yeni bir iktisat kuramı gerekliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bu, Neo-klasik iktisadın yerine başka bir sistemin getirilmesi değil daha çok eksik ya da hatalı varsayımlarının en aza indirgenerek çoğulcu bir bakış açısı olan sisteme duyulan ihtiyaçtır. Bu sistem değişik teorileri rakip olarak görmemeli tamamlayıcı olarak görmeli, farklı iktisadı okulların düşüncelerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi bir yol olarak benimsemelidir (Özdemir, Arpacıoğlu, 2018: 486).

Tüm bu eleştiriler ve çözüm önerileri dâhilinde günümüz iktisat eğitimine baktığımızda görüyoruz ki ders kitapları ABD kaynaklı ve dolayısıyla tek boyutlu bilim anlayışının hâkim olduğu apaçık ortadadır. Ayrıca, iktisat yazınının İngilizce olması, öğrenciler için büyük bir açmaza yol açmaktadır. İngilizce iktisat bölümlerinde, anadili Türkçe olan akademisyenlerin ve öğrencilerin iktisadı, ingilizce anlatıp anlamaya çalışmaları da oldukça zor ve tuhaf bir durumdur. Öğrenciler anlatılmak isteneni tam olarak öğrenemeden mezun olmakta sadece not

kaygısına bürünmektedirler. Burada vurgulanmak istenen mesele anadilde iktisat sorununun, iktisadın dilinin ingilizce olmasından ziyade problemin kendi dilinde dahi iktisadi bir bakış açısı kazanamamış öğrencilere iktisat bilimini ingilizce öğretmeye çalışılması aradaki uçurumu daha da açmakta ve derinleşmiş sorunlara yol açmasıyla ilgili oluşudur. Bu tartışmalar ışığında bu yeni hareket uygulanabilir mi ve egemen iktisadı değiştirmek mümkün mü sorusu ve gerçekliğiyle ilgili şu cevabı vermemiz mümkündür: Evet başka bir öğretiye ihtiyaç vardır ve bu iktisat öğretisinin kazandırdıkları dikkate alınıp eğitim kurumlarında öğretilmesi mümkün olabilir. Bunu başarabilmek için ilk şey ise iktisat için yeni bir yöntem oluşturup iktisat eğitimi veren kurumlarda eğitim programlarını güncellemek ve her türden çoğulculuk isteğine ılımlı bir cevap aramakla gerçekleşecektir (Erdölek, 2012: 9-10).

Çünkü toplumun temelini oluşturan ilişkiler, inanç ahlak kuralları ve diğer toplumsal dürtüler aslında iktisadın kurguladığı dünyadan farklı biçimde varlıklarını sürdürmektedir. Bireyi toplumdan tamamen kopartıp bencil ve faydacı olarak görmek bu bireyin ve toplumun bütününün dedavranışlarının anlaşılmasını imkansız kılmaktadır. Bu nedenler sağlıklı bir teori ancak çoğulcu bir yaklaşımla mümkündür. İktisat politik seçimleri, toplumsal kültürü tarihi gelenekleri ve coğrafi faktörleri göz önünde bulundurarak ve insanı tüm karmaşıklığı ile alarak toplumun bir parçası gibi değerlendiren bir bilim dalı haline gelmelidir. Evrensel gerçekliği başkalarına dayatmak yerine diğer dünya görüşlerine de hoşgörü ile yaklaşmalı, diğer bilimlerden de fayda sağlamalıdır. Böyle bir davranış iktisat bilimine de dinamizm kazandırır (Acar, 2008: 221- 222). Post Otistik iktisat hareketinin sunmuş olduğu radikal bakış açısıyla, iktisat bilimini ve öğrenimini kapitalist sistemin tekelinden kurtarmak, toplumun sorunlarına çözüm üretebilmek ve gerçek ekonomik hayattaki işe yararlılığını arttırabilmek adına, oldukça umut verici olduğu söylenilebilir (Oral, 08 Mayıs 2017).

SONUÇ

Çalışmamızda anlatıldığı üzere günümüzün genel kabul görmüş ana akım iktisat öğretisi neoklasik iktisattır. Neoklasik iktisat birçok yönden eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin büyüklüğü ve önemi her geçen gün daha da artmaktadır.

Egemen öğreti olarak kabul gören neoklasik iktisadın günümüz ekonomik sorunlarının çözümü için önerdiği politikalar sorunların çözümünde yeterli olamamaktadır. Bunun da ötesinde zaman zaman gerçeklikten koparak sorunların daha da derinleşmesine sebep olabilmektedir. İktisadın konusunu oluşturan bireyler ve onların içinde yaşadıkları ortam devamlı bir değişme halindedir. Bu ana özelliği nedeniyle iktisat biliminin doğa bilimlerine benzer bir biçimde kesin yasalara sahip olması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda iktisat biliminin çalışmalarında matematiği yoğun bir biçimde kullanması onun gerçek dünyadan uzaklaşmasına ve gerçeklikten kopmasına yol açmıştır.

Matematiğin aşırı bir şekilde kullanımı dolayısıyla iktisat biliminin gerçekçi olmayan, ütopik varsayımlara yöneldiği yönünde eleştiriler ortaya atılmıştır. Özellikle iktisat eğitimi veren kurumlarda ağırlıklı olarak matematiksel modellerin öğretilmesi öğrencilerin tepkisine neden olmuştur.

Nitekim Fransa'da 2000 yılında bir grup iktisat öğrencisi tarafından internet üzerinden yayınlanan ve Post Otistik iktisat hareketi olarak adlandırdıkları bildiride öğrenciler, Neo-klasik iktisadın ve buna bağlı matematiksel modellerin öğretilmesine ilişkin tepkilerini ortaya koymuşlardır. Bu hareket neoklasik iktisadın egemenliğine ve aksak işleyen yanlarına karşı hazırlanmış bir bildiri ile başlamıştır. Post Otistik İktisat Hareketi, Neo-klasik teorinin varsayımları ve metodolojisine yönelik eleştiri getirmiştir. Onlar neoklasik öğretinin otistik olduğunu ve öğrencileri de otistik insan olarak yetiştirdiklerini vurgulamışlardır. Gerçekten günümüz iktisat öğretisi deneysel yaklaşım yerine sanal bir dünyaya bürünmüş olması ve matematik biliminin hakimiyeti altına girmesi otizm ile benzerlikler taşımaktadır. Daha gerçekçi, çoğulcu ve sosyal bilimlerle ilişkisini koparmayan bir bilim dalı isteklerini vurgulamışlardır. İktisat biliminin otistik bir bilim haline gelme nedenlerine ve iktisat biliminin matematiğin soyut formülleri arasında kaybolmuşluğuna değinmişlerdir. Son dönemde meydana gelen ekonomik sorunların sinyallerinin de iktisatçılar tarafından algılanamaması bir nebze eleştirilerinde haklı olduklarını doğrular niteliktedir. Onlar

yeni bir iktisat kuramının gerekliliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat bu neoklasik öğretinin yerine başka bir sistemin getirilmesi şeklinde değil hakim öğreti olarak kabul gören neoklasik iktisadın eksik veya hatalı gördüğü varsayımlarının en aza indirilerek çoğulcu bir bakış açısı olan sisteme duyulan ihtiyaç yönündedir.

Bu bağlamda, neoklasik iktisat öğretisi tekrar gözden geçirilmeli, içerik, kullandıkları terimler ve bireyi pasif hale getiren kalıpları düzenlenmelidir. Meydana gelen oluşumları tüm dünyayı kapsayacak biçimde açıklayacak ve ileriye dönük daha gerçekçi tahminler yapan, çok daha gerçekçi iktisat öğretilerine ihtiyaç olduğu kuşkusuz ortadadır. Bu sebeple üniversite gibi eğitim kurumlarında tüm iktisat ekollerine aynı düzeyde yer verilmelidir. İktisat bilimi herhangi bir grubun çıkar aleti olarak kullanılmamalı, genel ilkeleri ile her konuya aynı seviyede yaklaşabilmeli ve iktisat biliminin objektif biçimde analiz yapabilen bir yapıya dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Ancak yeni bir teorinin oluşturulması geniş bir zaman dilimini kapsayacak ve gelecekteki gelişmelere göre yönünü belirleyecek bir çalışma olacaktır. Bununla beraber mevcut teoriye yöneltilen eleştiriler bize başlangıçta almamız gereken tavrı gösterebilir. Post Otistik İktisat Bültenine katkıda bulunanların dikkat çektiği noktalar eksiksiz bir iktisat teorisinin nasıl olması gerektiği konusunda ışık tutmaktadır. Bu yeni teori gerçekçi olmalı, düzmece senaryolardan sıyrılmalı ve gerçek dışı varsayımlardan arındırılmış olmalıdır.

Post Otistik iktisatçılar farklı fikirleri ve teorileri rakip olarak görmemekte onlara tamamlayıcı bir misyon yüklemektedirler. Farklı iktisadi okulların görüşleri karşılaştırmalı olarak incelenmeli, felsefi bir bakış açısıyla karşılaştırma yapılmalıdır. Deneysel kanıtlama için daha çok çaba sarfedilmeli ve tarihsel bakış açısı korunmalıdır. Bütün bunların yanında diğer bilimlerle (hukuk, sosyoloji, psikoloji, tarih ...) işbirliği içerisinde olmalı dünyayı daha iyi tanımak için bu bilimlerin araçlarından da faydalanılmalıdır. Post Otistik iktisat hareketi sunmuş olduğu fikirleriyle, iktisat bilimini ve öğrenimini kapitalist sistem tekelinden kurtarmak, toplumun sorunlarına çözüm bulmak ve gerçek ekonomik hayattaki işe yararlılığını arttırabilmek adına atılmış önemli bir adım olarak nitelendirilebilir.

KAYNAKÇA

Abalı, H. G. (2011). "Ana Akım Eğitim İktisadının Kuramsal Temellerine İlişkin Eleştirel Bir Çözümleme", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Acar, G. T. (2005). "Neoklasik İktisat Teorisine Metodolojik Açıdan Eleştirel Bir Yaklaşım", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Acar, G. T. (2005). "Tarihsel Koşullar Açısından Neoklasik İktisadın Ortaya Çıkış Süreci", (Çevrimiçi), http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr2/g_acar4.doc, 15 Nisan 2017.

Acar, G. T. (2008). *İktisadı Değiştirmek: Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Acar, G. T. (2009). "Egemen İktisat Görüşünün Son Dönemdeki Eleştirisi: Post Otistik İktisat Hareketi". https://www.researchgate.net/publication/267411096. 15 Nisan 2017.

Aktan, C. C (Çevrimiçi), http://www.canaktan.org, 03 Mayıs 2018.

Akyıldız, H. (2006). "Freudcu Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teorileri", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* No:11, ss. 1-23.

Akyıldız, H. (2008). "Tartışılan Boyutlarıyla Homo Economicus", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C: 13, No: 2, ss. 29-40.

Alp, Ö. (2011). "Neoklasik İktisat Teorileri Ne kadar Evrensel?", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, No: 51, ss. 23-48.

Alter, M. (1982). "Carl Menger and "Homo Oeconomicus": Some Thoughts on Austrian Theory andMethodology" *Journal of Economic Issues*, Vol: 16, No: 1 pp. 149-160.

Altınöz, U. (2008). "Egemen ve Neoklasik İktisada Eleştirisel Yaklaşım: Post Otistik İktisat ve 2008 Küresel Krizinin Post Otistik Analizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C: 7, No: 29.

Altınöz, U. (2014). *Neoklasik İktisadın Eleştirisi: Post Otistik İktisat*, Efil Yayınevi, Ankara.

Altıntaş, E. M. (2012). "Bireycilik ve Toplumculuk Tartışmaları Bağlamında Değerler Eğitimi Yaklaşımları," *Değerler Eğitimi Dergisi*, C: 10, No: 24, ss.31-54.

Anderson, C. (1991), "Pragmatism & Liberalism, Rationalism & Irrationalism: A Response to Richard Rorty", The University of Chicago Press, Vol: 23, No:3, (Çevrimiçi), http://www.jstor.org/stable/3235131, 29 Haziran 2018.

Ardıç, K. (2004). *Post Otistik İktisat*, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti İktisat Dergisi Yayınları, İstanbul.

Ashraf, N., Camerer, F. ve Loewenstein, G. (2005). "Adam Smith, Behavioral Economist," *The Journal of Economic Perspectives, American Economic Association*, Vol. 19, No. 3, pp. 131-145 http://www.jstor.org/stable/4134976.

Atik, S. (2009). "Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz Ve Neo-Klasik İktisat İlişkisi", Eskişehir *EconAnadolu2009*, ss. 7.

Aydın, M., ve Aydınlar, K. (2011). Emek-Değer Teorisinden Fayda-Değer Teorisine *http://dergipark.gov.tr/bilgisosyal/issue/29132/311613*, C: 1, No: 1, ss. 1-12.

Aydın, Y. (2016). "Post Otistik İktisat: İktisat Eğitimi ve Neoklasik İktisat Eleştirisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 35, ss. 35-47.

Baloğlu, F. (2000). "Rasyonalite ve Ekonomik Sosyoloji", *DergiPark Akademik*, No: 26, ss. 217-226.

Başok, Diş, S. (2017). "Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, Volume 2, Issue 2, ss.132-140.

Bilir, H. (2017). " Nöro İktisat: Neoklasik İktisadın Yenilenen Yüzü mü, Eleştirel Bir Yaklaşım mı?", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Bilir, H. (2018). "Neoklasik İktisadın Tanımlanmasına Yönelik Bir Deneme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* C: 7, No: 2.

Blaug, M. (2009). *İktisatta Yöntem veya İktisatçılar Nasıl Açıklıyor*, Eflatun Yayınevi, 1. Basım, Ankara.

Blaug, M.(2014). *İktisat Kuramının Geçmişine Bakış*, Efil Yayınevi, Tıpkı Basım, Ankara.

Blum, H. F. (1947). "Marginalism and Economic Policy: A Comment", *The American Economic Review American Economic Association,* Vol : 37, No: 4, pp. 645-652.

Bocutoğlu, E. (2012). "İktisat Teorisinde Emeğin Öyküsü: Değerin Kaynağı Olan Emekten Marjinal Faydanın Türevi Olan Emeğe Yolculuk", *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,* C:1, No: 1.

Bulutay, T. (2004). "İktisat Kuramının Temel İlkeleri ve Eleştirileri", ss. 61.

Bulutay, T. (2012). "İktisattaki Yeni Gelişmelerin Işığında İktisat Eğitimi", (Çevrimiçi), http ://www.tek.org.tr, 16 Mayıs 2018.

Candan, E - Hanedar, A.Ö. (2005). "İktisat Neden Bir Kapalı Kutudur? Hâkim İktisadın Değer Yargısı – Sınama İlişkisi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi Kongreler Dizisi,* Ankara.

Cicioğlu, Ş. ve Şimşek, S. (2006). "İktisat Eğitimine İlişkin Sorunlar ve Öneriler", Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası, ss. 26.

Çakır, N. (2001), "İktisatın Dama Taşları, Ekoller-İktisatın Dama Taşları, Ekoller-İz Bırakanlar-Kavramlar", *İÜ İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti İktisat Dergisi,* İstanbul, ss. 96.

Çütcü, İ. (2014). "İktisat Eğitiminin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri: Adıyaman Üniversitesi Üzerine Bir Uygulama", *Electronic Journal of Vocational Colleges,* ss. 110-122.

Dinler, Z. (2000). *İktisada Giriş*, Ekin Kitapevi, 6. Baskı, Bursa.

Doğruel, F. (2012). "İktisat Öğretiminde Matematik", Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni,(Çevrimiçi), http ://www.tek.org.tr., 01 Temmuz 2018.

Dowletow, A. (2008). "Türkiye'de İktisat Öğretiminin Değerlendirilmesi ve Egemen Öğreti Olan Neo-Klasik İktisadın Eleştirisi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Dudu, H. (2014). "Neoklasik İktisat Kuramının Genel Çerçevesi ve Eleştirisi", *Aydınlanma 1923*, ss. 31-34.

Durusoy, S. (2008). "İktisat Biliminin Yeri Ve Yöntemi Neden Sorgulanıyor?", *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi,* C: 5 No*:* 1, ss. 10-11.

Dündar, U., ve Dumrul, C. (2010). "İktisat Biliminin Sınırları Üzerine: Aykırı İktisat Yaklaşımı", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* No: 36, ss. 239-259.

Eğilmez, M. NTV Radyo Podcastleri, 23 Mayıs 2016.

Erdölek, Ö. (2012). "Başka Bir İktisat Mümkün (mü)? Post Otistik İktisat", (Çevrimiçi), https://www.academia.edu 08 Mayıs 2017.

Ekodialog, (Çevrimiçi), http://www.ekodialog.com, 12 Mayıs 2018.

Ekonomist, (Çevrimiçi), https://ekonomist.co/akademi, 14 Ocak 2018.

Eren, E., ve Uysal, E. (2017). "İktisatta Yeni Heteredoks Gelişmeler", *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C: 6, No: 2, ss. 137.

Eren, M. V. (2011). "Post Otistik İktisat Çerçevesinde 2008 Global Ekonomik Krizi ve Türkiye", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Erkan, B. (2016). "Ana Akım (Ortodoks-Neoklasik) İktisat Öğretisi", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,* C: 8, No: 14, ss. 25- 40.

Evranos, F. (2004). "Post Otistik İktisat Tartışmaları", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Foley, D. K. (2004). "Rationality and Ideology in Economics", *Social Research, Vol 71, No:2* https://www.jstor.org/stable/40971698 , 29 Haziran 2018.

Fullbrook, E. (2002). What's in the name? *Post Autistic Review, Issue: No: 4.*

Fullbrook, E. (2003). *The Crisis in Economics -The post-autistic economics movement: the first 600 days.*

Gökdemir, L. (Çevrimiçi), https://tr.scribd.com/document/171188275/mikroiktisat-pdf, 14 Mayıs 2018.

Görün, F. (2016). "Nasıl Bir İktisat Eğitimi?" *İşletme ve Finans Paneli*, ss. 26-27.

Guerrien, B. (1999). *Neo- Klasik İktisat*, Çeviren: Ertuğrul Tokdemir, İletişim Yayınları, İstanbul.

Güngör, K. "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler", (Çevrimiçi), http://kisi.deu.edu.tr//asuman.altay/'İktisadın

Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler.pdf, 15 Ekim 2017.

Gürkan, C. ve Öziş, M. (2011). "Dostoyevski'nin İktisada Yaklaşımı ve İktisadi İnsan Eleştirisi", *Ekonomik Yaklaşım,* C : 23, No: 82, ss. 99-128.

İktisat'ın Dama Taşları. (2001). *Ekoller- Kavramlar- İz Bırakanlar I,* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti İktisat Dergisi Yayınları, İstanbul.

İktisadi Analiz, (Çevrimiçi), https://iktisadianaliz.wordpress.com, 28 Mayıs 2018.

İnsel, A. (2012), *İktisat İdeolojisinin Eleştirisi*, Birikim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

İslatince, H. (2009). *Karşılaştırmalı İktisadi Sistemler,* Ekin Yayınevi, Bursa.

Kamilçelebi, H. (2012). "Davranışsal İktisadın Neoklasik İktisat Fayda Teorilerine Eleştirisi ve Davranışsal İktisatta Fayda Mutluluk İlişkisi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi, C: 4*, No: 2.

Kaya, N. (2007). "Klasik İktisatçıların Mikro Ekonomiye Katkıları", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kaymak, M. "Bir İdeoloji Olarak İktisat", https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/483-sayi-265/2410-bir-ideoloji-olarak-iktisat, 20 Aralık 2017.

Kaymakçı, B. Ö. (2013). *Bilim Felsefesi Işığında İktisat Metodolojisi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Kazgan, G. (2004). *İktisadi Düşünce Politik İktisadın Evrimi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kızılkaya, İ.E. (2017). *İktisat ve İnsan*, Der Yayınları, İstanbul.

Kumcu, E. (2005). İktisat Eğitimi Üzerine Düşünceler, Hürriyet Gazetesi, 5.

Küçükkalay, A. M. (2011). *İktisadi Düşünceler Tarihi,* Beta Yayınevi, İstanbul.

Mill, S. J. (2017). *Faydacılık,* Pinhan Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Oral, E. (Çevrimiçi), http://www.yarimada.org/neo-klasik-iktisat-teorisinin-son-donemdeki-elestirisi-post-otistik-iktisat-hareketi.html, 08 Haziran 2017.

Öğüt, K. (2014). "Liberal Görüşün Sözde Bilimsel Dayanağı Neoklasik İktisat", *Aydınlanma 1923 Dergisi*, No: 45.

Önal,Yakar, A.(2004). " Smith'den Ricardo'ya Rant Teorisinde Değişim", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 45.

Önder, İ. (2001). "İktisat Eğitiminin Niteliği", *İktisat Dergisi*, No: 415.

Örs, A. (2016). "Ekonomik Doktrinler 5 – Neo-Klasik İktisadi Düşünce Akımı", (Çevrimiçi), http://www.aykutors.com/, 15 Ağustos 2016.

Özdemir, A. Ö. (2018). "Egemen İktisat Görüşünün Son Dönemdeki Eleştirisi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C: 6, No: 65, ss. 476-487.

Özdemir, O. "Ekonomi Penceresi", http://ekonomipenceresionur.blogspot.com.tr (Çevrimiçi), 08 Mayıs 2017.

Özel, H. (2006), "İktisat, İdeoloji ve İktidar" Bilim ve İktidar Kongresi, (Çevrimiçi), http://yunus.hacettepe.edu.tr/~ozel/Bilim_iktidar_Karaburun.pdf 31 Mayıs 2017.

Özel, H. (2009). İktisadi Analiz Tarihine Nasıl Yaklaşmak Gerekir? (II). *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C: 27, No:1, ss. 45-72 , 50-51.

Özgüven, A. (2001). *İktisat'ın Dama Taşları, Ekoller- Kavramlar- İz Bırakanlar I, Preklasik İktisadi Dönemler*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti İktisat Dergisi Yayınları, İstanbul.

Öztopcu, A. (2016). "İktisadi Düşüncede Yenilikçilik ve Ekonomik Kalkınmadaki Yeri", *Akademik Bakış Dergisi* (58), ss. 367-379.

Öztürk, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm Kuram- Politika*, Palme Yayıncılık, Ankara.

Paecon, (Çevrimiçi), http://www.paecon.net/PAEarticles/Fullbrook1.htm, 28 Nisan 2018).

Rankin, K. (2002). Autistic economics? *Journal of Australian Political Economy*, 1. http://keithrankin.co.nz/jape50_rankin.pdf (Çevrimiçi), 10 Mayıs 2017.

Robinson, J. (1984). *İktisat Felsefesi*, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, No: 366, Çeviren: Prof. Dr. Vural Savaş, İstanbul.

Ruben, E. B. (2001). "İktisat Öğretiminin Sorunları", *İktisat Dergisi*, No: 415, 37.

Ruben, E. B. (2017). *İktisadın Unuttuğu İnsan*, Bağlam Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul.

Sarfati, M. (2005). "Rasyonalite ve Klasizm", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi,* C:16, No: 57, ss. 103-130.

Sarfati, M. Rasyonalite ve Neoklasik Kuram, http://metinsarfati.com/rasyonalite-ve-neoklasik-kuram/, 05 Nisan 2017.

Sarıçoban, K. "Avusturya İktisat Okulu, Temsilcileri ve Metodolojik İlkeleri", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C: 4, No: 1, ss.157-165.

Savaş, V. (2000), *İktisatın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Savaş, F.V. (2007). *Varsayalım ki İktisat*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sayar, G. A. (2011). *İktisat Metodolojisi ve Düşünce Tarihi Yazıları*, Ötüken Neşriyat, 2. Basım, İstanbul.

Skousen, M. (2003), *Modern İktisadın İnşası*, Liberte Yayınları, Ankara.

Şahin, Çakmak, D. (2010). İktisat Düşüncesinde Kadının Konumu ve Feminist İktisat, (Çevrimiçi), http://dergipark.gov.tr/download/article-file/7256, 16 Eylül 2018.

Toprak, A ve Tok, N. (2013). "Hayek'in Piyasa İdeolojisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C: 2, No: 1.

Tunçsiper, B. ve Sürekçi, D. (2005). *İktisada Giriş Derslerinde Öğrencilerin Öğrenme Güçlüklerinin Belirlenmesi*, Türkiye Ekonomi Kurumu Ulusal İktisat Eğitimi Sempozyumu 2005, ss.184.

Tutar, E. Eren, M. V. (2011). "Post Otistik İktisadın 2008 Global Ekonomik Krizine Bakışı: Türkiye için Bir Durum Değerlendirmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 4, No: 7, ss. 219- 314.

Türkay, O. (1986), *Mikro İktisat Teorisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Yalçınkaya, T. (2006). "İktisat Biliminin Güvenilirlik Sarsıntısı Bağlamında İnsanlar, İktisatçılar ve İktidarlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 3-11.

Yasa, Doğangün, B. (2017). "İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 5 No: 2, ss.281-198.

Yaşar, G. (2014). "İktisat ve Matematik", Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yay, T. (2004). "Avusturya İktisat Okulunun Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi", Piyasa, No: 11, ss. 1-29.

Yay, T. (2005). "İktisadın Kapsamı ve Yöntemi Üzerine", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi,* C: 16, No: 57, ss. 1-33.

Yılmaz, F.(2009). Rasyonalite/ İktisat Özelinde Bir Tartışma, Paradigma Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Ek 1: Post Otistik Hareketi Öğrenci Bildirisinin Orijinal Metni

Open letter from economic students to professors and others responsible for the teaching of this discipline. We, economics students of the universities of France, declare ourselves to be generally dissatisfied with the teaching that we receive. This is so for the following reasons:

1. We wish to escape from imaginary worlds!

Most of us have chosen to study economics so as to acquire a deep understanding of the economic phenomena with which the citizens of today are confronted. But the teaching that is offered, that is to say for the most part neoclassical theory or approaches derived from it, does not generally answer this expectation. Indeed, even when the theory legitimately detaches itself from contingencies in the first instance, it rarely carries out the necessary return to the facts. The empirical side (historical facts, functioning of institutions, study of the behaviors and strategies of the agents . . .) is almost non-existent. Furthermore, this gap in the teaching, this disregard for concrete realities, poses an enormous problem for those who would like to render themselves useful to economic and social actors.

2. We oppose the uncontrolled use of mathematics!

The instrumental use of mathematics appears necessary. But resort to mathematical formalization when it is not an instrument but rather an end in itself, leads to a true schizophrenia in relation to the real world. Formalization makes it easy to construct exercises and to manipulate models whose significance is limited to finding "the good result" (that is, the logical result following from the initial hypotheses) in order to be able to write "a good paper." This custom, under the pretence of being scientific, facilitates assessment and selection, but never responds to the question that we are posing regarding contemporary economic debates.

3. We are for a pluralism of approaches in economics!

Too often the lectures leave no place for reflection. Out of all the approaches to economic questions that exist, generally only one is presented to us. This approach is supposed to explain everything by means of a purely axiomatic process, as if this were the economic truth. We do not accept this dogmatism. We want a pluralism of approaches, adapted to the complexity of the objects and to the uncertainty

surrounding most of the big questions in economics (unemployment, inequalities, the place of financial markets, the advantages and disadvantages of free-trade, globalization, economic development, etc.).

4. Call to teachers: wake up before it is too late!

We appreciate that our professors are themselves subject to some constraints. Nevertheless, we appeal to all those who understand our claims and who wish for change. If serious reform does not take place rapidly, the risk is great that economics students, whose numbers are already decreasing, will abandon the field in mass, not because they have lost interest, but because they have been cut off from the realities and debates of the contemporary world.

We no longer want to have this Autistic science imposed on us. We do not ask for the impossible, but only that good sense may prevail. We hope, therefore, to be heard very soon (http://www.paecon.net/, 28 Nisan 2018).

Ek 2: Profesörlerin Bildirilerinin Orijinal Metni

Petition for a Debate on the Teaching of Economics

This petition raises the following problems:

1. the exclusion of theory that is not neoclassical from the curriculum;

2. the mismatch between economics teaching and economic reality;

3. the use of mathematics as an end in itself rather than as a tool;

4. teaching methods that exclude or prohibit critical thinking;

5. the need for a plurality of approaches adapted to the complexity of objects analyzed.

In real sciences, explanation is focused on actual phenomena. The validity and relevancy of a theory can only be assessed through a confrontation with "facts." This is why we, along with many students, deplore the development of a pedagogy in economics privileging the presentation of theories and the building and manipulation of models without considering their empirical relevance. This pedagogy highlights the formal properties of model construction, while largely ignoring the relations of models, if any, to economic realities. This is scientism. Under a scientific approach, on the other hand, the first interest is to demonstrate the informative power and efficiency of an abstraction vis-à-vis sets of empirical phenomena. This should be the primary task of the economist. It is not a mathematical issue.

The path for "getting back to the facts," however, is not obvious. Every science rests on "facts" that are built up and conceptualized. Different paradigms therefore appear, each of them constituting different families of representation and modalities of interpretation or constructions of reality. Acknowledging the existence and role of paradigms should not be used as an argument for setting up different citadels, unquestionable from the outside. Paradigms should be confronted and discussed. But this can not be done on the base of a "natural" or immediate representation. One cannot avoid using the tools provided by statistics and econometrics. But performing a critical assessment of a model should not be approached on an exclusively quantitative base. No matter how rigorous from a formalistic point of view or tight its statistical fit, any "economic law" or theorem needs always to be assessed for its relevancy and validity regarding the context and

type of situation to which it is applied. One also needs to take into account the institutions, history, environmental and geopolitical ealities, strategies of actors and groups, the sociological dimensions including gender relations, as well as more epistemological matters. However, these dimensions of economics are cruelly missing in the training of our students.

The situation could be improved by introducing specialized courses. But it is not so much the addition of new courses that is important, but rather the linking of different areas of knowledge in the same training program. Students are calling for this linkage, and we consider them right to do so. The fragmentation of our discipline should be fought against. For example, macroeconomics should emphasize the importance of institutional and ecological constraints, of structures, and of the role of history.

This leads us to the issue of pluralism. Pluralism is not just a matter of ideology, that is of different prejudices or visions to which one is committed to expressing. Instead the existence of different theories is also explained by the nature of the assumed hypotheses, by the questions asked, by the choice of a temporal spectrum, by the boundaries of problems studied, and, not least, by the institutional and historical context.Pluralism must be part of the basic culture of the economist**.** People in their research should be free to develop the type and direction of thinking to which their convictions and field of interest lead them. In a rapidly evolving and ever-more complex world, it is impossible to avoid and dangerous to discourage alternative representations. This leads us to question neoclassical theory. The preponderant space it occupies is, of course, inconsistent with pluralism. But there is an even more important issue here Neoclassicalism's fiction of a "rational" representative agent, its reliance on the notion of equilibrium, and its insistence that prices constitute the main (if not unique) determinant of market behavior are at odds with our own beliefs. Our conception of economics is based on principles of behavior of another kind. These include especially the existence and importance of intersubjectivity between agents, the bounded rationality of agents, the heterogeneity of agents, and the importance of economic behaviors based on non-market factors. Power structures, including organizations, and cultural and social fields should not be a priori excluded. The fact that in most cases the teaching offered is limited to the neoclassical thesis is questionable also on ethical grounds. Students are led to hold

the false belief not only is neoclassical theory the only scientific stream, but also that scientificity is simply a matter of axiomatics and/or formalized modeling. With the students, we denounce the naive and abusive conflation that is often made between scientificity and the use of mathematics. The debate on the scientific status of economics cannot be limited to the question of using mathematics or not. Furthermore, framing the debate in those terms is actually about deluding people and about avoiding real questions and issues of great importance. These include questioning the object and nature of modeling itself and considering how economics can be redirected toward exploring reality and away from its current focus on resolving "imaginary" problems.

Two fundamental features of university education should be the diversity of the student's degree course and the training of the student in critical thinking. But under the neoclassical regime neither is possible, and often the latter is actively discouraged. Insistence upon mathematical formalism means that most economic phenomena are out of bounds both for research and for the economics curriculum. The indefensibleness of these restrictions means that evidence of critical thinking by students is perceived as a dangerous threat. In free societies, this is an unacceptable state of affairs. We, economic teachers of France, give our full support to the claims made by the students. We are particularly concerned with initiatives that may be taken at the local level in order to provide the beginning of answers to their expectations. We also hope these issues will be heard by all economics students in universities everywhere. To facilitate this we are ready to enter a dialog with students and to be associated with the holding of conferences that will allow the opening of a public debate for all (Edward Fullbrook, a brief history of the post autistic economics).